

RP 53/2025 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av fängelselagen och häktninglagen samt 9 § i lagen om försvarstillstånd

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att fängelselagen, häktninglagen och lagen om försvarstillstånd ändras.

Det föreslås att förutsättningarna för placering i öppen anstalt preciseras så att det när beslutet om placering fattas ägnas större uppmärksamhet åt den typ av brott som fången har begått och hur farlig fången är. Syftet med ändringsförslagen är att säkerställa att sådana fångar som bedöms fortsätta med brottslig verksamhet eller äventyra säkerheten i en öppen anstalt inte placeras i öppen anstalt. Förslaget förtydligar nuvarande praxis för placeringen av fångar.

Förutsättningarna för placering på säkerhetsavdelning ändras så att de bättre motsvarar säkerhetsavdelningens karaktär av en säkerhetsåtgärd. Syftet med att en fånge placeras på säkerhetsavdelning ska uttryckligen vara att förhindra framtida brottslig verksamhet eller verksamhet som allvarligt äventyrar fängelsesäkerheten. Ändringsförslagen syftar till att man genom placeringen av fångar på säkerhetsavdelning ska kunna ingripa i synnerhet i organiserad brottslighet i fängelset. Det föreslås också bestämmelser som gör det möjligt att placera en häktad på säkerhetsavdelning.

Ett ytterligare syfte med propositionen är att förhindra användning och smuggling av berusningsmedel i fängelset. Enligt förslaget ska beslut om avlyssning av telefonsamtal i fortsättningen kunna meddelas för en viss tid. Vidare föreslås bestämmelser om att en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn ska få avlyssnas och spelas in.

De ovannämnda ändringsförslagen baserar sig på regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering ”Ett starkt och engagerat Finland”.

Vidare föreslås ändringar som avser bestämmelser om begränsning av intagning i fängelse vid störningssituationer i samhället. Propositionen innehåller även vissa korrigeringar av teknisk natur i fängelselagen och häktninglagen. Också det förslag som gäller ändring av lagen om försvarstillstånd är en teknisk korrigering.

Lagarna avses träda i kraft våren 2026.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Beredning.....	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget	6
2.1 Placering i öppen anstalt	6
2.2 Säkerhetsavdelningar	11
2.3 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av samtal	16
2.4 Begränsning av intagning i fängelse.....	18
2.5 Övriga ändringsbehov	19
3 Målsättning	20
4 De viktigaste förslagen	21
4.1 Placering i öppen anstalt	21
4.2 Säkerhetsavdelningar	22
4.3 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal	25
4.4 Begränsning av intagning i fängelse.....	26
4.5 Övriga ändringsförslag	26
5 Förslagets konsekvenser	27
5.1 Ekonomiska konsekvenser.....	27
5.2 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrupper	28
5.3 Konsekvenser för myndigheterna	33
5.4 Konsekvenser för fängelsesäkerheten och bekämpningen av organiserad brottslighet	34
5.5 Konsekvenser för informationssystemen.....	35
5.6 Konsekvenser för dataskyddet med tanke på barn	35
6 Alternativa handlingsvägar.....	36
6.1 Alternativa handlingsvägar	36
6.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	37
6.2.1 Placering i öppen anstalt i de övriga nordiska länderna	37
6.2.2 Placering på säkerhetsavdelning i de övriga nordiska länderna	39
6.2.3 Slutsatser om lagstiftningen i de nordiska länderna och om de metoder som använts i de nordiska länderna	40
7 Remissvar	41
7.1 Remissbehandling.....	41
7.2 Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen	44
8 Specialmotivering.....	45
8.1 Fängelselagen	45
8.2 Häktningsslagen	53
8.3 Lagen om försvarstillstånd	56
9 Bestämmelser på lägre nivå än lag	56
10 Ikraftträdande	57
11 Verkställighet och uppföljning	57
12 Förhållande till andra propositioner	57

13 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	57
13.1 Säkerhetsavdelningar	57
13.2 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal.....	63
13.3 Begränsning av intagning i fängelse.....	64
LAGFÖRSLAG.....	67
1. Lag om ändring av fängelselagen	67
2. Lag om ändring av häktningsslagen.....	74
3. Lag om ändring av 9 § i lagen om försvarstillstånd	80
BILAGOR	81
PARALLELLTEXTER.....	81
1. Lag om ändring av fängelselagen	81
2. Lag om ändring av häktningsslagen.....	92
3. Lag om ändring av 9 § i lagen om försvarstillstånd	100
FÖRORDNINGSUTKAST	101
Statsrådets förordning om ändring av 15 § i statsrådets förordning om fängelse	101

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

År 2021 inleddes vid justitieministeriet ett projekt för att utveckla fängeslagen och häktningsslagen. Justitieministeriet tillsatte den 8 september 2021 en arbetsgrupp för att bereda en översyn av dessa lagar (VN/11810/2021: <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM039:00/2021>). Man kom överens om att beredningsarbetet ska göras i två delar så att två separata regeringspropositioner lämnas till riksdagen. Arbetsgruppens första betänkande blev klart våren 2024. När betänkandet blivit klart gick man emellertid vid justitieministeriet in för att prioritera snabba åtgärder för att främja föresatserna i regeringsprogrammet. Därför fortsatte standardberedningen som tjänsteuppdrag och tyngdpunkten för projektet ändrades.

I regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering ”Ett starkt och engagerat Finland” finns flera föresatser som gäller verkställigheten av fängelsestraff. Denna proposition behandlar följande föresatser, till den del de avser behövliga lagändringar:

- Förutsättningarna för placering i öppen anstalt utreds så att det när beslut om placering fattas ägnas mer uppmärksamhet än tidigare åt hur farlig fången är och vid arten av det brott som ligger till grund för domen.
- Lagstiftningen om säkerhetsavdelningar utvecklas så att effektiv brottsbekämpning kan utföras i fängelserna. Det görs också möjligt att placera häktade på säkerhetsavdelning.
- Smuggling av berusningsmedel till och användning av berusningsmedel i fängelser förebyggs.

Vid beredningen av denna proposition har ovannämnda arbetsgruppsbetänkande tillgodogjorts till den del som gäller föresatserna i regeringsprogrammet och i andra tillämpliga delar.

1.2 Beredning

Beredningen i arbetsgruppen

År 2021 utarbetades vid justitieministeriet en bedömningspromemoria om identifierade behov av översyn av fängeslagen och häktningsslagen med tanke på ett utvecklingsprojekt i fråga om dessa lagar (Promemoria den 30 augusti 2021, VN/11810/2021). Samma år inleddes ett projekt för att utveckla fängeslagen och häktningsslagen.

Justitieministeriet tillsatte den 8 september 2021 en arbetsgrupp för att bereda ändringar av dessa lagar (VN/11810/2021). Man kom överens om att arbetsgruppens beredningsarbete skulle göras i två delar så att två separata regeringspropositioner lämnas till riksdagen. Arbetsgruppens första betänkande, som utformats som en regeringsproposition, blev klart våren 2024. Arbetsgruppens handlingar finns på finska på projektsidan <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM039:00/2021>.

Vid beredningen av arbetsgruppens betänkande hörde man frigivna fångar och dessutom fångar i fyra fängelser. Samråden ordnades muntligt i små grupper och deltagarna i samråden valdes ut genom lottnings bland de fångar som anmält intresse. I fråga om samråden utarbetades det

separata promemorior som finns tillgängliga på finska på ovannämnda projektsida. De synpunkter som framfördes vid samråden behandlas nedan i de relevanta avsnitten.

Arbetsgruppen var enig om innehållet i förslagen. Företrädarna för Brottspåföljdsmyndigheten lämnade två yttranden, av vilka det ena gällde hur konsekvenserna för Brottspåföljdsmyndighetens anslag behöver beskrivas i propositionens konsekvensbedömning och det andra innehöll ett kompletterande förslag till bestämmelser om registrering av användning av maktmedel.

Beredning som utfördes som tjänsteuppdrag

När betänkandet blivit klart gick man vid justitieministeriet in för att prioritera snabbare åtgärder för att främja föresatserna i regeringsprogrammet. Därför fortsatte standardberedningen som tjänsteuppdrag och tyngdpunkten för projektet ändrades. Vid tjänstemannaberedningen har man utnyttjat ovannämnda arbetsgruppsbetänkande till den del som gäller föresatserna i regeringsprogrammet och i andra tillämpliga delar.

Under beredningen informerades berörda grupper (Brottspåföljdsmyndighetens rättsenhet och Rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS, som är en stiftelse för stöd för ett liv utan brott) informerades om tidsplanen för tjänstemannaberedningen så att de kunde förbereda sig på remissbehandlingen.

Remissvaren på utkastet till proposition

Utlåtande om utkastet till proposition begärdes av 32 myndigheter och organisationer.

Utlåtande lämnades av A-klinikkasäätiö, Riksdagens justitieombudsmans kansli, Helsingfors förvaltningsdomstol, Helsingfors stads social-, hälsovårds- och räddningssektor, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, professor emeritus Matti Tolvanen, Juristförbundet, Högsta förvaltningsdomstolen, Kris-Suomen keskusliitto ry, barnombudsmannen, Rättsregistercentralen, Polisstyrelsen, försvarsministeriet, Rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS ry, Rikosseuraamusala Talentia ry, Rikosseuraamusalan henkilöstöyhdistys RikHe ry, Brottspåföljdsmyndigheten, Brottspåföljdsområdets utbildningscentral, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Finlands Advokatförbund, Åklagarmyndigheten, Suomen syyttäjähdistys ry, Institutet för hälsa och välfärd, Vankien vanhemmat (VaVa) ry, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry, Enheten för hälso- och sjukvård för fångar och Fritänkarnas Förbund rf.

I fängelserna i Tavastehus, Kylmäkoski och Pyhäselkä ordnades dessutom en separat möjlighet för sådana fångar som har tillstånd att använda internet att ge utlåtande. Det kom in sammanlagt 10 utlåtanden från sådana fångar.

Närmare information om remissbehandlingen finns på adressen: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=e14ea332-c71f-4743-9366-a7d7c92c93ea>

Det har sammanställts ett sammandrag av yttrandena (ännu inte publicerat). Sammandraget av utlåtandena innehåller en anonymiserad sammanställning av fångarnas utlåtanden. Fångarnas utlåtanden finns inte tillgängliga på webben i tjänsten utlåtande.fi.

På grund av de omständigheter som kom fram i remissvaren behövdes det en mer noggrann fortsatt beredning och en bedömning av konsekvenserna för barn i fråga om de ändringsförslag

som hänförde sig till förutsättningarna för placering i en anstalt utanför fängelset och placering av en minderårig fånge på en barnskyddsanstalt. Samtidigt har man vid justitieministeriet som prioritet att de lagförslag som möjliggör placering av häktade på säkerhetsavdelning ska framskrida snabbare. Av dessa orsaker har de ändringsförslag som gäller placering i en anstalt utanför fängelset i huvudsak överförts till det s.k. uppföljningsprojektet i fråga om fängelselagen, utifrån vilket man har för avsikt att under denna regeringsperiod överlämna en regeringsproposition till riksdagen. I denna proposition ingår förslag till ändring av de tillsynsbefogenheter som anknyter till placering av dömda i anstalt utanför fängelset.

Remissvaren behandlas närmare nedan.

Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen

Rådet för bedömning av lagstiftningen har bedömt utkastet till proposition den 10 april 2024.

I sitt utlåtande konstaterar rådet att utkastet till regeringens proposition följer anvisningarna om konsekvensbedömning vid lagberedning på ett nöjaktigt sätt. Rådet rekommenderar att utkastet till proposition korrigeras i enlighet med rådets utlåtande innan propositionen lämnas till riksdagen.

Utlåtandet från rådet för bedömning av lagstiftningen och en länk till utlåtandet finns på adressen <https://valtioneuvosto.fi/se/-/arviointineuvosto-vankeuslaista-vaikutuksia-vankeihin-on-arvioitava-tarkemmin> (på finska).

Utlåtandet behandlas närmare nedan.

Biträdande justitiekanslerns listagranskning

Biträdande justitiekanslern har vid listagranskningen av regeringspropositionen ägnat uppmärksamhet åt bland annat tröskeln för placeringen av en intagen på en säkerhetsavdelning. Den föreslagna bestämmelsen har med anledning av detta ändrats så att en sådan placering ska vara nödvändig. Dessutom har motiveringen till propositionen preciserats med anledning av iakttagelserna.

Uppföljningsprojektet

Eftersom tyngdpunkten i denna proposition ligger på genomförandet av föresatserna i regeringsprogrammet, är avsikten att en vidarebedömning av behoven av att utveckla fängelselagen och häktningsslagen ska göras senare i ett separat projekt (OM085:00/2024). Projektsidorna för uppföljningsprojektet finns på adressen <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM085:00/2024>.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Placering i öppen anstalt

I regeringsprogrammet har man tagit in en föresats om att förutsättningar för placering i öppen anstalt ska utredas så att det när beslut om placering fattas ägnas mer uppmärksamhet än tidigare åt hur farlig fången är och vid arten av det brott som ligger till grund för domen.

Med förutsättningar för placering i öppen anstalt avses bedömning av om förutsättningarna enligt 4 kap. 9 § eller 6 kap. 1 § och 4 kap. 8 § i fängelselagen kan tillämpas i fråga om en fånge.

I 4 kap. 8 § i fängelselagen finns bestämmelser om allmänna principer för placering i fängelser, dvs. om de omständigheter som ska beaktas i enlighet med planen för strafftiden. Dessa omfattar exempelvis fångens hemort, bevarandet av kontakterna med nära anhöriga eller andra närstående, ålder, kön, hälsotillstånd, antalet intagningar, fångens tidigare brottslighet och hans eller hennes egna önskemål samt möjligheterna för fången att bli placerad i verksamhet enligt planen för strafftiden. Dessutom ska hänsyn tas till fångens möjligheter att på sitt modersmål sköta de frågor som gäller verkställigheten av fängelse. En fånge ska inte placeras i ett mera slutet fängelse eller på en mera sluten fängelseavdelning än vad ordningen och säkerheten i anstalten samt förvaringssäkerheten kräver.

I 4 kap. 9 § 1 mom. i fängelselagen föreskrivs det om placering av en dömd från frihet direkt i en öppen anstalt. Detta kan göras om den dömda tillsammans eller separat ska avtjäna ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst två år. Dessutom ska den dömda förbinda sig till drogfrihet och att genomgå sådan kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 §.

Enligt 4 kap. 9 § 2 mom. i fängelselagen ska den dömda dock placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon 1) inte lämpar sig för den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten, 2) inte kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten, 3) fortsätter den brottsliga verksamheten, 4) utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, eller 5) inte kommer att iaktta drogfrihet eller samtycka till kontroll av drogfrihet.

Enligt 6 kap. 1 § i fängelselagen kan en fånge oberoende av straffets längd med iakttagande av 4 kap. 8 § förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt för en viss tid eller för att avtjäna den återstående delen av straffet, om 1) förflyttningen till öppen anstalt främjar genomförandet av planen för strafftiden, 2) den sysselsättning som ordnas i den öppna anstalten eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten godkänner är lämplig för fången, 3) det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte gör sig skyldig till något brott eller utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, och 4) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och sådana dopningsmedel som avses i 44 kap. 16 § i strafflagen samt förbinder sig att genomgå den kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § i fängelselagen.

Uppgifter om placeringar i öppen anstalt

Vid ingången av 2024 fanns det i straffanstalterna sammanlagt 2930 fångar, varav 873 i öppen anstalt. Vid ingången av 2023 var antalet fångar i straffanstalterna 2839 varav 825 i öppen anstalt. Vid ingången av 2022 var antalet fångar i straffanstalterna 2809 varav 949 i öppen anstalt.

På årsnivå fattas det cirka 500–550 beslut om förflyttning av en fånge från en öppen anstalt till ett slutet fängelse. Det handlar om situationer där en fånge på ett eller annat sätt har brutit mot förutsättningarna för placering i öppen anstalt eller av någon annan orsak inte längre är lämpad att vara i en öppen anstalt (6 kap. 2 § i fängelselagen). Långt ifrån alla disciplinärenden är så allvarliga att fången behöver förflyttas tillbaka till ett slutet fängelse.

Disciplinära förseelser i öppna anstalter avser vanligen överträdelse av villkoren för placeringen, såsom avvikande utan tillstånd, brott mot den öppna anstaltens ordningsstadga eller brott mot iakttagandet av drogfrihet. Till exempel 2022 var antalet överträdelse av villkoren sammanlagt 371 för samtliga öppna anstalters del medan antalet brott mot ordningsstadgan var 322 och antalet drogförseelser 191. Enligt uppgifter från Brottsförhållningsmyndigheten görs det i öppna anstalter årligen cirka 30–40 brottsanmälningar till polisen.

En typisk orsak till disciplinstraff och förflyttning till slutet fängelse är olovlig avvikelse, dvs. att personen utan tillstånd har avlägsnat sig från den öppna anstalten. Under de senaste tio åren har antalet personer som avlägsnat sig från en anstalt utan tillstånd som högst varit 75 (år 2021) och som lägst 39 (år 2014). År 2023 avlägsnade sig 60 fångar från öppen anstalt utan tillstånd. Även år 2022 vara antalet fångar som avlägsnade sig utan tillstånd 60. I ett långsiktigt statistiskt perspektiv är olovlig avvikelse från en öppen anstalt ett relativt sällsynt fenomen med beaktande av antalet fångar som placeras i öppen anstalt. Beräknat enligt statistiken för åren 2012–2022 är genomsnittet 60 fall av olovlig avvikelse varje år. Förflyttningar görs vanligen också på grund av överträdelse av skyldigheten att vara drogfri.

Beaktande av brottets art och hur farlig fången är när en fånge placeras i en öppen anstalt

På det sätt som konstateras ovan finns bestämmelser om förutsättningarna för placering i en öppen anstalt i 4 kap. 9 § och 6 kap. 1 § i fängelselagen. Dessutom finns i 4 kap. 8 § bestämmelser om de allmänna principerna för placering.

Med stöd av de gällande bestämmelserna förutsätter placeringen i en öppen anstalt bland annat att det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte gör sig skyldig till brott eller utan tillstånd avlägsnar sig från anstalten. När beslut om placering i en öppen anstalt fattas ägnar man således redan nu uppmärksamhet åt arten av det brott som ligger till grund för domen och hur farlig fången är.

Att man kan förvänta sig osäkerhet om huruvida fången kommer att iaktta ordningen vid anstalten utgör ett hinder för placering av fången i öppen anstalt. När fången placeras i en öppen anstalt måste det alltså finnas en rimlig förväntning om att han eller hon kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten och är lämpad för verksamheten där. Exempelvis fångar med kopplingar till organiserad brottslighet uppfyller i regel inte förutsättningarna för placering i öppen anstalt och placeras därför inte i sådan.

Bedömningen av om förutsättningarna för placering i öppen anstalt är uppfyllda är alltid förenad med en viss osäkerhet, eftersom man inte med säkerhet kan förutse en persons agerande och beteende. Därför har beslutsfattaren relativt omfattande prövningsrätt vid bedömningen. Beslutsprövningen är en övergripande prövning där all information som kan fås om fången beaktas, bland annat uppgifter om fångens person och eventuella tidigare kriminalitet. Deltagande i eller kontakter till organiserad brottslighet beaktas och utgör i regel ett hinder för placering i öppen anstalt.

Om det medan fången är placerad i en öppen anstalt framgår att fången inte längre uppfyller förutsättningarna för placeringen, kan fången förflyttas till ett slutet fängelse med stöd av 6 kap. 2 § i fängelselagen. De vanligaste orsakerna till att en fånge förflyttas till ett slutet fängelse är drogförseelser, brott mot ordningsstadgan och överträdelse av villkoren för olika tillstånd. I typfall sker en förflyttning från en öppen anstalt tillbaka till ett slutet fängelse på grund av någon drogförseelse.

I den gällande lagen föreskrivs det redan för närvarande om flera säkerhetsrelaterade omständigheter som bör beaktas i samband med placeringen av en fånge i en öppen anstalt. På basis av de statistikuppgifter som anges ovan lyckas man redan nu relativt väl vid prövningen av placeringar, och det är exempelvis sällsynt att en fånge gör sig skyldig till brott i en öppen anstalt. Fångens tidigare kriminalitet och hur farlig fången är ska redan med stöd av den gällande lagstiftningen beaktas vid prövningen av placeringen.

Placeringen i en öppen anstalt är en viktig del av processen för stegvis frigivning, även kallad utslussning, och infaller därmed i regel mot slutet av strafftiden, med utgångspunkt i planen för strafftiden och hur den framskrider. Målet är att fångens frigivning ska ske planmässigt, kontrollerat och stegvis i riktning mot alltmer öppna förhållanden (slutet fängelse → öppen anstalt → övervakad frihet på prov → villkorlig frigivning antingen under övervakning eller utan → straffet avtjänat). En planmässig utslussning främjar fångens återintegrering i samhället och minskar återfallsrisken. I en öppen anstalt kan fången förberedas för de utmaningar som friheten medför, bland annat genom verksamhet som utvecklar fångens sociala färdigheter, färdigheter i vardagslivet och yrkesfärdigheter. Genom den träning inför ett liv i det civila som fången får i den öppna anstalten vill man främja de övriga medborgarnas säkerhet. Öppna förhållanden lämpar sig dock inte för alla fångar, och alla fångar placeras inte i öppen anstalt.

Exempelvis personer som utgör en fara för andras liv eller hälsa eller i fråga om vilka det bedöms finnas en risk för fortsatt brottslig verksamhet eller en rymningsrisk bör inte placeras i öppen anstalt.

Personer som har en nära koppling till organiserad brottslighet löper i regel en högre risk för återfall i brott och de är mer våldsbenägna och benägna att utöva påtryckning på andra fångar.

Risken för återfall i brott och för våldsamt beteende är i allmänhet högre även hos återfallsförbrytare som begått allvarliga brott, som ska anses vara synnerligen farliga för någon annans liv, hälsa eller frihet.

Personer som dömts till kombinationsstraff har minst två gånger gjort sig skyldiga till ett allvarligt brott mot någons liv, hälsa eller frihet. Den som dömts till ett kombinationsstraff avtjänar ett tidsbegränsat fängelsestraff i sin helhet i fängelset och står därefter under övervakning i ett år (2 c kap. 11 § i strafflagen 39/1889). Syftet med denna form av påföljd är att minska återfallsbrottsligheten. Risken för återfall i brott är störst under de första månaderna efter tiden i fängelse, och det är då den som avtjänat ett långt fängelsestraff behöver mest övervakning och stöd. Efter det första året i frihet minskar återfallsrisken.

Personer som avtjänar kombinationsstraff har placerats i öppen anstalt. Ibland har placeringarna har lyckats, ibland inte, och i det senare fallet har fången förflyttats tillbaka till ett slutet fängelse. I enlighet med vad som anförts ovan kan de som dömts till kombinationsstraff i typfall vara sådana fångar vars placering i en öppen anstalt bör bedömas närmare än vad som är fallet i dag. Utifrån de erfarenheter som man gjort hittills är det dock inte motiverat att kategoriskt förvägra personer som avtjänar kombinationsstraff möjligheten att bli placerade i öppen anstalt. Placering i öppen anstalt kan vara en viktig övergångsfas före tiden med övervakning och därmed utgöra en viktig del av en planmässig, kontrollerad och stegvis utslussning. Att frigivningen förbereds och stödåtgärder vidtas är viktiga verktyg för att förebygga återfallsbrottslighet. När man överväger att placera en person som avtjänar ett kombinationsstraff i öppen anstalt rör det sig således om en uttalat fallspecifik bedömning. Då är det ändamålsenligt att Brottspåföljdsmyndigheten fortfarande har en tillräckligt omfattande prövningsrätt, där man samtidigt tar hänsyn till arten av det brott som fången begått och hur farlig fången är.

I enlighet med regeringsprogrammets mål bör bestämmelserna om placering i öppen anstalt bedömas och preciseras så att man vid beslutsfattandet ägnar större uppmärksamhet än hittills åt brottets art och hur farlig fången är. Av ovannämnda orsaker är det inte motiverat att kategoriskt utesluta möjligheten till placering i öppen anstalt i fråga om en enda grupp av fångar. Däremot förefaller det vara motiverat att komplettera förutsättningarna för placering i öppen anstalt så att det vid beslutsprövningen i fortsättningen också ska bedömas om det kan anses

vara sannolikt att fången inte fortsätter med brottslig verksamhet eller äventyrar en annan fånges eller någon annan persons säkerhet i den öppna anstalten.

Placering i öppen anstalt för en viss tid

Med stöd av 6 kap. 1 § i fängelselagen kan en fånge förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt oberoende av straffets längd. Förflyttningen kan gälla för en viss tid eller tills vidare (för slutdelen av strafftiden).

Fängelselagen innehåller inga bestämmelser om hur en förflyttning till en öppen anstalt ska beaktas vid planeringen av fångens strafftid. Även om lagen inte förutsätter att förutsättningarna utreds regelmässigt beaktas i praktiken ofta möjligheten till placering i öppen anstalt när strafftiden planeras. För att förenhetliga praxis är det motiverat att bestämmelserna preciseras så att det regelmässigt i samband med planeringen av strafftiden tas hänsyn till en eventuell placering i öppen anstalt, på samma sätt som exempelvis i fråga om placering i övervakad frihet på prov.

Placering i öppen anstalt sker i regel mot slutet av strafftiden utifrån planen för strafftiden och inom ramen för utslussningsprocessen. En placering i öppen anstalt kan dock vara motiverad redan i ett tidigare skede, om det är ändamålsenligt med hänsyn till genomförandet och framskridandet av planen för strafftiden. Huvudregeln är att placeringen gäller tills vidare.

Placering i öppen anstalt för en viss tid görs sällan. När den gällande lagen stiftades föreslogs som exempel på tidsbegränsad placering sådan placering i öppen anstalt som görs under tiden för deltagande i en viss utbildning. I praktiken har en tidsbegränsad placering betraktats som ett slags provotid, som man hoppas ska fortsätta som en tillsvidareplacering.

Tidsbegränsningar används således inte i det syfte som anges i förarbetena till lagen, där avsikten var att fången i princip skulle återvända till ett slutet fängelse exempelvis efter genomförda studier. När man i ett slutet fängelse tar ställning till eller förbereder en förflyttning av en fånge till en öppen anstalt görs det utifrån antagandet att förflyttningen kommer att gälla tills vidare och att fången inte kommer att återvända till det slutna fängelset. Detta är ett naturligt antagande eftersom det vid placeringen av en fånge i öppen anstalt bör finnas en rimlig garanti och sannolikhet för att fången kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten och lämpar sig för verksamheten i en öppen anstalt. En tidsbegränsad placering kan också leda till ovisshet hos fången om i vilket fängelse han eller hon i fortsättningen kommer att avtjäna fängelsestraffet.

Placering i öppen anstalt för en viss tid är problematiskt på många andra sätt.

Riksdagens justitieombudsman har ansett en sådan placering vara problematisk, eftersom det i lagen inte föreskrivs om de grunder på vilka en placering kan vara tidsbegränsad och eftersom frågan om ändringssökande i saken är oklar. Med tanke på fångens rättsskydd borde regleringen vara mer exakt. Eftersom förutsättningarna för placering i öppen anstalt har uppfyllts under tiden för en tidsbegränsad placering är det dessutom svårt att se varför de inte fortfarande skulle vara uppfyllda efter det att tiden löpt ut. (EOAK/1512/2018 ja EOAK/1982/2018).

Placeringar för en viss tid har också skapat osäkerhet hos Brottspåföljdsmyndighetens personal om vad som ska ske och vad som ska göras när tiden löper ut. I ärendet EOAK/610/2018 fattades det vid utgången av den utsatta tiden ett uttryckligt beslut om förflyttning till ett slutet fängelse, som med avvikelse från beslut enligt 6 kap. 2 § i fängelselagen dock gjordes utan rätt att söka ändring. När den bestämda tiden hade löpt ut skulle förflyttningen tillbaka till slutet fängelse ske automatiskt. Justitieombudsmannen konstaterade att i synnerhet konsekutiva tidsbegränsade

placeringar i öppen anstalt är problematiska på grund av avsaknaden av en möjlighet att söka ändring.

Tidsbegränsade placeringar i öppen anstalt kan inte heller motiveras med hänsyn till stegvis utslussning, eftersom om fången uppfyller förutsättningarna för placering i öppen anstalt gäller dessa förutsättningar i princip tills vidare. Om situationen förändras under tiden för placering i öppen anstalt, kan fången i alla händelser förflyttas tillbaka till slutet fängelse med stöd av 6 kap. 2 § i fängelselagen.

Med anledning av det som konstateras ovan är det motiverat att slopa möjligheten till tidsbegränsad placering i en öppen anstalt.

Elektronisk övervakning av fångar i öppna anstalter

Med stöd av 4 kap. 1 § 2 mom. i fängelselagen kan fångar i öppna anstalter övervakas med tekniska anordningar som installeras i fängelselokalerna, ges till fången eller fästs på fången vid handleden, vristen eller midjan eller med en kombination av sådana anordningar.

På basis av de gällande bestämmelserna är det dock oklart om fången ger sitt samtycke till sådan övervakning när placeringen i fängelse bereds. Exempelvis vid placering i övervakad frihet på prov ska fången som en förutsättning för placeringen särskilt förbinda sig till övervakning med hjälp av tekniska anordningar.

Det vore därför också motiverat att komplettera bestämmelserna om placering i öppen anstalt så att fången i samband med placeringen också ska förbinda sig till att underkasta sig elektronisk övervakning.

2.2 Säkerhetsavdelningar

Inrättande av en säkerhetsavdelning

Enligt 5 kap. 5 § i fängelselagen beslutar Brottsförklaringsmyndigheten om inrättande av en säkerhetsavdelning. I 5 kap. 5 § i fängelselagen föreskrivs det om en säkerhetsavdelning där en sådan fånge kan placeras som enligt de villkor som anges i kapitlets 6 § allvarligt äventyrat säkerheten i fängelset. Placeringen på en säkerhetsavdelning är en slags säkerhetsåtgärd under vilken fången hålls avskild från fångarna vid andra avdelningar och hans eller hennes kontakter utanför fängelset övervakas noggrannare än normalt. För närvarande finns det två säkerhetsavdelningar. Den ena finns vid Riihimäki fängelse och den andra vid Åbo fängelse.

I och med den organisationsändring vid Brottsförklaringsmyndigheten som trädde i kraft den 1 september 2022 beslutar Brottsförklaringsmyndighetens direktör för ansvarsområdet för operativ verksamhet om fängelsernas ordningsstadgor och samtidigt även om fängelseavdelningarna. Eftersom inrättandet av andra avdelningar därmed sker centraliserat i fängelsernas ordningsstadgor är det inte motiverat att säkerhetsavdelningarna inrättas genom separata beslut. Det är därför motiverat att ändra bestämmelserna så att också säkerhetsavdelningar inrättas i ordningsstadgan.

I propositionen föreslås det att också en häktad ska kunna placeras på en säkerhetsavdelning. Således bör säkerhetsavdelningar kunna inrättas även i häkten. I häktninglagen bör det därför tas in bestämmelser om att fängelselagens bestämmelser om inrättande av en säkerhetsavdelning ska tillämpas vid verkställighet av häktning.

Placering på säkerhetsavdelning

I 5 kap. 6 § föreskrivs det om villkor för placering av en fånge på en säkerhetsavdelning. Eftersom placeringen på säkerhetsavdelning innebär begränsningar av fångens rättigheter, har det fastställts exakta villkor för en sådan placering. Till villkoren för placering av en fånge på säkerhetsavdelning hör i korthet följande: 1) grundad misstanke om narkotikabrott eller andra allvarliga brott, 2) rymning eller misstänkt försök till rymning, 3) verksamhet som allvarligt äventyrar säkerheten i fängelset eller 4) tryggande av fångens egen säkerhet.

Bestämmelserna överfördes med smärre ändringar till fängelselagen från lagen om verkställighet av straff. I förarbetena till den lagen (RP 10/1998 rd) motiverades bestämmelserna om säkerhetsavdelningar med behovet av att under en längre tid än när en fånge hålls i avskildhet förhindra fortsatt brottslig verksamhet eller äventyrande av säkerheten i fängelset. Utgångspunkten var dock att placeringen på en säkerhetsavdelning, eftersom den pågår en längre tid, inte behöver bestå helt och hållet av isolering.

I propositionen konstaterades följande om grunderna för placering på säkerhetsavdelning: ”Vanligen får fängvårdsmyndigheterna information om en fånges brottsliga verksamhet av polisen. Tillämpandet av paragrafens 1 mom. 1 punkt förutsätter inte nödvändigtvis att personen i fråga redan inlett brottslig verksamhet. I praktiken kan man av karaktären av fångens brott eller av fångens aktiviteter under tidigare straffperioder ofta med fog sluta sig till att fången sannolikt kommer att göra sig skyldig till brottslig verksamhet. Misstankar kan även basera sig på brev som påträffats hos fången och som innehåller planer på inledande av kriminell verksamhet.”

En häktad kan inte med stöd av häktninglagen placeras på en säkerhetsavdelning.

I Brottspåföljdsmyndighetens utredningar år 2021 om säkerheten i fängelserna (Jari-Pekka Holopainen: Selvitys Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 3/2021, på finska, och Jyri Paasonen: Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 2/2021, på finska) föreslogs det att villkoren för placering på säkerhetsavdelning ses över. Enligt utredningarna borde man lättare än för närvarande kunna placera i synnerhet medlemmar i organiserade kriminella sammanslutningar på säkerhetsavdelning. Det borde också göras möjligt att placera häktade på säkerhetsavdelning. Det första förslaget motiverades med att det då skulle vara lättare att förebygga sådana fångars brottsliga verksamhet. Det andra förslaget motiverades med att en häktning kan fortgå länge, och genom att placera den häktade på en säkerhetsavdelning kunde man i ett tidigare skede ingripa i att den häktade fortsätter med brottslig verksamhet.

Placering på en säkerhetsavdelning har karaktären av en säkerhetsåtgärd där fången ställs under noggrannare övervakning i syfte att förhindra brott eller annan verksamhet som allvarligt äventyrar säkerheten i fängelset. Placeringarna görs utan fångens samtycke. Det är inte fråga om straff för de brott som fången begått eller för fångens tidigare gärningar i fängelset. I nuläget är bestämmelsen delvis så formulerad att placeringen kan göras som en följd av tidigare brott. Detta har lett till oklarhet om hur bestämmelsen ska tolkas. I motiveringen till lagen har man inte haft för avsikt att enbart tidigare brott ska utgöra en grund för placering på säkerhetsavdelning, utan det ska också finnas en grundad misstanke om att fången fortsätter med brottslig verksamhet.

Det är därför motiverat att ändra regleringen så att placering på en säkerhetsavdelning på motsvarande sätt som hållande i avskildhet enligt 18 kap. i fängelselagen tydligt har karaktären

av en säkerhetsåtgärd. Syftet med placeringen ska vara att förhindra i synnerhet sådan brottslighet som bedrivs från fängelset och att förhindra annan verksamhet som allvarligt äventyrar säkerheten i fängelset. Detta är en fråga som även uppmärksammas i regeringsprogrammet, där det står att lagstiftningen om säkerhetsavdelningar ska utvecklas så att effektiv brottsbekämpning kan utföras i fängelserna. Villkoren för placering på säkerhetsavdelning bör därför ses över så att de bättre motsvarar dessa mål.

Det är sällsynt att en fånge placeras på en säkerhetsavdelning för att garantera fångens egen säkerhet. I praktiken har detta dock använts som en motivering, om det även har funnits andra grunder för placeringen. Placering på en säkerhetsavdelning kan betraktas som en sträng åtgärd, om syftet är att trygga fångens egen säkerhet. En säkerhetsavdelning lämpar sig inte heller på bästa möjliga sätt för att skydda en fånges egen säkerhet. Bestämmelserna bör därför ändras så att fångens egen säkerhet kan garanteras med lindrigare medel än genom placering på en säkerhetsavdelning.

För närvarande är det inte möjligt att placera häktade på en säkerhetsavdelning. Också en häktads verksamhet kan äventyra fängelsets verksamhet så att en placering på en säkerhetsavdelning kunde vara motiverad. I regeringsprogrammet ingår också ett mål om att det ska göras möjligt att även placera häktade på säkerhetsavdelning. På dessa grunder är det därför motiverat att föreskriva om placering av häktade på säkerhetsavdelning.

Varaktigheten för placeringen på en säkerhetsavdelning

Enligt 5 kap. 7 § i fängelselagen får placeringen på en säkerhetsavdelning inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om placering av en fånge på en säkerhetsavdelning och grunderna för beslutet ska omprövas minst var tredje månad.

Under de senaste åren har drygt 10 fångar på en gång varit placerade på en säkerhetsavdelning. Varaktigheten av placeringarna har varierat mellan tre månader och ett och ett halvt år. I de flesta fall har placeringen varit mellan tre och sex månader, men nästan lika ofta har den varit mellan sex och nio månader. Ett fåtal fångar har varit placerade på säkerhetsavdelning i 12–18 månader och i ett sällsynt enskilt fall varade placeringen i över tre år.

Placering på säkerhetsavdelning innebär ett visst mått av isolering, men för fångarna ordnas det dock sysselsättning och fritidsverksamhet samt möjlighet att även annars tillbringa tid utanför cellen tillsammans med andra fångar på avdelningen. Fångarna är således inte helt isolerade från andra fångar, utan det centrala är att säkerhetsavdelningen är isolerad från fängelsets övriga avdelningar.

De internationella rekommendationerna innehåller inga bestämmelser om avdelningar som motsvarar säkerhetsavdelningar. Enligt regel 38 i FN:s minimistandarder för fångvården ska dock alla former av ofrivillig separering av fångar från andra fångar regleras genom lag eller genom föreskrifter från den behöriga förvaltningsmyndigheten. I de internationella rekommendationerna fastställs ingen maximitid för andra straff än isoleringsstraff, dvs. straff i enrum. Den långa tiden på tre månader för placering på en säkerhetsavdelning och möjligheten att i princip fortsätta placeringen under hela strafftiden kan dock anses vara problematiska, eftersom fångens rättigheter avsevärt begränsas på en säkerhetsavdelning jämfört med en vanlig avdelning. Av dessa orsaker har man vid beredningen av propositionen i arbetsgruppsfasen gjort en bedömning av varaktigheten för placeringarna på säkerhetsavdelning och av huruvida det behöver föreskrivas om en maximal tid för en sådan placering.

Vid beredningen ansåg man det inte motiverat att förlänga tidsfristen på tre månader för placeringen på säkerhetsavdelning jämfört med nuläget, eftersom det rör sig om en placering som avsevärt begränsar fångens rättigheter. Det har inte heller ansetts motiverat att förkorta denna tid, eftersom det i praktiken är mycket svårt att inom en kortare tid än tre månader bedöma om det hot som ligger till grund för placeringen har undanröjts. Vid beredningen har det inte heller ansetts motiverat att föreskriva om hur många gånger en placering på en säkerhetsavdelning kan förnyas. En sådan reglering är inte motiverad eftersom den förhindrar placeringen av en fånge på säkerhetsavdelning efter en viss tidsfrist även om villkoren för placeringen fortfarande skulle uppfyllas. Eftersom det vid placering på en säkerhetsavdelning handlar om att hålla en fånge i avskildhet, är det motiverat att utfärda bestämmelser om uppföljning av hälsotillståndet hos en person som placerats på säkerhetsavdelning på motsvarande sätt som exempelvis i fråga om isoleringsåtgärder som avses i fängelselagens 18 kap.

Aktiviteter för den som placerats på en säkerhetsavdelning

Den viktigaste skillnaden mellan en säkerhetsavdelning och andra avdelningar är att den enligt 5 kap. 5 § i fängelselagen är isolerad från det övriga fängelset. Enligt 8 kap. 3 § ska fångar som placerats på säkerhetsavdelning ges tillfälle att uppfylla sin sysselsättningsplikt i aktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. Enligt 11 kap. 2 § kan deltagande i fritidsverksamhet för en fånge som placerats på en säkerhetsavdelning förbjudas eller begränsas. Rättigheterna för fångar som placerats på en säkerhetsavdelning får inte begränsas mer än vad som är nödvändigt till följd av placeringen på säkerhetsavdelningen.

Bestämmelserna förutsätter således att det på säkerhetsavdelningarna ordnas aktiviteter på samma sätt som på andra avdelningar. En säkerhetsavdelning skiljer sig från andra avdelningar närmast genom att aktiviteterna ordnas helt och hållet mellan fångarna på avdelningen.

De begränsningar som följer av placeringen av fången på en säkerhetsavdelning gäller att aktiviteterna ordnas inom avdelningen och att innehållet i verksamheten ska lämpa sig för säkerhetsavdelningen. Fritidsverksamhet kan också begränsas eller förbjudas. Bestämmelsen är dock rätt vag. Det är skäl att precisera bestämmelserna om ordnande av fritidsverksamheten på en säkerhetsavdelning så att det är tydligt att fritidsverksamheten ordnas mellan fångarna på avdelningen.

Övervakningen på en säkerhetsavdelning i ett häkte

En annan central skillnad mellan säkerhetsavdelningarna och andra avdelningar gäller övervakningen av fångar. I propositionen föreslås det att placering av en häktad på en säkerhetsavdelning och därmed också inrättande av en säkerhetsavdelning i ett häkte ska möjliggöras. Därför behöver det även i häktninglagen föreskrivas om övervakning på en säkerhetsavdelning.

I 12 kap. 8 § i fängelselagen finns bestämmelser om brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar.

Enligt paragrafens 1 mom. får andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från fångar på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i kapitlets 3 och 4 § läsas, om det av någon anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. På säkerhetsavdelningen får ett brev läsas, om det finns anledning till det på

de grunder som nämns i 12 kap. 8 § i fängelselagen. I regel krävs det en grundad anledning för att myndigheten ska få läsa ett brev. Tröskeln är således lägre på en säkerhetsavdelning.

Enligt 12 kap. 8 § 2 mom. i fängelselagen är ett villkor för att en fånge på en säkerhetsavdelning ska få använda telefon att fången samtycker till att hans eller hennes samtal kan spelas in utöver att de avlyssnas. I fråga om avlyssning av samtal tillämpas i övrigt bestämmelserna i kapitlets 7 § 2 och 3 mom. I förarbetena till lagen (RP 263/2004 rd, s. 178) föreslogs det att användningen av telefon på en säkerhetsavdelning ska kräva tillstånd. Villkoret för användning av telefon var enligt förslaget att fången samtycker till att samtal kan avlyssnas och spelas in.

Enligt 12 kap. 8 § 3 mom. i fängelselagen kan en fånge som placerats på en säkerhetsavdelning inte beviljas tillstånd till användning av e-post enligt kapitlets 9 §.

I häktninglagen bör det således utfärdas en motsvarande paragraf om brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation, dock så att syftet med häktningen beaktas i bestämmelserna i den lagen.

Den häktades möjlighet att sköta sitt försvar vid förundersökning och rättegång ska tryggas också på en säkerhetsavdelning. Det bör därför sörjas för att den häktade kan hålla kontakt med sitt ombud och även med de instanser som övervakar fångelsets verksamhet.

Avsikten är att Brottspåföljdsmyndighetens tillsynsbefogenheter ska bedömas på ett övergripande sätt i ett senare uppföljningsprojekt för utveckling av fängelselagen och häktninglagen. Det är motiverat att även befogenheterna på en säkerhetsavdelning bedöms inom ramen för denna mer omfattande och övergripande granskning av tillsynsbefogenheterna. Därför föreslås i denna proposition inga ändringar i sak av de bestämmelser som gäller övervakningen på en säkerhetsavdelning.

I detta skede är det motiverat att endast utfärda motsvarande bestämmelser som i fängelselagen om brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på en säkerhetsavdelning, dock så att hänsyn tas till syftet med häktningen.

I 12 kap. 8 § i fängelselagen görs dock en teknisk korrigerings så att hänvisningen till den upphävda 10 § stryks. Lagens 12 kap. 10 § har upphävts genom lag 1302/2021.

Möjlighet att uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn

Riksdagens justitieombudsman har i sitt avgörande 3363/2023 behandlat ett fall av avlyssning och upptagning av samtal på en säkerhetsavdelning vid besök av barn enligt 13 kap. 5 § i fängelselagen. Sådan avlyssning och upptagning är inte möjlig enligt den gällande lagen. Biträdande justitieombudsmannen ansåg att det i synnerhet i fråga om fångar som placerats på säkerhetsavdelning är konsekvent att också samtal vid besök av barn kan upptas, åtminstone om utöver barnet också myndiga besökare är närvarande vid besöket. Biträdande justitieombudsmannen sände sitt avgörande till justitieministeriet för att det ska beaktas i lagstiftningsarbetet.

Bestämmelser om besök av barn finns i 13 kap. 5 § i fängelselagen. Enligt bestämmelsen kan en fånge i ett slutet fängelse beviljas tillstånd att ta emot besök av ett barn som är yngre än 15 år i ett rum som lämpar sig för detta, om besöket behövs för att upprätthålla kontakten mellan fången och barnet och besöket inte strider mot barnets bästa. I statsrådets förordning om fängelse föreskrivs det att det vid besök är tillåtet för fången och barnet att vidröra varandra och att barnets bästa ska beaktas vid övervakningen av besöket. Besök av barn är således en särskild,

övervakad form av umgänge, som i regel övervakas med en anställd närvarande eller så att en anställd ser kamerabilden och gör en upptagning (13 kap. 2 § 2 mom. i fängelselagen).

Den vanligaste formen av besök är ett övervakat besök enligt 13 kap. 3 § i fängelselagen. Ett barn under 15 år kan komma till fängelset även för ett sådant vanligt övervakat besök. Enligt 13 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen får vid övervakade besök samtalet mellan fången och besökaren under vissa förutsättningar avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning. Övervakningen av övervakade besök hos fångar som placerats på en säkerhetsavdelning är mer intensiv. Enligt sista meningen i 13 kap. 2 § 3 mom. får en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett övervakat besök avlyssnas och upptas.

Enligt artikel 3.1 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata värdfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ.

Den inledande frasen i 13 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen, som gäller avlyssning och upptagning med hjälp av en teknisk anordning, hänvisar uttryckligen endast till sådana övervakade besök som avses i kapitlets 3 §. Lagens ordalydelse tillåter således inte teknisk avlyssning och upptagning av samtal vid besök av barn, även om de anställda vid sådan övervakning som sker när en anställd är närvarande kan höra samtalet. Möjligheten att på teknisk väg avlyssna och uppta samtal handlar således om att man vid behov i efterhand kan lyssna på samtalet, exempelvis om det uppstår en misstanke om att fången försöker fortsätta med brottslig verksamhet genom besökarens förmedling. Upptagningen av samtalen bidrar givetvis också till att förebygga sådan verksamhet.

I 13 kap. 5 § i fängelselagen finns inga bestämmelser om andra besökarens deltagande vid besök av barn. Utifrån förarbetena till bestämmelsen (RP 45/2014 rd) förefaller det ha ansetts vara klart att ledsagaren kommer att delta i umgänget med barnet och att också andra besökare kan vara närvarande. Att barnets ledsagare har möjlighet att delta är således en utgångspunkt och huvudregel som är förenlig med barnets bästa, om det inte finns särskilda skäl eller grunder med hänsyn till barnskyddet för att ordna ett enskilt besök med barnet. En annan sak är om ledsagaren inte vill delta i besöket utan endast möjliggör besöket genom att hämta barnet till fängelset.

Eftersom möjligheten till teknisk avlyssning och upptagning gör det möjligt att övervaka samtalet mellan fången och ledsagaren eller en annan besökare torde det inte finnas något hinder för att ledsagaren eller någon annan besökare ges möjlighet att delta i barnets besök. Detta har relevans också med tanke på skyddet för familjelivet i fråga om fångars barn och andra närstående personer.

Av de skäl som anförs ovan är det motiverat att föreskriva om en teknisk möjlighet att avlyssna och uppta en fånges samtal vid besök av barn.

2.3 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av samtal

Enligt 12 kap. 7 § i fängelselagen får en fånges telefonsamtal avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. Fången och den som fången står i telefonkontakt med ska underrättas om avlyssningen och inspelningen av samtalet innan åtgärden inleds. Telefonsamtal mellan fången och en tillsynsmyndighet eller ett ombud får inte avlyssnas eller spelas in. I 8 kap. 7 § i häktningsslagen finns en bestämmelse med motsvarande innehåll.

Eftersom bestämmelsen inte gör det möjligt att fatta beslut som gäller tills vidare eller för en viss tid, måste det alltid ska fattas ett separat beslut om avlyssning och inspelning av ett samtal. Avlyssningen av samtalet specificeras då alltid till att gälla ett visst telefonnummer. Myndigheten har dock inte möjlighet att försäkra sig om den andra partens identitet (samtalet kan ha överförts, andra personer kan ansluta sig till samtalet via förbindelsen).

Behörig att fatta beslut är en säkerhetsansvarig tjänsteman, dvs. biträdande direktör, eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad tjänsteman som är ställföreträdande enhetschef. Nivån för behörigheten vid beslutsfattandet innebär att beslut inte kan fattas utanför tjänstetid.

Parterna i ett samtal ska alltid på förhand underrättas om att Brottspåföljdsmyndighetens avlyssnar samtalet. Brottspåföljdsmyndigheten har inte såsom förundersökningsmyndigheterna behörighet att använda hemliga metoder för inhämtande av information. Brottspåföljdsmyndigheten har till uppgift upprätthålla ordningen på anstalten och förhindra att fångarna bedriver brottslig verksamhet under tiden i fängelse. Syftet med avlyssningen av samtal är att förhindra brott, i synnerhet narkotikabrott och sådana våldsbrott som riktar sig mot andra fångar eller personal.

År 2021 lyssnade myndigheten på 285 samtal. I praktiken avlyssnas samtalen inte när de pågår, utan myndigheten lyssnar på en inspelning av samtalet.

Även om avlyssning av ett telefonsamtal på många sätt kan jämföras med läsning av brev, skiljer sig regleringen så till vida att ett beslut enligt 12 kap. 2 § i fängelselagen som berättigar till läsning får fattas för högst två veckor åt gången. I 12 kap. 7 § som gäller avlyssning och inspelning av samtal finns det ingen motsvarande bestämmelse eller bestämmelse över huvud taget om en tidsbegränsning. Eftersom både avlyssning av ett samtal och läsning av ett brev syftar till att övervaka fångarnas kommunikation och i synnerhet förhindra brottslig verksamhet, är det motiverat att också beslut om avlyssning av samtal kan fattas för en viss tid.

Frågan har även behandlats i två utredningar av Brottspåföljdsmyndigheten. I en utredning som gällde en extern bedömning av säkerheten och tillsynsarbetet vid Brottspåföljdsmyndigheten (Jyri Paasonen, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 2/2021) konstateras det att fångarnas samtal för närvarande avlyssnas i alltför ringa utsträckning i förhållande till behovet och till den nytta man kan få av att avslöja och förebygga brottslighet som bedrivs under tiden i fängelse. Som en rekommendation för utveckling av arbetet föreslås det i utredningen att till bestämmelsen om avlyssning av samtal fogas en bestämmelse om giltighetstiden för ett beslut om avlyssning. I en utredning som gäller Brottspåföljdsmyndighetens förmåga att svara på de utmaningar som den organiserade brottsligheten för med sig (Holopainen Jari-Pekka, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 3/2021) konstateras det att avlyssning av fångars telefonsamtal med beaktande av den gällande lagstiftningen och det nuvarande telefonsystemets funktion är mycket svårt och arbetsdrygt. I utredningen föreslås det att varaktigheten för ett beslut om avlyssning av ett telefonsamtal förlängs i syfte att effektivisera informationsinhämtningen. Också ett beslut om avlyssning och inspelning av ett samtal ska kunna meddelas för en viss tid åt gången på samma sätt som ett beslut som berättigar till läsning av ett meddelande.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har sänt avgörande EOAK/2696/2020 som gäller avlyssning och inspelning av samtal till justitieministeriet för kännedom för att ministeriet ska bedöma huruvida det finns ett behov av att möjliggöra tidsbegränsade beslut om avlyssning och inspelning av samtal.

Utifrån det som konstateras ovan är det nödvändigt att förenhetliga bestämmelserna om läsning av fångars brev och avlyssning av fångars samtal så att också beslut om avlyssning av samtal ska kunna meddelas för en viss tid.

2.4 Begränsning av intagning i fängelse

Enligt 2 kap. 1 § 1 mom. i fängelselagen ska verkställigheten av ett ovillkorligt fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter inledas utan obefogat dröjsmål.

Avvikelse från att inleda verkställigheten utan dröjsmål kan göras med stöd av 2 kap. 1 § 4 mom. i fängelselagen i syfte att jämna ut fängtalet och säkerställa ändamålsenlig straffverkställighet. I ett sådant fall kan det genom förordning av justitieministeriet bestämmas att fängelserna inte under en viss period tar emot dömda som ska avtjäna ett högst sex månaders fängelsestraff eller ett förvandlingsstraff för böter. Verkställigheten får dock inte av denna orsak inledas senare än åtta månader efter det att domen blivit verkställbar.

Under covid-19-pandemin utfärdades det med stöd av ovannämnda bestämmelse flera förordningar av justitieministeriet genom vilka intagningen i fängelse begränsades. I syfte att bekämpa epidemin utfärdades våren 2020 genom en lag om temporär begränsning av verkställigheten av förvandlingsstraff för böter och verkställigheten av ovillkorliga fängelsestraff (194/2020) bestämmelser om begränsning av inledande av verkställighet i fråga om samtliga fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter. Detta ansågs nödvändigt eftersom man inte vid den tidpunkten genom förordning av justitieministeriet skulle ha lyckats minska fängtalet tillräckligt för att bekämpa covid-19-pandemin.

Med stöd av fängelselagen är det således redan nu möjligt att begränsa intagningar i fängelse för att bekämpa en allmänfarlig smittsam sjukdom. I lagens ordalydelse har man dock inte på ett tydligt sätt beaktat allmänfarliga smittsamma sjukdomar som en grund för att begränsa inledande av verkställighet.

I lagens ordalydelse har man inte heller beaktat andra störningssituationer i samhället utifrån vilka det vore motiverat att begränsa intagning i fängelse. Sådana kan vara i synnerhet i beredskapslagen (1552/2011) avsedda störningssituationer.

Med stöd av den gällande lagstiftningen kan intagning i fängelse begränsas för att jämna ut fängtalet. Bestämmelsen har dock inte tillämpats i detta syfte.

Med stöd av den gällande lagen kan verkställigheten begränsas endast i relativt ringa mån, eftersom begränsningarna kan gälla högst sex månader långa fängelsestraff. Som det konstateras ovan var det under covid-19-pandemin nödvändigt att även begränsa verkställigheten av längre straff. Vid begränsningar av verkställigheten av förvandlingsstraff för böter har det också i praktiken visat sig vara oklart från vilken tidpunkt den i lagen föreskrivna maximitiden på åtta månader ska räknas.

Med anledning av det som konstateras ovan är det motiverat att precisera bestämmelserna om begränsning av intagning i fängelse. Regleringen bör göra det möjligt att begränsa intagning i fängelse i olika störningssituationer i samhället för att verkställigheten av fängelsestraff ska kunna skötas på ett tryggt sätt.

2.5 Övriga ändringsbehov

I 9 § i lagen om försvarstillstånd (1083/1991) föreskrivs det om tagande i skyddsförvar. Enligt 4 mom. gäller i fråga om rättigheterna för den som tas i skyddsförvar i tillämpliga delar vad som stadgas om rannsakningsfångar i lagen om rannsakningsfängelse (615/74). Lagen om rannsakningsfängelse har upphävts genom häktninglagen (768/2005). Den felaktiga hänvisningen bör korrigeras.

Till 1 kap. 9 § 2 mom. i fängelselagen fogades genom lag 290/2021 en behörighet för den jourhavande tjänstemannen vid Brottsåtgärdsmyndigheten att fatta beslut om efterlysning, om saken inte tål uppskov. Genom lag 222/2021 ändrades momentet felaktigt till sin tidigare form, och behörigheten för jourhavande tjänstemän att besluta om efterlysning blev upphävd. Till momentet behöver på nytt fogas en möjlighet att fatta beslut om efterlysning, om saken inte tål uppskov.

I 10 kap. 4 § i fängelselagen och 6 kap. 3 § i häktninglagen finns en bestämmelse om förlossning som gäller när en fånge föder barn. I 18 kap. i fängelselagen och 13 kap. i häktninglagen finns omfattande bestämmelser om användning av fängsel på fångar och häktade och om förutsättningarna för användning av fängsel. Lagarna innehåller dock inga bestämmelser som förbjuder användning av fängsel på en gravid fånge eller häktad efter det att förlossningen har börjat.

Enligt FN:s regler om behandling av kvinnliga fångar (de s.k. Bangkokreglerna) får fängsel aldrig användas på kvinnor när förlossningen börjar, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen (regel 24). Inte heller enligt FN:s minimistandarder för fångvården (de s.k. Nelson Mandela-reglerna) får fängsel aldrig användas på kvinnor under den tid som värkarna kommer eller under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen (regel 48.2) och enligt Europarådets europeiska fängelseregler får fängsel aldrig användas på kvinnor när förlossningen har börjat, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen (regel 68.7). De internationella reglerna gäller också häktade.

Enligt Europadomstolens avgörandepraxis kan fastbindning av en fånge exempelvis i en sjukhussäng på ett förlossningssjukhus efter det att förlossningsvärkarna har börjat och omedelbart efter förlossningen betraktas som en kränkning som likställs med sådan tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling som avses i artikel 3 i Europakonventionen (Korneykova och Korneykov mot Ukraina, 24/03/2016). Enligt fängelselagen och häktninglagen ska internationella förpliktelser som gäller de mänskliga rättigheterna beaktas.

Användningen av vissa av Brottsåtgärdsmyndighetens tillsynsbefogenheter har bundits till fängelseområdet eller transporten av en fånge.

I 16 kap. 3 § i fängelselagen föreskrivs det om säkerhetskontroll av fångar, som kan utföras i ett fängelse, på fängelseområdet och under transport i syfte att trygga de omständigheter som anges i paragrafen.

I 18 kap. 6 § i fängelselagen föreskrivs det om användning av maktmedel när de förutsättningar som anges i paragrafen uppfylls. Utöver att förutsättningar ska vara uppfyllda är användningen av maktmedel bunden till en viss plats. Enligt bestämmelsen har en tjänsteman vid Brottsåtgärdsmyndigheten vid utförande av tjänsteuppdrag i ett fängelse, på dess område och i dess omedelbara närhet, under fångtransport samt i sysselsättning som övervakas av Brottsåtgärdsmyndigheten rätt att använda maktmedel.

I förarbetena (RP 263/2004 rd) har begränsningen av användningen av maktmedel med hänsyn till platsen där de används behandlats. Med användning av maktmedel i sysselsättning som övervakas av Brottspåföljdsmyndigheten avses exempelvis sådana arbets- eller sysselsättningsplatser där fångarna arbetar eller deltar i verksamhet i en anstalt utanför fängelset under handledning eller övervakning av Fångvårdsväsendets personal.

Exempelvis övervakningen av placeringen i en anstalt utanför fängelset sker till stor del utanför fängelset. Vid placering i en anstalt utanför fängelset har Brottspåföljdsmyndigheten behörighet att övervaka att fången är drogfri, och fången kan åläggas elektronisk övervakning. Säkerhetskontroll kan dock med stöd av bestämmelsen om säkerhetskontroll inte utföras om fången är placerad i en anstalt utanför fängelset. Dessutom är det oklart om maktmedel kan användas i den anstalt där fången är placerad, exempelvis för att förpassa fången till fängelset.

Utifrån de gällande bestämmelserna är tillsynsbefogenheterna vid placering i anstalt utanför fängelset således delvis oklara. Samma oklarhet gäller också tillsynen över sådana tillstånd för civilt arbete och studietillstånd som avses i 8 kap. 6 och 9 § i fängelselagen. Nuläget kan betraktas i förhållande till lagen om övervakad frihet på prov (629/2013), där det finns uttryckliga bestämmelser om säkerhetskontroll, användning av maktmedel och användning av fängsel vid övervakningen av övervakad frihet på prov.

För att Brottspåföljdsmyndighetens tjänstemän ska ha tillräckliga befogenheter att agera utanför fängelset är det motiverat att se över bestämmelserna så att utförandet av säkerhetskontroll och användningen av fängsel och andra maktmedel inte binds till fängelseområdet eller fångtransporter.

3 Målsättning

Propositionens centrala mål baserar sig på regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering ”Ett starkt och engagerat Finland”.

I regeringsprogrammet har man skrivit in ett mål om att förutsättningar för placering i öppen anstalt ska utredas så att det när beslut om placering fattas ägnas mer uppmärksamhet än tidigare åt hur farlig fången är och vid arten av det brott som ligger till grund för domen.

Syftet med propositionen är att säkerställa att sådana fångar som bedöms fortsätta med brottslig verksamhet eller äventyra säkerheten i en öppen anstalt inte placeras i öppen anstalt. Detta eftersträvas genom föreslagna preciseringar av förutsättningarna för placering i öppen anstalt. Möjligheten till placering i öppen anstalt ska dock inte a priori och kategoriskt uteslutas i fråga om en enda grupp av fångar, utan besluten ska fortfarande fattas från fall till fall.

I regeringsprogrammet ingår ett mål om att utveckla lagstiftningen om säkerhetsavdelningar och göra det möjligt att placera häktade på säkerhetsavdelning, samt ett mål om att förebygga användning av berusningsmedel i och smuggling av berusningsmedel till fängelser.

Avsikten är att regeringsprogrammets mål ska nås genom att man ser över villkoren för placering av fångar på säkerhetsavdelning. Samtidigt föreslås det också häktade ska kunna placeras på en sådan avdelning i ett häkte. Vidare föreslås bestämmelser om en möjlighet att avlyssna och göra upptagningar av en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn. Enligt förslaget ska beslut om avlyssning och inspelning av telefonsamtal på andra avdelningar i fängelset kunna fattas för viss tid. Sammantaget syftar dessa ändringar av bestämmelserna till att förbättra säkerheten i fängelserna och göra det lättare för myndigheten att ingripa i den organiserade brottslighetens verksamhet.

I denna proposition föreslås det dessutom en precisering av bestämmelsen om begränsning av intagning i fängelse så att den ska gälla störningssituationer i samhället. Syftet med ändringsförslaget är att säkerställa att det vid allvarliga störningssituationer i samhället är möjligt att reglera fängtalet i syfte att trygga fängelsernas verksamhet.

4 De viktigaste förslagen

4.1 Placering i öppen anstalt

I propositionen föreslås det att bestämmelserna om placering i öppen anstalt ändras med utgångspunkt i det mål som tagits in i regeringsprogrammet. Regleringen föreslås bli preciserad så att det när beslut om placering fattas ägnas större uppmärksamhet åt arten av brott som fången har begått och hur farlig fången är.

Syftet med ändringsförslaget är att säkerställa att sådana fångar som bedöms fortsätta med brottslig verksamhet eller äventyra säkerheten i en öppen anstalt inte placeras i öppen anstalt. Förslaget kommer att göra gällande praxis om att exempelvis personer med kopplingar till organiserad brottslighet inte placeras i öppen anstalt tydligare. Det ska exempelvis tas hänsyn till om personen enligt en tillförlitlig bedömning har lämnat kriminaliteten bakom sig. I fråga om sådana återfallsförbrytare som begått allvarliga brott och som ska anses vara synnerligen farliga för någon annans liv, hälsa eller frihet ska beslutsprövningen göras med särskild omsorg.

På grund av de föreslagna ändringarna kan tröskeln för placering i öppen anstalt i någon mån höjas i fråga om ovannämnda grupper av fångar.

Möjligheten till placering i öppen anstalt ska dock inte kategoriskt uteslutas i fråga om en enda grupp av fångar, utan placeringsbesluten ska fortfarande fattas utifrån en uttalat fallspecifik prövning och så att man möjliggör en process för stegvis utslussning. I synnerhet i fråga om personer som dömts till kombinationsstraff bör man vid bedömningen också beakta vikten av stegvis utslussning och väga den processen mot hur farlig personen är.

Enligt förslaget ska man vid beslutsprövningen bland annat bedöma om det kan anses sannolikt att fången kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten, inte kommer att fortsätta med brottslig verksamhet, inte kommer att äventyra en annan fånges eller någon annans säkerhet eller inte utan tillstånd kommer att avlägsna sig från den öppna anstalten. Bestämmelsen om förflyttning från ett slutet fängelse till en öppen anstalt i 6 kap. 1 § i fängelselagen förenhetligas till sin ordalydelse med bestämmelsen i 4 kap. 9 § om placering av en dömd i en öppen anstalt.

Vidare föreslås det att möjligheten till tidsbegränsad placering i öppen anstalt slopas och att placeringen i öppen anstalt i fortsättningen alltid ska gälla tills vidare. Ändringen är motiverad, eftersom en tidsbegränsad placering är problematisk på det sätt som beskrivs ovan i avsnittet om bedömning av nuläget, och eftersom tidsbegränsad placering inte i praktiken tillämpas ofta. Ändringen kommer också att göra placeringen mer förutsägbar ur fångens synvinkel. Ändringen kommer inte heller att hindra att fången flyttas tillbaka till ett slutet fängelse om situationen förändras. En fånge som inte längre uppfyller förutsättningarna för placering i öppen anstalt kan i vilket fall som helst förflyttas till ett slutet fängelse med stöd av 6 kap. 2 § i fängelselagen.

Vid beredningen av propositionen har man gjort en bedömning av huruvida förutsättningarna för placeringen i öppen anstalt bör bedömas regelbundet i fråga om varje fånge. Någon sådan regelbunden bedömning föreslås emellertid inte, eftersom detta kommer att leda till onödiga bedömningar exempelvis i fråga om sådana fångar som uppenbarligen inte uppfyller förutsättningarna för placering i öppen anstalt.

Det ska dock vara möjligt att i statsrådets förordning om fängelse föreskriva att möjligheten att förflytta fången till öppen anstalt i fortsättningen ska beaktas när planen för strafftiden utarbetas och uppdateras. Genom en sådan ändring kan man förenhetliga praxis för placering i öppen anstalt. De omständigheter som påverkar möjligheten till placering i öppen anstalt ska enligt förslaget regelmässigt skrivas in i planen för strafftiden i fråga om alla fångar. Ändringen förutsätter dock inte att det regelmässigt fattas ett placeringsbeslut i fråga om alla fångar.

I propositionen föreslås det också att bestämmelserna om placering i öppen anstalt i 4 kap. i fängelselagen och om förflyttning till en öppen anstalt i 6 kap. i fängelselagen kompletteras så att fången i samband med placeringen också ska förbinda sig till att underkasta sig elektronisk övervakning. Regleringen motsvarar således vad som exempelvis i lagen om övervakad frihet på prov föreskrivs om fångens samtycke till att underkasta sig övervakning med hjälp av tekniska anordningar.

4.2 Säkerhetsavdelningar

I propositionen föreslås ändringar i bestämmelserna om säkerhetsavdelningar. Det viktigaste ändringsförslaget gäller villkoren för placering på en säkerhetsavdelning och möjligheten att placera en häktad på en säkerhetsavdelning.

Inrättande av en säkerhetsavdelning

En säkerhetsavdelning ska enligt förslaget i fortsättningen inrättas i ordningsstadgan för ett fängelse och inte genom ett separat beslut. Detta är motiverat eftersom direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet redan enligt de gällande bestämmelserna beslutar om inrättande av en säkerhetsavdelning och om godkännande av ordningsstadgan för ett fängelse. Vidare föreslås det att det för varje fånge som placeras på en säkerhetsavdelning ska fattas ett separat, överklagbart beslut om placeringen.

Villkor för placering på säkerhetsavdelning

I villkoren för placering på en säkerhetsavdelning föreslås en översyn så att de bättre än för närvarande ska motsvara säkerhetsavdelningens karaktär av en säkerhetsåtgärd. Syftet med att en fånge placeras på säkerhetsavdelning ska uttryckligen vara att förhindra framtida brottslig verksamhet eller verksamhet som allvarligt äventyrar säkerheten i fängelset. Genom översynen syftar man till att genom placeringen av fångar på säkerhetsavdelning kunna ingripa i synnerhet i organiserad brottslighet i fängelser.

Placering på en säkerhetsavdelning är dock en åtgärd som i betydlig utsträckning ingriper i fångens rättigheter.

Utgångspunkten för placeringen på en säkerhetsavdelning ska vara att detta är nödvändigt för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Med detta ska avses att det ska finnas konkreta grunder för placeringen av varje enskild fånge. Eftersom placering på en säkerhetsavdelning kraftigt ingriper i fångens rättigheter måste det finnas tungt vägande skäl för detta, och det ska betraktas som sannolikt att fången exempelvis fortsätter med brottslig verksamhet. Full säkerhet om att villkoren uppfylls ska dock inte krävas, eftersom det rör sig om en säkerhetsåtgärd som syftar till att förhindra eventuell framtida verksamhet. I praktiken har tröskeln för placering på säkerhetsavdelning också hittills varit hög, och avsikten är inte att väsentligt ändra denna praxis. Med nödvändighetskriteriet avser man således inte att skärpa praxis jämfört med nuläget.

Nödvändighetskriteriet anger även att placeringen på en säkerhetsavdelning ska avses vara en sista utväg för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Det ska då tas hänsyn till huruvida det är möjligt att ingripa i fångens verksamhet med lindrigare medel.

Villkoren för placering på säkerhetsavdelning förtydligas jämfört med nuläget. En fånge ska för det första kunna placeras på en säkerhetsavdelning, om det är motiverat för att förhindra att fången fortsätter med brottslig verksamhet. Bestämmelsen ska kunna tillämpas i situationer där det finns konkreta skäl att misstänka att fången kommer att fortsätta med brottslig verksamhet i fängelset. Bestämmelsen ska kunna tillämpas till exempel om fången försöker fortsätta med narkotikabrottslighet i fängelset. Regleringen ska inte längre förutsätta misstanke om att de brottsrekvisit som nämns i bestämmelsen uppfylls, utan placeringen ska basera sig på en helhetsbedömning av fångens verksamhet. I bedömningen ska exempelvis beaktas om fången hör till en organisation inom den organiserade brottsligheten och tas hänsyn till fångens brottsliga verksamhet inom ramen för denna organisation. Grunden för placeringen ska dock fortfarande vara att man har konkret information om att fången kommer att fortsätta med sin brottsliga verksamhet i fängelset. Ändringen kommer att förbättra möjligheterna att ingripa i synnerhet i utsikterna för den organiserade brottsligheten att fortsätta att bedriva brottslig verksamhet i fängelse.

För det andra ska en fånge kunna placeras på en säkerhetsavdelning för att förhindra att fången rymmer eller blir föremål för fritagningsförsök. Bestämmelserna motsvarar den gällande bestämmelsen.

För det tredje ska en fånge kunna placeras på säkerhetsavdelning för att förhindra att fången på något annat sätt allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller någon annans hälsa i fängelset. Denna grund ska kunna tillämpas exempelvis om fången upprepade gånger uppträder våldsamt eller hotfullt i fängelset och det inte finns något annat sätt att förhindra ett sådant uppträdande än placering på en säkerhetsavdelning.

Placering på säkerhetsavdelning ska inte längre kunna göras för att garantera fångens egen säkerhet. Placering på en säkerhetsavdelning kan anses vara en alltför långvarig och sträng åtgärd, om syftet enbart är att garantera fångens egen säkerhet. I första hand bör man tillämpa lindrigare metoder för att sörja för fångens säkerhet. Enligt förslaget ska en fånge i fortsättningen få hållas avskild från andra fångar med stöd av 18 kap. 5 § i fängelselagen, om det är nödvändigt för att trygga fångens egen säkerhet. I dessa situationer ska en fånge inte längre kunna placeras på en säkerhetsavdelning. Ändringen är motiverad eftersom hållande i avskildhet är en mer kortvarig åtgärd än placeringen på en säkerhetsavdelning och inte är förenad med motsvarande säkerhetsrisker som placering på en säkerhetsavdelning.

Fritidsverksamhet och anmälan till hälso- och sjukvården

Genom förslagen preciseras bestämmelserna om ordnande av fritidsverksamhet på en säkerhetsavdelning. Utgångspunkten ska vara att fritidsverksamhet ordnas också på en säkerhetsavdelning och att fångarna ska ha möjlighet att tillbringa tid med varandra. Dessa aktiviteter ska dock genomföras på ett sätt som lämpar sig för avdelningen. Bestämmelserna ändras så att de motsvarar nuvarande praxis.

Vidare ska hälso- och sjukvårdspersonal i fortsättningen underrättas om att en fånge placeras på säkerhetsavdelning, och fångens hälsotillstånd ska följas upp. Bestämmelserna motsvarar det som gäller andra isoleringsåtgärder och är motiverade eftersom även isolering av det slag som placering på en säkerhetsavdelning innebär kan inverka på fångens hälsotillstånd.

Placering av en häktad på en säkerhetsavdelning

I häktningsslagen föreslås en möjlighet att placera en häktad på en säkerhetsavdelning. Bestämmelserna motsvarar fängelselagen, dock så att syftet med häktningen ska beaktas. Förslaget är motiverat eftersom också en häktad exempelvis kan försöka fortsätta med den brottsliga verksamheten i fängelset eller kan allvarligt äventyra säkerheten i fängelset. För närvarande kan en häktad dock inte i sådana situationer placeras på säkerhetsavdelning som en säkerhetsåtgärd. Förslaget förbättrar således Brottspåföljdsmyndighetens möjligheter att ingripa i brottslig verksamhet också under tiden för häktning.

Artikel 14.2 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter innehåller en oskuldspresumtion, enligt vilken den som är anklagad för brott ska ha rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld har fastställts enligt lag. Motsvarande bestämmelse finns även i artikel 5.2 i Europakonventionen. Placeringen av häktade på säkerhetsavdelningar bör granskas även med hänsyn till oskuldspresumtionen.

Placering av en häktad på en säkerhetsavdelning anses enligt förslaget vara godtagbart med hänsyn till oskuldspresumtionen, eftersom placeringen på säkerhetsavdelning är en säkerhetsåtgärd som tillämpas av orsaker som hänför sig till säkerheten i fängelset. Det är således inte fråga om ett ställningstagande till att en person gjort sig skyldig till brott. Häktade har redan nu kunnat bli föremål för andra säkerhetsåtgärder, såsom observation, observation i isolering och hållande i avskildhet, vilkas tillämpning på motsvarande sätt anknyter till upprätthållandet av ordningen och säkerheten i fängelset. En häktad kan också påföras disciplinstraff för ordningsförseelser. Förslaget motsvarar således till många delar de säkerhetsåtgärder som redan anges i den gällande häktningsslagen.

I häktningsslagen föreslås en bestämmelse om övervakning av brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på en säkerhetsavdelning. De föreslagna bestämmelserna motsvarar 12 kap. 8 § i fängelselagen med det tillägget att brev ska få läsas också för att trygga syftet med häktningen.

I förslaget har man beaktat att den häktades möjlighet att sörja för sitt försvar vid förundersökning och rättegång ska tryggas. Brevväxling mellan en häktad som placerats på säkerhetsavdelning och den häktades ombud ska inte få läsas. Inte heller telefonsamtal med ombudet ska få avlyssnas eller spelas in. På en säkerhetsavdelning ska den häktades rätt att ta emot besök av sitt ombud inte få begränsas, utan på besök av ett ombud ska tillämpas 9 kap. 4 § i den gällande häktningsslagen, vars 2 mom. möjliggör kameraövervakning utan att samtalet avlyssnas och upptas, om det är nödvändigt på de grunder som anges i bestämmelsen.

Möjlighet att uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn

I propositionen föreslås det att en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett besök av barn som avses 13 kap. 5 § i fängelselagen ska få avlyssnas och upptas på teknisk väg. Besök av barn är en särskild, övervakad form av umgänge, som i regel övervakas antingen med anställda närvarande eller så att anställda ser kamerabilden och gör en upptagning av samtalet (13 kap. 2 § 2 mom. i fängelselagen). Redan i nuläget kan samtalet avlyssnas när anställda är närvarande.

Den föreslagna ändringen kommer att förbättra Brottspåföljdsmyndighetens möjligheter att övervaka i synnerhet misstänkt kommunikation i anslutning till brottslig verksamhet, eftersom samtalet kan avlyssnas i efterhand om man misstänker att fången försöker fortsätta med brottslig verksamhet exempelvis genom förmedling av en besökare eller ledsagare.

En på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett övervakat besök enligt 13 kap. 3 § i fängelselagen får redan i nuläget avlyssnas och upptas på teknisk väg. Den föreslagna ändringen förenhetligar således förfarandena på en säkerhetsavdelning. Ett barn eller en ung person kan komma som besökare även till ett sådant normalt övervakat möte, där fångens samtal med barnet eller den unga personen redan i nuläget får avlyssnas och upptas.

Den föreslagna möjligheten att använda teknisk avlyssning och upptagning av samtal är av relevans med hänsyn till skyddet för såväl fångens som besökarens privatliv och förtroliga meddelanden, vilka tryggas i 10 § i grundlagen. Samtidigt har det i laglighetsövervakningspraxis framkommit fall där barnets ledsagare eller en vuxen besökare av övervakningsskäl inte har getts tillträde till besökssituationen.

I och med möjligheten att avlyssna och uppta samtal på teknisk väg kommer man att kunna effektivt övervaka en fånges samtal med en ledsagare eller en vuxen besökare. Avlyssnings- och upptagningsmöjligheten kommer de facto i första hand att rikta sig till den vuxna besökaren, inte till barnet. Fången och besökaren ska redan i nuläget underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan avlyssningen inleds. Möjligheten för en ledsagare eller en vuxen besökare att delta i besöket är av betydelse med tanke på skyddet för barnets familjeliv och med hänsyn till FN:s konvention om barnets rättigheter. Att ledsagaren deltar i besök av barn kan vara förenligt med barnets bästa och öka barnets trygghetskänsla. Barnets bästa bör vara den primära prövningsgrunden i alla myndighetsbeslut som gäller barnet, och bedömningen får inte göras på samma nivå som i fråga om andra omständigheter som ska beaktas i saken.

I häktningsslagen föreslås en motsvarande möjlighet vid besök av barn på en säkerhetsavdelning.

Barnets rättigheter i fråga om dataskydd tillgodoses genom lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgärdsmyndigheten (1301/2021). Barn har samma rättigheter som andra registrerade. Vid behandlingen av upptagningarna iakttas också bestämmelserna i den lagen. Upptagningarna förstörs exempelvis i regel senast en månad efter det att upptagningen har upphört (lagens 31 § 3 mom.).

4.3 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal

I propositionen föreslås det att ett beslut om avlyssning av telefonsamtal som fattas med stöd av 12 kap. 7 § i fängelselagen ska kunna fattas för en viss tid, som ska vara högst 14 dagar. På så sätt kommer regleringen att motsvara läsande av brev, i fråga om vilket det redan nu är möjligt att fatta beslut för två veckor åt gången.

Ändringen är motiverad eftersom den förbättrar Brottsåtgärdsmyndighetens möjligheter att övervaka i synnerhet misstänkt kommunikation i anslutning till brottslig verksamhet. Såsom det konstateras ovan i beskrivningen av nuläget stöder det nuvarande beslutsfattandet som gäller ett telefonsamtal åt gången inte övervakningen av sådan kommunikation, eftersom besluten alltid borde kunna fattas samtidigt som fången ringer ett visst samtal.

Motsvarande ändringar i sak föreslås i häktningsslagen.

Genom propositionen utvidgas inte väsentlig grad omfattningen av avlyssningar och inspelningar, utan det är sättet att fatta beslut som ändras. I övrigt ändras rättsläget inte jämfört med nuläget. Redan med stöd av de gällande bestämmelserna underrättas exempelvis båda parterna om att samtalet spelas in. På behandling och förstöring av inspelningar av telefonsamtal tillämpas lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgärdsmyndigheten.

4.4 Begränsning av intagning i fängelse

I propositionen föreslås ändringar som avser bestämmelser om begränsning av intagning i fängelse. Syftet med förslaget är att säkerställa att det vid allvarliga störningssituationer i samhället är möjligt att reglera fångtalet i syfte att trygga fängelsernas verksamhet.

I fängelselagen föreslås bestämmelser om en möjlighet att begränsa intagningen av fångar i fängelse. Bestämmelserna ska göra det möjligt att inte ta in nya fångar i fängelset vid allvarliga störningssituationer under normala förhållanden och under undantagsförhållanden. Regleringen ska således förutom förhindrande av spridning av en allmänfarlig smittsam sjukdom också gälla andra allvarliga störningssituationer i samhället. Sådana kan vara exempelvis krig, storolyckor, allvarliga epidemier eller andra motsvarande situationer. Det är motiverat att tillämpningsområdet för bestämmelserna omfattar olika störningssituationer, eftersom många störningssituationer kan ha allvarliga konsekvenser för fängelsernas verksamhet.

Störningssituationen behöver inte vara sådan att i beredskapslagen avsedda undantagsförhållanden allmänt har förklarats råda i samhället. Bestämmelsen ska således kunna tillämpas oberoende av om störningssituationen innebär att andra befogenheter enligt beredskapslagen ska tillämpas.

Utöver en allvarlig störningssituation ska en förutsättning för att införa begränsningar av intagning i fängelse vara att detta är nödvändigt för att säkerställa verkställigheten av fängelsestraff. Enbart det att en störningssituation råder ska således inte vara tillräckligt, utan störningen ska medföra sådan olägenhet för verkställigheten av fängelsestraff att en ändamålsenlig verkställighet inte kan tryggas utan att fångtalet minskas. Exempelvis situationer som covid-19-pandemin ska kunna utgöra en begränsningsgrund, om spridningen av ett virus till fängelserna kan orsaka betydande epidemier.

Begränsningarna ska enligt förslaget kunna gälla dem som dömts till förvandlingsstraff för böter eller till ovillkorligt fängelsestraff på mindre än två år. Detta innebär en ändring jämfört med nuläget, där den maximala längden för de straff som kan omfattas av begränsningarna är fängelse i sex månader. Ändringen är motiverad för att man med hjälp av bestämmelserna effektivt ska kunna påverka fångtalet. Begränsningarna ska dock endast gälla sådana dömda som ålagts att anmäla sig till fängelset. De kommer inte att påverka häktade eller inledande av verkställigheten i fråga om dömda som redan är i fängelse. I praktiken ska begränsningarna således gälla sådana dömda i fråga om vilka domstolen inte har ansett ett omedelbart frihetsberövande vara nödvändigt, exempelvis för att den dömda inte har fortsatt med brottslig verksamhet. I typfall kommer begränsningarna på ett övergripande plan att påverka förvandlingsstraff för böter och andra korta fängelsestraff. Även av dessa orsaker är förslaget om att utvidga tillämpningsområdet för begränsningarna motiverat.

Enligt förslaget ska beslut om begränsningar fattas genom förordning av justitieministeriet. Avsikten är att begränsningar ska kunna gälla i högst sex månader, men om störningssituationen fortsätter kan de förlängas för sex månader åt gången. Genom förordning ska det också beslutas om hur långa straff begränsningarna av intagningarna ska gälla och på vilket sätt begränsningarna ska genomföras i praktiken.

4.5 Övriga ändringsförslag

Enligt förslaget ska hänvisningen i 9 § 4 mom. i lagen om försvarstillstånd till den upphävda häktningsslagen (615/1974) korrigeras genom en hänvisning till den gällande häktningsslagen (768/2005).

Enligt förslaget ska till 1 kap. 9 § 2 mom. i fängelselagen återinföras en behörighet för Brottspåföljdsmyndighetens jourhavande tjänsteman att fatta beslut om efterlysning, om saken inte tål uppskov. Behörigheten upphävdes felaktigt genom lag 222/2021.

Enligt förslaget ska det föreskrivas om förbud mot användning av fängsel i samband med förlossning. Till bestämmelserna om användning av fängsel ska motsvarande sätt som i polislagen fogas ett omnämmande av att fängsel inte får orsaka fången fara eller onödig smärta. Dessutom preciseras bestämmelsen om användning av fängsel så att fängsel även ska kunna användas i samband med tjänsteuppdrag. Detta innebär att en fånge ska kunna beläggas med fängsel också i samband med ett tjänsteuppdrag som utförs utanför fängelseområdet eller annat än i samband med transport. Formuleringen av bestämmelserna om användning av fängsel ändras vidare så att en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska underrättas om användningen av fängsel. På detta sätt vill man göra det tydligt att yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården inte deltar i beslutsfattandet i fråga om användning av fängsel.

Det kan bedömas att bestämmelserna om förbud mot att använda fängsel på en fånge eller häktad som föder barn sällan kommer att bli tillämpliga, eftersom en fånge och en häktad med stöd av 10 kap. 4 § i fängelselagen respektive 6 kap. 3 § i häktninglagen flyttas till ett sjukhus för förlossning. En situation där man behöver avbryta användningen av fängsel i ett fängelse eller under häktning kan emellertid bli aktuell, om förlossningen undantagsvis börjar innan personen har förts till sjukhus.

Enligt förslaget ska utförandet av säkerhetskontroller, användningen av fängsel och användning av maktmedel inte längre vara bundna till fängelseområdet eller fångtransporter. Syftet med förslaget är att Brottspåföljdsmyndighetens tjänstemän ska ha tillräckliga befogenheter att agera utanför fängelset. Exempelvis övervakningen av placeringen i en anstalt utanför fängelset sker till stor del utanför fängelset.

Befogenheterna ska dock begränsas till tjänsteuppdrag, och förutsättningarna för att vidta andra åtgärder ska fortfarande även vara uppfyllda. Bestämmelserna motsvarar exempelvis det som anges i lagen om övervakad frihet på prov. Bestämmelserna kommer att tillåta säkerhetskontroll, användning av fängsel och användning av maktmedel inte bara vid övervakningen av en placering i en anstalt utanför fängelset utan också exempelvis vid övervakningen av tillstånd för civilt arbete och studietillstånd.

För att regleringen ska vara konsekvent föreslås det att också bestämmelserna om säkerhetskontroll och användning av fängsel på häktade samt användning av maktmedel i häktninglagen ändras så att de motsvarar den föreslagna ordalydelsen i fängelselagen. I fråga om häktning ska vid säkerhetskontrollen dessutom tas hänsyn till syftet med häktningen.

5 Förslagets konsekvenser

5.1 Ekonomiska konsekvenser

De lagändringar som föreslås i denna proposition har inga nämnvärda ekonomiska konsekvenser för Brottspåföljdsmyndigheten. Avsikten är att de föreslagna ändringarna ska genomföras inom ramen för de anslag som reserverats för Brottspåföljdsmyndigheten.

Den föreslagna preciseringen av förutsättningarna för placering i öppen anstalt föranleder inget behov av ytterligare fångplatser.

De förslag som gäller säkerhetsavdelningar gör det möjligt att inrätta nya säkerhetsavdelningar för häktade i häkte. Brottspåföljdsmyndigheten har bedömt att det för inrättandet av en ny säkerhetsavdelning behövs sju årsverken. Inrättandet kommer att genomföras utan ytterligare finansiering.

De föreslagna ändringarna kommer att kräva ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens kundinformationssystem Roti, och således en arbetsinsats från underhållsleverantören omfattande högst cirka 60 dagsverken. Ändringarna i kundinformationssystemet kommer att medföra kostnader till ett belopp av högst cirka 40 000 euro för underhållsleverantörens arbete. Detta är en uppskattning, i vilken ingår konsekvenser av de förslag om placering i anstalt utanför fängelset som ingick i den proposition som var på remiss. Kostnadseffekten kommer således sannolikt att bli mindre än vad som anges i denna uppskattning. Ändringarna kommer i praktiken att genomföras inom ramen för ICT-budgeten för det innevarande året på så sätt att planen för vidare åtgärder avseende kundinformationssystemet anpassas så att vissa planerade delar genomförs först under de följande åren. Således kommer det inte att uppstå någon egentlig merkostnad.

De föreslagna ändringarna avses i sin helhet bli genomförda inom ramen för de anslag som reserverats för Brottspåföljdsmyndigheten.

De föreslagna ändringarna har inga konsekvenser för fångarnas eller deras anhörigas ekonomi.

5.2 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt för människogrupper

Placering i öppen anstalt

I propositionen föreslås det inga ändringar i förhållandena i öppna anstalter i sig. Således ändras inte rättigheterna för fångar som är placerade i öppen anstalt jämfört med nuläget. Propositionen handlar om under vilka förutsättningar en fånge kan placeras i eller förflyttas till en öppen anstalt. En fånge har inte någon rätt att bli placerad i öppen anstalt, men placering i eller förflyttning till en öppen anstalt påverkar i väsentlig grad fångens rättigheter och skyldigheter, eftersom förhållandena i en öppen anstalt avsevärt skiljer sig från förhållandena i ett slutet fängelse. Ur fångens synvinkel är det således av stor betydelse om han eller hon avtjänar sitt straff i ett slutet fängelse eller under mer öppna förhållanden i en öppen anstalt.

På grund av och som en följd av de föreslagna ändringarna kan tröskeln för placering i öppen anstalt i någon mån bli högre exempelvis i fråga om fångar med kopplingar till organiserad brottslighet eller fångar som dömts till kombinationsstraff.

Redan nu är utgångspunkten den att fångar som har kopplingar till organiserad brottslighet inte uppfyller förutsättningarna för placering i öppen anstalt. Den föreslagna ändringen kommer att tydliggöra denna praxis. Bedömningen ska dock fortfarande göras från fall till fall med beaktande av de omständigheter som talar för, respektive emot, en placering. Omständigheter som talar för en placering i öppen anstalt är exempelvis att fången har arbetat på ett målinriktat sätt för att genomföra planen för strafftiden och på ett tillförlitligt sätt har visat att han eller hon har brutit sig loss från en kriminell livsstil.

Antalet personer som avtjänar kombinationsstraff är litet. Ibland har placeringar av sådana personer i öppen anstalt lyckats, ibland inte. I det senare fallet har fången förflyttats tillbaka till en sluten anstalt. Enligt förslaget ska beslutsprövningen i fråga om personer som avtjänar kombinationsstraff göras från fall till fall så att man avväger dels hur farlig personen bedöms

vara, dels betydelsen av processen för utslussning och av stödåtgärder i anslutning till frigivningen för att förebygga återfallsbrottslighet.

Nuvarande praxis, enligt vilken möjligheten till placering i öppen anstalt inte kategoriskt har uteslutits i fråga om någon enda grupp av fångar, kommer således fortfarande att tillämpas. Vid placeringen i öppen anstalt ska också i fortsättningen iakttas de allmänna principer för placering som avses i 4 kap. 8 § i fängelselagen. Av denna orsak kommer den föreslagna ändringen inte att urholka fångarnas rättigheter jämfört med nuläget.

Förutsättningarna för placering i en öppen anstalt är av relevans även för fångar som redan är placerade i en öppen anstalt. Också ur deras synvinkel är det viktigt att fångar med kopplingar till organiserad brottslighet inte placeras i öppen anstalt, eftersom sådana fångar exempelvis kan utöva påtryckning på andra fångar i anstalten. Frågan behandlas också nedan i avsnittet om fängelsesäkerhet.

Enligt förslaget ska placeringen i öppen anstalt i fortsättningen göras tills vidare. Förslaget kommer att tydliggöra läget, eftersom en tidsbegränsad placering i öppen anstalt har kunnat leda till ovisshet hos fången om i vilket fängelse han eller hon i fortsättningen kommer att avtjäna fängelsestraffet.

Enligt förslaget ska möjligheten för en fånge att förflyttas till en öppen anstalt beaktas redan när planen för strafftiden utarbetas. I och med ändringen kan det bli lättare för fången att få en uppfattning om sina egna möjligheter att bli placerad i öppen anstalt, vilket kan bidra till att motivera fången att arbeta mot målen i planen för strafftiden under tiden i fängelse.

Förslagen om säkerhetsavdelningar

Utgångspunkten för placeringen på en säkerhetsavdelning ska vara att den är nödvändig för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Tröskeln för placeringen av en fånge på säkerhetsavdelning har i praktiken varit hög, och förslaget syftar inte till att väsentligt ändra gällande praxis. Avsikten är att det ska finnas konkreta grunder för placeringen i fråga om en enskild fånge. Bedömningen av grunderna påverkas dock av att placeringen på en säkerhetsavdelning tydligt har karaktären av en säkerhetsåtgärd som syftar till att förhindra fångens eventuella framtida verksamhet. Ur en häktads synvinkel kommer placeringen på en säkerhetsavdelning som en säkerhetsåtgärd att vara godtagbar också med tanke på oskuldspresumtionen.

Nödvändighetskriteriet anger även att placeringen på en säkerhetsavdelning ska avses vara en sista utväg för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Det ska då tas hänsyn till huruvida det är möjligt att ingripa i fångens verksamhet med lindrigare medel.

Placeringen på en säkerhetsavdelning innebär på grund av de begränsningar som gäller på en sådan avdelning ett kraftigt ingrepp i fångens rättigheter. Av betydelse ur denna synvinkel är rätten till människovärdigt bemötande enligt 7 § 2 mom. i grundlagen och skyddet för privatlivet enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Vid en säkerhetsavdelning begränsas de intagnas rättigheter på följande sätt.

Vid säkerhetsavdelningen får en fånge delta endast i sådan verksamhet och fritidsverksamhet som lämpar sig för avdelningen.

Den som är placerad på en säkerhetsavdelning har inte rätt att delta i allmänna religiösa sammankomster som ordnas i fängelset. Möjligheten till religionsutövning tillgodoses på annat

sätt. I praktiken är det möjligt för en fånge att utöva sin egen religion självständigt på avdelningen och att på avdelningen ta emot besök av en representant för det egna trossamfundet.

På en säkerhetsavdelning har fångarna inte heller möjlighet att besöka fängelsebiblioteket. Även bibliotekstjänster tillhandahålls på annat sätt. I praktiken kan fångarna låna böcker med personalens hjälp.

Vidare har kontakterna utanför fängelset begränsats på en säkerhetsavdelning. Det finns särskilda bestämmelser om grunderna för läsning av meddelanden till och från fångar och om villkoren för fångens användning av telefon. I praktiken är tröskeln för att få läsa en fånges meddelanden lägre på en säkerhetsavdelning, och ett villkor för användning av telefon är att fången samtycker till att samtalet kan avlyssnas och spelas in. En på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett övervakat besök får avlyssnas och upptas.

I propositionen föreslås det inga ändringar i dessa begränsningar, men bestämmelsen om ordnande av fritidsverksamhet preciseras. Av denna anledning kommer de föreslagna ändringarna inte att undergräva rättigheterna i fråga om fångar på en säkerhetsavdelning jämfört med nuläget.

På det sätt som beskrivs ovan innebär placering på en säkerhetsavdelning en viss typ av isolering, eftersom avdelningen är helt fristående från andra avdelningar. Inom avdelningen ordnas det dock sysselsättning, fritidsaktiviteter och möjligheter för fångarna att tillbringa tid utanför cellen tillsammans med andra fångar på avdelningen. De sociala kontakterna är således ringa, även om fångarna inte är helt isolerade från andra fångar. Ensamhet och social isolering har konstaterats ha samband med allvarliga hälsoproblem¹. Placering på en säkerhetsavdelning kan således påverka välbefinnandet och den psykiska och fysiska hälsan hos den placerade fången. Också det att placeringen på säkerhetsavdelningen fortgår en längre tid kan ha relevans i detta avseende.

Vid beredningen av propositionen utredde man möjligheten att föreskriva om en maximitid för placeringen på en säkerhetsavdelning, men detta ansågs inte vara motiverat. Varaktigheten för placeringarna har i regel varit mellan tre och sex månader eller sex och nio månader. Enskilda fångar kan ha varit placerade på säkerhetsavdelning i mer än ett år. De föreslagna preciseringarna av de bestämmelser som gäller ordnande av fritidsverksamhet och uppföljning av hälsotillståndet hos fångar på en säkerhetsavdelning kommer emellertid att förbättra förhållandena på avdelningen.

Enligt propositionen ska Enheten för hälso- och sjukvård för fångar underrättas om placeringen på säkerhetsavdelning. Efter att ha fått underrättelsen ska enhetens personal utifrån sin egen sakkunskap besluta hur bedömningen av fångens hälsotillstånd i praktiken ska genomföras under tiden för placeringen på säkerhetsavdelningen. Det kan bedömas att vikten av regelbunden uppföljning av läget kommer att accentueras, om placeringen på säkerhetsavdelning fortsätter en längre tid. I praktiken har man vid den poliklinik som finns vid Riihimäki fängelse redan nu som praxis att hälsotillståndet hos en fånge som placerats på säkerhetsavdelningen kontrolleras samma dag eller följande dag.

¹Elovainio och Komulainen: Yksinäisyys, sosiaalinen eristyneisyys ja terveys, Duodecim 2023 och Sharon Shalevin: A Sourcebook on Solitary Confinement, Mannheim Centre for Criminology, London School of Economics and Political Science, 2008.

Genom propositionen gör man det möjligt att placera en häktad på säkerhetsavdelning. Under häktningstiden ökar ofta den häktades psykiska belastning. Exempelvis risken för självmord är som högst i början av fängelsetiden². Betydelsen av att man undersöker, bedömer och följer den häktades hälsotillstånd kan således accentueras särskilt i fråga om häktade som placerats på en säkerhetsavdelning.

Enligt propositionen ska en fånge inte längre kunna placeras på en säkerhetsavdelning i syfte att trygga fångens egen säkerhet, utan i ett sådant fall ska fången kunna hållas avskild från andra fångar med stöd av 18 kap. 5 § i fängelselagen. Förslaget främjar tillgodoseendet av en sådan fånges rättigheter, eftersom placering på en säkerhetsavdelning kan betraktas som en sträng åtgärd, om syftet är att garantera fångens egen säkerhet.

Möjlighet att tekniskt avlyssna och uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn

Enligt propositionen ska det vara möjligt att avlyssna och göra upptagningar av en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn. Bestämmelsen i 10 § 2 mom. i grundlagen tryggar hemligheten i fråga om meddelanden, och enligt 10 § 4 mom. kan det i lag föreskrivas om nödvändiga begränsningar av hemligheten i fråga om meddelanden under tiden för frihetsberövande. Enligt grundlagsutskottets praxis kan meddelandehemligheten också i anstaltsförhållanden begränsas bara i den mån det är motiverat i varje enskilt fall.

Förslaget innebär inte något betydande ingrepp i skyddet för förtroliga meddelanden i fråga om vare sig fången eller barnet, eftersom anställda redan med stöd av den gällande lagstiftningen kan vara närvarande och höra samtalet vid besök av barn. Fången och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds. Samtidigt torde det i och med den föreslagna möjligheten till upptagning inte längre finnas något hinder för att också barnets följeslagare eller någon annan vuxen besökare deltar i umgänget med barnet också på en säkerhetsavdelning. Också detta kommer att ha betydelse med tanke på skyddet för barnets familjeliv. Dessutom bör barnets bästa vara den primära prövningsgrunden i alla myndighetsbeslut som gäller barnet.

Vidare är det med stöd av den gällande lagen redan nu tekniskt möjligt att avlyssna och uppta en på en säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid ett vanligt övervakat möte. Ett barn eller en ung person kan vara besökaren vid ett övervakat möte, varvid fångens samtal med honom eller henne kan avlyssnas och upptas.

Även om den föreslagna upptagningen ingriper i skyddet för förtroliga meddelanden, försämrar detta, av de orsaker som anges ovan, inte i nämnvärd grad rättigheterna för dem som deltar i besöket. Förslagets konsekvenser för dataskyddet behandlas nedan.

Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal

²Heli Siltalas blogginlägg den 29 juni 2023 ”Varje självmord är ett för mycket – viktigt att identifiera psykiska hälsorisker hos intagna, särskilt i häkten”, hänvisat den 14 april 2025, samt Brottsåtgärdsmyndighetens publikation ”Itsemurhien ehkäisy ja kiireellisen hoidon tarpeen arviointi Rikosseuraamusalalla”, 2014.

Genom propositionen utvidgas inte väsentlig grad omfattningen av avlyssningar och upptagningar väsentligt, utan det är sättet att fatta beslut som ändras. Beslutssättet är förenligt med det beslut som gäller rätten att läsa en fånges brev.

Den föreslagna ändringen påverkar inte fångens möjlighet att använda telefon. Även med stöd av den gällande regleringen underrättas båda parterna innan åtgärden inleds om att samtalet avlyssnas och spelas in. I fråga om beslut om inspelning av telefonsamtal gäller förbud mot att söka ändring. Rättsläget ändras således inte.

Inte heller behandlingen av upptagningar ändras jämfört med nuläget. Bestämmelser om behandlingen av upptagningar finns i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsförklaringsmyndigheten. Enligt 31 § 3 mom. i den lagen förstörs upptagningarna i regel senast en månad efter det att upptagningen har avslutats.

Begränsning av intagning i fängelse

Att intagning i fängelse begränsas vid störningssituationer i samhället kommer att trygga i synnerhet fångarnas och fängelsepersonalens rättigheter, exempelvis rätten till människovärdigt bemötande enligt 7 § 2 mom. i grundlagen. Beroende på störningssituationens art kan exempelvis det allmänna skyddet enligt 19 § 3 mom. i grundlagen att tillförsäkra var och en tillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa också bli aktuell. Begränsning av antalet fångar i fängelserna var en central åtgärd då man ville förebygga spridningen av covid-19.

En begränsning av intagningen i fängelse kommer även att påverka sådana dömda i fråga om vilka verkställigheten av straffet skjuts upp till en senare tidpunkt. Ur den dömdes synvinkel är tidpunkten för när verkställigheten inleds av relevans både av mänskliga hänsyn och med tanke på rättsskyddet. Utgångspunkten är att verkställigheten ska ske utan obefogat dröjsmål. När myndigheten förelägger en anmälningstidpunkt har den en viss prövningsrätt så att exempelvis omständigheter som hänför sig till den dömdes studier eller arbete eller andra aspekter kan beaktas och verkställigheten skjutas upp med några månader. Under den tid som begränsningar tillämpas kommer dömda dock inte att åläggas att anmäla sig till fängelset och man kan också låta bli att efterlysa dömda som underlåter att infinna sig i fängelset. Utgångspunkten ska vara att den anmälningstidpunkt som redan har bestämts för den dömda inte ska återtas. Man bör a priori utgå från att en senareläggning av inledandet av verkställigheten i en störningssituation i samhället i regel kommer att medföra att den dömdes grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses bättre än om han eller hon skulle avtjäna sitt fängelsestraff.

Av relevans med tanke på samhället och säkerheten i vardagen är att begränsningen av intagningen i fängelse endast avses gälla personer som dömts till förvandlingsstraff för böter och personer som dömts till ovillkorligt fängelsestraff i mindre än två år. Dessutom ska begränsningen endast gälla dömda som har ålagts att anmäla sig till fängelset från frihet. Propositionen kommer således inte att försämra säkerheten i samhället, eftersom ett fördröjt inledande av verkställigheten bara ska gälla sådana dömda som också annars väntar i frihet på att domen ska verkställas.

Det föreslås inte att intagningen av häktade i fängelse ska begränsas, utan beslut om häktning i ett enskilt fall ska alltid fattas av en domstol. I praktiken ska begränsningarna således gälla sådana dömda i fråga om vilka domstolen inte har ansett ett omedelbart frihetsberövande vara nödvändigt, exempelvis för att den dömda inte har fortsatt med brottslig verksamhet.

Begränsningarna ska inte heller gälla sådana dömda som redan är i fängelse när verkställigheten inleds. I sådana fall ska verkställigheten inledas på normalt sätt. I typfall kommer konsekvenserna i första hand att riktas mot dem som dömts till förvandlingsstraff för böter och korta fängelsestraff.

Förslaget om begränsning av intagning i fängelse kommer inte att påverka allmänpreventionen, eftersom de dömda inte benådas utan avtjänandet av straffet endast skjuts upp till en senare tidpunkt på grund av störningssituationen. Även under den tid som begränsningen gäller ska det säkerställas att verkställigheten av ett enskilt straff inte förfaller. Verkställigheten ska således inledas om domen skulle förfalla medan begränsningar är i kraft.

5.3 Konsekvenser för myndigheterna

Propositionen har konsekvenser för Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet.

Det förslag som gäller ändring av förutsättningarna för placering i öppen anstalt kan bedömas göra beslutsprövningen tydligare i fråga om sådana säkerhetsaspekter som redan nu i praktiken beaktas i beslutsprövningen. Den föreslagna ändringen kommer att bekräfta praxis i fråga om att sådana fångar som bedöms fortsätta med brottslig verksamhet eller äventyra säkerheten i en öppen anstalt inte ska placeras i öppen anstalt. Förslaget medför inget behov av fler fångplatser.

De ändringar som gäller säkerhetsavdelningarna kan bedömas förbättra Brottspåföljdsverkets beredskap att sörja för säkerheten i fängelserna. Brottspåföljdsmyndigheten ska i fortsättningen ha möjlighet att inrätta säkerhetsavdelningar också för häktade. I verksamheten på en säkerhetsavdelning för häktade måste man dock ta hänsyn till att det inte nödvändigtvis hela tiden finns häktade som uppfyller förutsättningarna för placering på en säkerhetsavdelning.

Det ändringsförslag som gäller begränsning av intagningen i fängelse har mest konsekvenser för Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet. Eftersom domstolarna utövar oberoende och självständig domsrätt kan Brottspåföljdsmyndigheten inte påverka antalet fängelsestraff som verkställs. Utgångspunkten kan anses vara en strävan efter att också i allvarliga störningssituationer i samhället trygga domstolarnas verksamhet så att den kan fortsätta så störningsfritt som möjligt. Brottspåföljdsmyndighetens möjligheter att genom egna åtgärder påverka fångtalet i fängelserna är begränsade. I allvarliga störningssituationer kan det bli nödvändigt att göra undantag från kravet på verkställighet utan obefogat dröjsmål i syfte att reglera fångtalet och trygga fängelsernas verksamhet. Det allmänna har exklusivt ansvar för organiseringen av fängelsernas verksamhet både under normala förhållanden och vid allvarliga störningssituationer i samhället. Enligt förslaget ska beslut om begränsningar fattas genom förordning av justitieministeriet. I praktiken kommer justitieministeriets förordning att beredas i samarbete med Rättsregistercentralen och Brottspåföljdsmyndigheten. Erfarenheter av sådant samarbete inhämtades redan under covid-19-pandemin.

Förslaget om att en säkerhetskontroll ska få utföras och fängsel och maktmedel få användas oberoende av platsen kommer att ha konsekvenser för Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet. I praktiken inverkar ändringsförslaget mest på övervakningspersonalen och på stödpatrullernas verksamhet vid byråerna för samhällspåföljder. Stödpatrullhandledarna deltar i övervakningen av dem som avtjänar sitt straff i sådana situationer som inträffar i civilsamhället. Ur stödpatrullhandledarnas synvinkel kan förslaget bedömas underlätta säkerhetsarbetet, eftersom exempelvis rätten att använda maktmedel är densamma både vid övervakning av en placering i en anstalt utanför fängelset som vid övervakning av övervakad frihet på prov.

Genomförandet av alla de föreslagna ändringarna förutsätter att Brottspåföljdsmyndigheten ser till att de anställda utbildas.

5.4 Konsekvenser för fängelsesäkerheten och bekämpningen av organiserad brottslighet

De föreslagna ändringarna kommer att förbättra Brottspåföljdsmyndighetens förutsättningar att sörja för säkerheten i fängelserna.

Den interna säkerhetssituationen och den organiserade brottsligheten i fängelserna har nyligen behandlats i två utredningar av Brottspåföljdsmyndigheten: Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi (Jyri Paasonen, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 2/2021, på finska) som är en extern utvärdering av säkerheten och tillsynsarbetet vid Brottspåföljdsmyndigheten, samt Selvitys Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin (Holopainen, Jari-Pekka, Brottspåföljdsmyndighetens kompendium 3/2021, på finska) som gäller Brottspåföljdsmyndighetens förmåga att svara på de utmaningar som den organiserade brottsligheten för med sig.

Konsekvenser i öppna anstalter

I utredningen om Brottspåföljdsmyndighetens förmåga att svara på utmaningarna i fråga om organiserad brottslighet lyfts det fram att förhållandena i öppna anstalter är sådana att det kan vara mycket svårt att upptäcka påverkan, hot och påtryckning fångarna emellan, om inte någon fånge informerar personalen om detta. Enligt utredningen finns det tecken på att fångar i slutna fängelser styr personer som organiserade kriminella sammanslutningar utöver inflytande över till att arbeta för den kriminella sammanslutningen i den öppna anstalten.

Preciseringen av förutsättningarna för placering av en fånge i öppen anstalt kommer att förbättra säkerheten i de öppna anstalterna, eftersom sådana fångar som man bedömer att sannolikt kommer att fortsätta med brottslig verksamhet eller äventyra säkerheten i den öppna anstalten enligt förslaget inte ska placeras i öppen anstalt.

Konsekvenser i slutna fängelser

Den föreslagna ändringen av villkoren för placering av en fånge på säkerhetsavdelning samt möjligheten att på teknisk väg avlyssna och göra upptagningar av en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn kommer att öka möjligheterna att ingripa i organiserad brottslighet i fängelser. Syftet med möjligheten att göra en upptagning av samtalet vid besök är att förhindra brott, i synnerhet narkotikabrott och sådana våldsbrott som riktar sig mot andra fångar eller mot anställda.

Även den föreslagna möjligheten att fatta beslut för viss tid om avlyssning och inspelning av telefonsamtal på andra avdelningar kommer att förbättra säkerheten i fängelserna. Syftet med avlyssningen av samtal är dels att övervaka fångarnas kommunikation, dels att förhindra brottslig verksamhet. Att nivån för beslutanderätten sänks kommer dessutom att möjliggöra ett smidigt beslutsfattande utanför tjänstetid.

Dessa ändringsförslag är förenliga med de rekommendationer om utveckling som anges i ovannämnda utredningar av Paasonen och Holopainen.

Den föreslagna preciseringen av bestämmelserna om begränsning av intagning i fängelse kommer att ge Brottspåföljdsmyndigheten bättre förutsättningar att trygga säkerheten i

fängelserna vid olika störningssituationer i samhället. Exempelvis överbeläggning försämrar på många olika sätt säkerheten i fängelserna också under normala förhållanden. Det kan vara nödvändigt att reglera fångtalet i störningssituationer för att trygga fängelsernas verksamhet och garantera säkerheten vid verkställigheten av straff. När begränsningen upphör kommer det på motsvarande sätt att uppstå ett tryck på att öka fångtalet. Efter att en begränsning har upphört bör de dömdas ankomst till fängelset ordnas på ett kontrollerat sätt, och detta bör planeras redan när begränsningen meddelas.

Situationer utanför fängelseområdet

Förslaget om att utförandet av säkerhetskontroller och användningen av fängsel och av maktmedel inte längre ska vara bundna antingen till fängelseområdet eller till fängstransporter kommer för sin del att främja möjligheterna för övervakningspersonalen att sörja för säkerheten.

5.5 Konsekvenser för informationssystemen

Ändringarna i bestämmelserna kommer att kräva vissa ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens kundinformationssystem. Dessa ändringar kan genomföras som en del av det normala utvecklingsarbete som gäller informationssystemet. Den tid som behövs för genomförande av ändringarna i informationssystemen bör beaktas i tidsplanen för ikraftträdandet av ändringarna. I praktiken kommer lagen att kunna träda i kraft tidigast 30 kalenderveckor efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

5.6 Konsekvenser för dataskyddet med tanke på barn

Skyddet för personuppgifter ingår i det skydd för privatlivet som tryggas i 10 § 1 mom. i grundlagen. Bestämmelser om skydd för personuppgifter ska utfärdas genom lag.

I lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten finns bestämmelser om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff, verkställighet av häktning och vid skötseln av andra uppgifter som enligt lag ankommer på Brottspåföljdsmyndigheten (1 §). Lagen innehåller flera bestämmelser som säkerställer tillgodoseendet av dataskyddet.

Propositionen gör det möjligt att uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn. Då kan det bli fråga om behandling av personuppgifter som gäller barnet. Att samtalet vid ett besök av ett barn upptas är i sig inget nytt, eftersom en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal får upptas vid ett vanligt övervakat besök och ett barn kan delta i ett sådant övervakat besök.

Barnets rättigheter i fråga om dataskydd tillgodoses genom den ovannämnda lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. Barnet har samma rättigheter som andra registrerade. Vid behandlingen av upptagningarna iakttas också bestämmelserna i den lagen. Upptagningarna förstörs i regel senast en månad efter det att upptagningen har upphört (lagens 31 § 3 mom.).

Av ovannämnda orsaker har man vid beredningen av propositionen bedömt att förslaget inte har några nämnvärda konsekvenser för dataskyddet. Den allmänna dataskyddslagstiftningen förpliktar dock den personuppgiftsansvarige att göra en konsekvensbedömning avseende dataskyddet när uppgifter om barn och andra sårbara registrerade behandlas.

6 Alternativa handlingsvägar

6.1 Alternativa handlingsvägar

Inom projektet för att utveckla fängselagen och häktningsslagen (VN/11810/2021) har det funnits en av justitieministeriet tillsatt arbetsgrupp som har berett ett betänkande i form av en regeringsproposition. De viktigaste andra alternativa handlingsvägarna, inklusive konkreta förslag till bestämmelser, har bedömts i detta betänkande. Betänkandet och arbetsgruppens övriga handlingar finns på projektsidan <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM039:00/2021> (på finska).

Placering i öppen anstalt

Den ovannämnda arbetsgruppen föreslog inga ändringar i bestämmelserna om förutsättningar för placering i öppen anstalt. Arbetsgruppen bedömde att de brott som fången begått och hur farlig fången är frågor som blir beaktade vid beslutsprövningen i tillräcklig utsträckning redan med stöd av den gällande lagstiftningen (avsnitt 3.2 i betänkandet, särskilt avsnitt 3.2.3).

Under tjänstemannaberedningen har man dessutom bedömt följande:

Placeringen i öppen anstalt påverkar i väsentlig grad fångens rättigheter och skyldigheter, eftersom förhållandena i en öppen anstalt avsevärt skiljer sig från förhållandena i ett slutet fängelse. Bestämmelser om förutsättningarna för placering i och förflyttning till en öppen anstalt ska utfärdas genom lag, och grunderna för placeringen ska vara exakta och noggrant avgränsade. Dessa krav skulle inte uppfyllas om beslutsgrunderna skulle preciseras exempelvis genom ett bemyndigande för Brottspåföljdsmyndigheten att meddela föreskrifter. En sådan behörighet att meddela föreskrifter skulle vara ovanlig också i det perspektivet att det inte är motiverat att på föreskriftsnivå binda beslutsfattarens självständiga prövningsrätt till en strängare nivå än vad som föreskrivs i lag. Beslutsfattaren har, och bör även i fortsättningen ha, omfattande prövningsrätt vid bedömningen av om grunderna uppfylls.

Lagstiftningen om säkerhetsavdelningar

Det skulle vara möjligt att utvecklas bestämmelserna om säkerhetsavdelningar i samband med behandlingen av vissa andra föresatser i regeringsprogrammet inom ramen för uppföljningsprojektet för fängselagen och häktningsslagen. (<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM085:00/2024>).

Avsikten är att inom uppföljningsprojektet behandla bland annat föresatsen i regeringsprogrammet om att förtydliga och utvidga fängelsepersonalens befogenheter på så kallade avdelningar för intensifierad övervakning, som Brottspåföljdsmyndigheten har infört från och med den 1 mars 2022. Eftersom det för närvarande inte finns några bestämmelser om avdelningar för intensifierad övervakning kan det bli aktuellt att bedöma om det också bör föreskrivas särskilt om dessa avdelningar. Även när det gäller avdelningarna för intensifierad övervakning är syftet att öka säkerheten i fängelserna, ingripa i den organiserade brottslighetens verksamhet och förhindra att fångar fortsätter med brottslig verksamhet under tiden i fängelset. Bestämmelserna om säkerhetsavdelningar kan i detta sammanhang behöva bedömas på nytt för att de bestämmelser som gäller fängelsets olika avdelningar sammantaget ska utgöra en enhetlig och konsekvent helhet och det inte ska uppstå överlappningar. Det skulle också vara möjligt att utvidga användningen av säkerhetsavdelningarna så att det inte uppstår något behov av separata avdelningar för intensifierad övervakning. I så fall behöver antalet platser på säkerhetsavdelning utökas.

Av relevans med hänsyn till det mål om en effektiv brottsbekämpning som ingår i regeringsprogrammets föresats om säkerhetsavdelningar är även tillsynsbefogenheterna på en säkerhetsavdelning. I denna proposition föreslås det dock inga ändringar i tillsynsbefogenheterna på en säkerhetsavdelning, eftersom man inom ramen för uppföljningsprojektet också har för avsikt att genomföra en övergripande översyn av Brottspåföljdsmyndighetens tillsynsbefogenheter. Riksdagens lagutskott (LaUB 1/2021) har uppmärksammat behovet av en övergripande granskning av befogenheterna. Det ovannämnda arbetsgruppsbetänkandet innehåller arbetsgruppens förslag till lagändringar som avser en övergripande översyn.

Begränsning av intagning i fängelse

Ändringsförslaget hänför sig till en situation där man vid en allvarlig störningssituation i samhället inte kan låta fängtalet öka eller där man måste minska antalet fångar i syfte att trygga en säker verkställighet av straff. Brottspåföljdsmyndigheten kan inte genom egna åtgärder i nämnvärd grad påverka antalet fångar i fängelserna. Det går inte att nämnvärt påverka fängtalet exempelvis genom ökad användning av övervakad frihet på prov. Under de senaste åren har beläggningsgraden i fängelserna också under normala förhållanden av flera olika orsaker varit hög.

I princip kan beläggningsgraden påverkas genom att man inrättar nya fängelser. Även under normala förhållanden kräver beslutsfattandet, byggandet och införandet tid, resurser och personal. I allvarliga störningssituationer står sådana knappast till förfogande. Fängelser är lokaler med särskild utformning som ska uppfylla vissa krav på säkerhet och övervakning. Således är den föreslagna begränsningen av intagning i fängelse det enklaste och snabbaste sättet att hantera beläggningsgraden i fängelserna i störningssituationer.

6.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

6.2.1 Placering i öppen anstalt i de övriga nordiska länderna

Sverige

I Sverige tillämpas liknande allmänna principer för placering i öppen anstalt som i Finland. Liksom i Finland föregås beslutet om placering i varje enskilt fall av en helhetsbedömning.

I lagstiftningen (Fängelselagen 2010:610) finns det inte längre några bestämmelser om öppna anstalter, och där fastställs inte heller direkt några förutsättningar för placering av en intagen i öppen anstalt. Enligt lagen ska det dock för alla långtidsdömda som avtjänar fängelse i lägst fyra år beslutas om så kallade särskilda villkor, om det inte är uppenbart obehövt. Beslutet fattas i regel genast i början av verkställigheten. I och med att det i beslutet tas ställning till bland annat placering och permission fastställs genom beslutet en säkerhetsram för verkställigheten. Konkreta beslut om placering i en anstalt får inte fattas i strid med den ram som fastställs i dessa särskilda villkor. Denna separata reglering som gäller långtidsdömda har kvarstått oförändrad trots att målgruppen för regleringen har ändrats flera gånger. Med den nuvarande regleringen vill man lägga tyngdpunkten på och ha som mål att skydda samhället mot allvarlig brottslighet. Ett annat mål är att verkställigheten ska vara mer förutsägbar för den dömda själv. Ett beslut som gäller särskilda villkor får enligt lagen överklagas.

Den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården, har omfattande prövningsrätt när den beslutar om den anstalt där den dömda ska placeras. I praktiken klassificerar Kriminalvården fängelserna enligt tre säkerhetsnivåer, och graden av övervakning som en intagen behöver

framgår i första hand av anstaltens säkerhetsklass. Inte heller denna klassificering av fängelser regleras i lag. I praktiken avser säkerhetsklass 1 en slutet anstalt med hög säkerhetsnivå. Säkerhetsklass 2 avser slutna anstalter med lägre säkerhetsnivå som emellertid kan ha olika grader av övervakning och kontroll. Säkerhetsklass 3 avser en öppen anstalt som saknar direkta rymningshinder. Ibland kan en öppen anstalt ha ett staket runt området för att markera anstaltsgränsen tydligt och även hindra obehöriga från att komma in på området. Vid vissa öppna anstalter används elektronisk övervakning. Säkerhetsklass 3 motsvarar således en finländsk öppen anstalt.

Dessutom tillämpas i Sverige så kallade särskilda utslusningsåtgärder, om vilka det föreskrivs i lag. Bland dessa kan i detta sammanhang nämnas så kallade halvvägshus, som är öppnare än öppna anstalter i säkerhetsklass 3 och i vilka intagna kan placeras för att minska risken för återfall i brott eller annars underlätta integrationen i samhället. Halvvägshus är avsedda för intagna med särskilt behov av stöd eller kontroll i sitt självständiga boende. I halvvägshus används elektronisk övervakning och personal finns alltid på plats.

Norge

I Norge föreskrivs det i lag (straffegjennomføringsloven) att dömda placeras direkt i ett slutet fängelse, om inte något annat föreskrivs i lagen. Placering direkt i en öppen anstalt ska övervägas, om fängelsestraffets längd är högst två år. En dömd får inte placeras i en öppen anstalt om detta skulle strida mot syftet med straffet eller av säkerhetsskäl eller om det finns skäl att anta att den dömda undviker verkställighet. I undantagsfall kan en dömd placeras direkt i ett öppen anstalt även om fängelsestraffet är längre än två år. Efter att ha avtjänat en del av sitt straff kan en intagen förflyttas från slutet fängelse till en öppen anstalt. En intagen får inte förflyttas, om syftet med straffet eller säkerhetsskäl talar emot detta eller om det finns skäl att anta att den intagne undviker verkställighet. Förflyttning till en öppen anstalt ska dock övervägas när det återstår ett år av fängelsestraffet innan den intagne kan frigges för en prøvotid. Också i Norge används en form av halvvägshus (overgangsbolig) där en intagen kan placeras även direkt från friheten, om han eller hon avtjänar ett kort fängelsestraff på högst ett år. En intagen kan förflyttas till ett halvvägshus både från ett slutet fängelse och från en öppen anstalt när han eller hon har avtjänat en del av fängelsestraffet och övriga villkor är uppfyllda.

Danmark

I Danmark föreskrivs det i lag (Straffuldbyrdelsesloven) att slutna fängelser är fängelser med hög säkerhetsnivå och öppna anstalter fängelser med låg säkerhetsnivå. Vidare finns det uttryckliga bestämmelser om placering i öppen anstalt, förflyttning från ett slutet fängelse till en öppen anstalt, förflyttning från en öppen anstalt till ett slutet fängelse samt förflyttning mellan likadana anstalter. Regleringen har således en liknande struktur som i Finland. Även i Danmark finns det så kallade utslusningsanstalter (udslusningsfængsel), som intagna kan placeras i den fas som föregår frigivning och som är öppnare än en öppen anstalt. Även i fråga om dessa har bestämmelser om förutsättningarna för placeringen utfärdats i lag.

Enligt regleringen verkställs straff i regel i öppen anstalt. Huvudregeln är att straff ska verkställas i ett slutet fängelse när straffet är minst fem års fängelse. Även i ett sådant fall ska straffet avtjänas i öppen anstalt, om det på basis av de uppgifter man inhämtat om den dömda inte är nödvändigt att placera honom eller henne i ett slutet fängelse. Fängelsestraffet kan emellertid avtjänas i ett slutet fängelse, om detta anses nödvändigt med hänsyn till säkerheten för andra intagna, personalen eller andra personer i anstalten eller som en del av kriminalvårdens insatser för att bekämpa radikaliserings och extremism. Straffet kan dessutom avtjänas i ett slutet fängelse, om det utifrån uppgifterna om den dömda och brottslighetens art kan antas att han

eller hon kommer att avlägsna sig från en öppen anstalt eller göra sig skyldig till ett brott eller annars kommer att handla i strid med ordningen i den öppna anstalten. En intagen som bryter mot reglerna i den öppna anstalten kan förflyttas tillbaka till slutet fängelse.

Enligt bestämmelserna kan en intagen förflyttas från en öppen anstalt till ett slutet fängelse, om den intagne har rymt eller försökt rymma eller har innehaft berusningsmedel eller om det finns grundad anledning att misstänka att den intagne smugglar berusningsmedel eller att han eller hon äventyrar andra fångars eller andra personers säkerhet. En sådan förflyttning kan göras också om detta anses vara nödvändigt med hänsyn till säkerheten för andra intagna, personalen eller andra personer i anstalten eller som en del av kriminalvårdens insatser för att bekämpa radikalisering och extremism. Vidare kan en förflyttning göras också om det utifrån de uppgifter man erhållit finns synnerligen starka skäl att misstänka att en fortsatt placering av den intagne i en öppen anstalt skulle leda till rymningsförsök eller till att den intagne gör sig skyldig till ett grovt brott, eller om den intagne annars klart handlar i strid med ordningen i den öppna anstalten.

Island

I den isländska lagstiftningen (Lög um fullnustu refsinga) indelas fängelserna i slutna fängelser och öppna fängelser. I beslutet om placering på en anstalt ska fångens ålder, kön, anteckningar i straffregistret och straffpåföljdens stränghet samt omständigheter som hänför sig till tagande i förvar i fråga om varje enskilt fängelse beaktas. Verkställighetsmyndigheten har således omfattande prövningsrätt när den beslutar om den anstalt där fången ska placeras.

Av en publikation som den isländska verkställighetsmyndigheten har gett ut framgår det dessutom att en fånge kan placeras i öppen anstalt om fången dömts till ett fängelsestraff på minst två år, förmår arbeta eller studera i öppen anstalt, inte har fått en anteckning om disciplinärt förfarande under de senaste tre månaderna, kan beviljas tillstånd att använda internet och förbinder sig till missbrukarvård om han eller hon har missbruksproblem. En fånge som inte iakttar reglerna i den öppna anstalten kan förflyttas från anstalten till ett slutet fängelse. Också på Island används halvvägshus. Målet är stegvis frigivning, dvs. utslussning (slutet fängelse → öppen anstalt → s.k. halvvägshus → avtjänande av straff utanför fängelset under elektronisk övervakning → villkorlig frigivning).

6.2.2 Placering på säkerhetsavdelning i de övriga nordiska länderna

Sverige

På grund av åtgärdens natur utfärdas bestämmelser om kriterier för placering på säkerhetsavdelning i lag. En intagen får placeras på en avdelning med särskilt hög grad av övervakning och kontroll, om 1) det finns en varaktig risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet, eller 2) det finns särskild anledning att anta att det behövs för att hindra den intagne från allvarlig brottslig verksamhet under vistelsen i anstalt. Ett beslut om placering på säkerhetsavdelning ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst en gång i månaden (Fängelselagen 2010:610, 2 kap. 4 § Placering på säkerhetsavdelning).

Regleringen trädde i kraft 2010, och det gjordes då inga grundläggande ändringar av kriterierna för placering på säkerhetsavdelning. I förarbetena bedömde man dock att enbart risken för fritagningsförsök eller risken för rymning inte i sig motiverar placering på en säkerhetsavdelning, utan det ska också ska befaras att den intagne fortsätter med allvarlig brottslig verksamhet i anstalten. I det kriterium som gäller rymning eller fritagningsförsök slopades dock ett krav på att den intagne ska ha dömts till fängelse i lägst två år. Att detta krav

slopades motiverades i förarbetena på följande sätt: I fråga om intagna med en kortare straffid är det i regel tillräckligt att placera den intagne i en anstalt med högre grad av säkerhet. I ett enskilt fall kan emellertid en intagen utgöra ett väl så allvarligt hot mot säkerheten, trots att han eller hon dömts till ett kortare fängelsestraff. Det kan exempelvis avse en intagen med kopplingar till den grova organiserade brottsligheten (Prop. 2009/10:135)

Norge

På avdelningar med särskilt hög säkerhetsnivå kan placeras sådana intagna och häktade i fråga om vilka risken för att personen rymmer eller fritas, tar gisslan eller begår nya, synnerligen allvarliga brott är särskilt hög. Om övriga säkerhetsåtgärder har visat sig eller bedöms vara uppenbart otillräckliga, kan på en sådan avdelningen också placeras intagna som gjort sig skyldiga till upprepat våld eller uppträtt på ett synnerligen hotfullt sätt. Placeringen görs för sex månader åt gången och den kan förlängas genom ett nytt beslut.

Enligt uppgifter som den norska verkställighetsmyndigheten (Kriminalomsorgen) har meddelat på sin webbplats var åren 2002–2023 sammanlagt 14 intagna placerade på avdelningar med särskilt hög säkerhetsnivå. De intagna får inte ha kontakt med andra intagna på avdelningen, om inte man på basis av uppgifter om en intagen i ett enskilt fall beslutar något annat i syfte att förebygga isolation. Hälsotillståndet hos de intagna på avdelningen följs regelbundet.

Danmark

Enligt den danska verkställighetsmyndighetens (Kriminalforsorgen) webbplats finns det i slutna fängelser avdelningar med olika övervakning i fråga om olika slags intagna. Exempelvis för intagna med kopplingar till organiserad brottslighet finns det avdelningar med en högre grad av övervakning. På detta sätt vill man förhindra att andra intagna utsätts för påtryckningar. Vid behov kan boendet på avdelningarna ytterligare indelas i mindre enheter.

Island

På Island är fängelserna indelade i avdelningar. Vid fängelset Litla-Hraun finns en säkerhetsavdelning. Fängelsedirektören kan av säkerhetsskäl eller av särskilda skäl besluta att till säkerhetsavdelningen överföra en fånge som har begått ett grovt brott eller upprepade gånger begått mindre brott eller som anses äventyra säkerheten i fängelset eller som på grund av sitt uppförande inte kan placeras tillsammans med andra fångar.

6.2.3 Slutsatser om lagstiftningen i de nordiska länderna och om de metoder som använts i de nordiska länderna

Öppna anstalter

Med stöd av vad som anförts ovan kan det konstateras att det finns många likheter i lagstiftningen i de nordiska länderna i fråga om grunderna för placering direkt från frihet till öppen anstalt och för förflyttning från ett slutet fängelse till en öppen anstalt, även om man i de olika länderna tillämpar individuella lösningar i fråga om detaljerna och gör egna prioriteringar. Skillnaden jämfört med Finland är även att man i de övriga nordiska länderna vid sidan av öppna anstalter använder s.k. halv vägshus vid den stegvisa utslussningen. I Finland tillgodoses syftet med halv vägshusen i viss mån genom placering i en anstalt utanför fängelset, exempelvis i en anstalt för missbrukarvård. De ändringsförslag i denna proposition som gäller placering i öppen anstalt är i linje med lagstiftningslösningarna i de övriga nordiska länderna.

Säkerhetsavdelningar

På grundval av det som anförs ovan kan det konstateras att det åtminstone i Sverige och Norge föreskrivs i lag om förutsättningarna för placeringen på en sådan avdelning med hög säkerhetsnivå som motsvarar en säkerhetsavdelning, och placeringen kan göras bland annat på basis av risken för att den intagne fortsätter med allvarlig brottslighet. I denna proposition föreslås det att placeringen på en säkerhetsavdelning tydligare ska ha karaktären av en säkerhetsåtgärd. Förslaget ligger således i linje med lagstiftningslösningarna i de övriga nordiska länderna.

7 Remissvar

7.1 Remissbehandling

Utkastet till proposition var på remiss 13.12.2024–31.1.2025. Begäran om utlåtande publicerades på webbsidan utlatande.fi. På begäran gavs några instanser ytterligare tid för utlåtande.

Utlåtande erhöles från sammanlagt 28 myndigheter och organisationer.

I fängelserna i Tavastehus, Kymäkoski och Pyhäselkä ordnades det en separat möjlighet för sådana fångar som har tillstånd att använda internet att yttra sig. Till dessa fängelser sändes det separata anvisningar om lämnande av utlåtandet till justitieministeriet. Det kom in sammanlagt 10 utlåtanden från fångar. Fångarnas utlåtanden finns inte tillgängliga i utlåtandetjänsten. Sammandraget av utlåtandena innehåller en anonymiserad sammanställning av fångarnas utlåtanden.

I de flesta utlåtandena understödde man utkastet till proposition. I utlåtandena framfördes följande kommentarer:

Placering i öppen anstalt

Förslaget om precisering av förutsättningarna för placering i öppen anstalt understöddes i regel. Några remissinstanser ansåg att den föreslagna ändringen inte är behövlig. En del av remissinstanserna bedömde att de föreslagna ändringarna kommer att påverka placeringspraxis, och andra bedömde att ändringen kommer att ha endast obetydliga konsekvenser. Några remissinstanser påpekade att det kan vara svårt att bedöma när en fånge ska anses ha kopplingar till en organiserad kriminell sammanslutning. Frågan kan dock inte egentligen definieras i lagstiftningen, utan den kräver en fallspecifik bedömning. Vidare ägnade ett antal remissinstanser uppmärksamhet åt vad som ska avses med en bedömning av hur farlig fången är. Förslagen om att slopa tidsbegränsade placeringar i öppen anstalt och om att i planen för strafftiden beakta möjligheten till placering i öppen anstalt understöddes. Omständigheter som gällde fångens åtagande i fråga om missbrukarvård och drogfrihet lyftes också fram i remissvaren.

Fångarna ansåg i sina utlåtanden att frågan om placering i öppen anstalt bör uppmärksammas i högre grad. Några remissinstanser ansåg att mer effektiva sanktioner vid brott mot ordningen i en öppen anstalt skulle vara viktigare än att man skärper förutsättningarna för placeringen. En fånge kan mycket snabbt efter en förseelse få komma tillbaka till den öppna anstalten. En del av remissinstanserna konstaterade att det är svårt för långtidsfångar att få en placering i öppen anstalt. Denna situation ansågs inte vara jämlik, även om man samtidigt betonade att beslutsprövningen ska göras på individuell nivå. Flera fångar ansåg att yrkesbrottslingar inom

den organiserade brottsligheten inte bör kunna placeras i en öppen anstalt, men att de som genuint bryter sig loss från en kriminell livsstil bör ges möjlighet till placering i öppen anstalt. De som vill bryta med kriminaliteten skulle även behöva mer stöd för det. En remissinstans ansåg att samarbetet mellan säkerhetspersonalen och Brottspåföljdsmyndighetens enhet för klientbedömning borde vara smidigare vid beredningen av placeringar. Remissinstanserna uppskattade övervakningen i de öppna anstalterna och önskade mer övervakning. I planen för strafftiden bör det enligt remissinstanserna tas ställning till möjligheten till placering i öppen anstalt. I flera utlåtanden konstaterades det dock att det kan ta lång tid att utarbeta planen och att avsaknaden av en plan försvårar verkställigheten av straffet på många sätt.

Det ansågs inte motiverat att ändra propositionen utifrån remissvaren.

Förslagen om säkerhetsavdelningarna

Förslaget om att ändra villkoren för placering av en fånge på en säkerhetsavdelning understöddes i huvudsak, men det framfördes även kritiska åsikter. I kritiken ansågs tröskeln ”om det är motiverat” vara alltför låg och begreppet ”fortsätta med brottslig verksamhet” alltför brett. Det förslag som gällde möjligheten att placera en häktad på en säkerhetsavdelning fick brett understöd. Riksdagens justitieombudsman ägnade dock i detta sammanhang uppmärksamhet åt de lokaler där säkerhetsavdelningarna finns och deras beskaffenhet, eftersom alla aktiviteter och all fritidsverksamhet på en säkerhetsavdelning sker i samma utrymmen.

Anmälan till hälso- och sjukvården understöddes, även om aktörerna inom hälso- och sjukvården önskade vissa preciseringar. Dessa preciseringsbehov har diskuterats med social- och hälsovårdsministeriet och specialmotiveringen har förtydligats till behövliga delar. I några utlåtanden lyfte man dessutom fram de negativa effekterna av isolering och önskade mer resurser för rehabiliterande verksamhet på säkerhetsavdelningar.

Förslaget om en möjlighet att på teknisk väg avlyssna och uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn understöddes av de flesta remissinstanserna. Några remissinstanser lyfte fram barnets rätt till konfidentiell kommunikation med sin förälder och behovet av en mer övergripande bedömning av konsekvenserna av förslaget. Remissinstanserna önskade också att det i propositionen anges var, hur och hur länge dessa upptagningar kommer att bevaras. Barnombudsmannen ansåg det vara positivt att man i detta sammanhang har lagt vikt vid bedömningen av barnets bästa och vid att barnets bästa bör prioriteras högre än andra omständigheter. Barnombudsmannen ägnade dock uppmärksamhet åt vissa formuleringar.

Med anledning av remissvaren har formuleringarna och terminologin i förslaget genomgående setts över i propositionen. Till propositionen har också fogats information om utplåning av tekniska upptagningar.

Endast ett fåtal fångar tog ställning till förslagen om säkerhetsavdelningarna. I utlåtandena ansåg fångarna inte det vara nödvändigt att ändra villkoren för placering på säkerhetsavdelning. Däremot ansågs det att aktiviteterna på säkerhetsavdelningen borde utökas och möjligheterna för fångarna att bryta sig loss från en kriminell livsstil förbättras. Det förslag som gällde möjligheten att placera en häktad på en säkerhetsavdelning kommenterades knappast alls. En av dem som gav utlåtande menade att det är svårt att bedöma mervärdet av detta, eftersom en häktad på grund av begränsningen av kontakterna i alla händelser ofta hålls åtskild från andra. Möjligheten att på teknisk väg avlyssna och uppta samtal vid besök av barn understöddes inte, eftersom det ansågs att barnet ska ha rätt till ett förtroligt samtal med sin förälder. En av dem som gav utlåtande påpekade att även om det är möjligt att söka ändring i en placering på säkerhetsavdelning är det i praktiken fråga om ett rättsskyddsförfarande i efterhand.

Placering i en anstalt utanför fängelset

De förslag som gällde placering i anstalt utanför fängelset understöddes i huvudsak. Några remissinstanser uttryckte oro över huruvida det är möjligt att i tillräcklig utsträckning placera fångar i anstalter för missbrukarvård. I remissvaren lyfte man särskilt fram frågan om placering av en minderårig fånge i en barnskyddsanstalt. Med anledning av remissvaren är det motiverat att man gör en mer noggrann fortsatt beredning av förslaget och att det görs en bedömning av konsekvenserna för barn. För att de frågor som gäller samordningen av fängelselagen och barnskyddslagen ska bli tillräckligt noggrant behandlade är det dock motiverat att den fortsatta beredningen slutförs inom ramen för uppföljningsprojektet för projektet för utveckling av fängelselagen. Målet med uppföljningsprojektet är att det under denna regeringsperiod ska lämnas ytterligare en regeringsproposition som gäller fängelselagen.

Av ovannämnda skäl har de ändringsförslag som gäller förutsättningarna för placering av en fånge i en anstalt utanför fängelset, placering av en minderårig fånge på en barnskyddsanstalt och fångens skyldigheter under tiden för placeringen utanför fängelset tagits in i uppföljningsprojektet. I denna proposition ingår emellertid förslag till ändring av de tillsynsbefogenheter som anknyter till placeringen i en anstalt utanför fängelset.

I sina utlåtanden hade fångarna olika åsikter om huruvida det lönar sig att satsa på missbrukarvård i en anstalt utanför fängelset i synnerhet i fråga om fångar som dömts till bötesstraff eller kortvariga straff. Att åsikterna varierade berodde i grund och botten på att det för att missbrukarvården ska vara framgångsrik är avgörande att personen själv har motivation att tillfriskna. Sammanfattningsvis kan det konstateras att placeringen i en anstalt för missbrukarvård bör prövas mycket fallspecifikt. Dessutom måste missbrukarvården pågå tillräckligt länge för att den ska vara effektiv. Ofta borde missbrukarvården fortsätta betydligt längre än under tiden för avtjänandet av straffet. Vid en anstalt för missbrukarvård bör det finnas tillräcklig övervakning och både drogtestning och elektronisk övervakning.

Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal

Förslaget om att ett beslut om avlyssning av telefonsamtal ska fattas för två veckor fick brett understöd. Med anledning av Brottsförklaringsmyndighetens utlåtande har de uppgifter om inspelning som anges i beskrivningen av nuläget korrigerats.

Fångarna tog i sina utlåtanden knappt alls ställning till förslaget. I två utlåtanden framförde man misstankar om att samtalen avlyssnas utan rättslig grund.

Begränsning av intagning i fängelse

Riksdagens justitieombudsman och inrikesministeriet noterade i sina utlåtanden att ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen är inkonsekvent, eftersom en begränsning initialt ska vara motiverad, men begränsningarna kan förlängas om det fortfarande är nödvändigt av de orsaker som nämns i momentet.

Med anledning av remissvaren har bestämmelsens ordalydelse preciserats så att begränsningen av de orsaker som nämns i momentet ska vara nödvändig redan när ett första beslut fattas. Dessutom har förslagets samhälleliga konsekvenser bedömts utifrån inrikesministeriets remissvar. Också alternativ till den föreslagna regleringen har behandlats mer ingående.

Fångarna tog i sina utlåtanden knappt ställning till förslaget om begränsning av intagning. En av dem som gav utlåtande ansåg att begränsningen bör riktas mot sådana dömda som inte misstänks

göra sig skyldiga till brott i avvaktan på verkställigheten. Dessutom föreslogs det att möjligheterna att använda elektronisk övervakning utreds.

De övriga förslagen

I några utlåtanden tog man främst med ur hälso- och sjukvårdspersonalens synvinkel ställning till förslaget om förbud mot att använda fängsel på en fånge som föder barn. Man fann dock inget behov av att precisera motiveringen med anledning av remissvaren.

Enligt propositionen ska i syfte att garantera fångens egen säkerhet en fånge få hållas avskild från andra fångar med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 18 kap. 5 § i fängelselagen. Det ska inte längre vara möjligt att placera en fånge på en säkerhetsavdelning på basis av ett hot mot fångens egen säkerhet. Med anledning av riksdagens justitieombudsmans utlåtande har specialmotiveringen till förslaget preciserats så att man när beslutet fattas också bör ägna uppmärksamhet åt hur de negativa effekterna av avskildhet kan minskas.

7.2 Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen

Sammandrag av utlåtandet från rådet

Rådet för bedömning av lagstiftningen anser i sitt utlåtande att utkastet till regeringens proposition följer anvisningarna om konsekvensbedömning vid lagberedning på ett nöjaktigt sätt. Rådet rekommenderar att utkastet till proposition korrigeras i enlighet med rådets utlåtande innan propositionen lämnas till riksdagen.

Enligt utlåtandet ger utkastet till proposition en uppfattning om bakgrunden till ärendet, målsättningen och de viktigaste förslagen. Av propositionsutkastet framgår det att det finns behov av en lagändring. De centrala konsekvenserna av propositionen har identifierats, men konsekvenserna för fångarna och fängelsesäkerheten bör bedömas närmare.

De väsentligaste bristerna och utvecklingsbehoven är följande:

Av propositionen framgår det inte i tillräcklig utsträckning hur de föreslagna ändringarna kommer att påverka fångarna, exempelvis huruvida ändringarna kommer att främja respektive försämra tillgodoseendet av fångarnas grundläggande och mänskliga rättigheter. Dessutom behöver propositionen beskriva konsekvenserna för fångarnas välbefinnande och hälsa, exempelvis när fången är placerad på en säkerhetsavdelning.

Rådet för bedömning av lagstiftningen påpekar att det under denna regeringsperiod har överlämnats ett antal regeringspropositioner som påverkar gärningsmännen, fängelserna och brottspåföljdssystemet. Rådet har gett utlåtanden även om dessa propositioner. I lagförslaget bör man därför bedöma de sammantagna konsekvenserna av propositionen och de tidigare överlämnade propositionerna och utreda om de eventuella sammantagna konsekvenserna kan medföra att de föreslagna ändringarna inte blir genomförda.

Dessutom bör konsekvenserna för fängelsesäkerheten och den organiserade brottslighetens verksamhet bedömas i propositionen.

Beaktande av utlåtandet

Avsnittet om bedömningen av propositionens konsekvenser har med anledning av rådets utlåtande kompletterats enligt följande. Konsekvenserna av propositionen när det gäller

tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt konsekvenserna av placeringen på en säkerhetsavdelning för välbefinnandet och hälsan hos dem som placerats på avdelningen har behandlats i större utsträckning. Dessutom har avsnittet om bedömningen av konsekvenserna för fängelsesäkerheten kompletterats särskilt med hänsyn till bekämpningen av organiserad brottslighet.

Frågan om de sammantagna konsekvenserna av de olika regeringspropositionerna har bedömts enligt följande: Även om riksdagen har behandlat flera regeringspropositioner som kommer att öka antalet fångar har man vid beredningen inte identifierat några väsentliga sammantagna konsekvenser av dem och denna proposition.

Vidare har propositionen kompletterats med ett avsnitt om slutsatserna av jämförelsen av lagstiftningen i de nordiska länderna.

8 Specialmotivering

8.1 Fängelselagen

1 kap. Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse

9 §. Behörighet utom tjänstetid. Till 2 mom. fogades genom lag 290/2021 en behörighet för Brottspåföljdsmyndighetens jourhavande tjänsteman att fatta beslut om efterlysning, om saken inte tål uppskov. Genom lag 222/2021 ändrades momentet felaktigt till sin tidigare form, och behörigheten för jourhavande tjänstemän att besluta om efterlysning blev upphävd. Till momentet fogas åter en möjlighet att fatta beslut om efterlysning, om saken inte tål uppskov.

2 kap. Inledande av verkställighet

1 §. Inledande av verkställighet av fängelsestraff. Det föreslås att bestämmelsen i 4 mom. som gäller begränsning av intagning i fängelse ses över.

Med stöd av momentet ska intagning av fångar i fängelse kunna begränsas på samma sätt som för närvarande. Förutsättningarna för begränsning ses emellertid över.

Med begränsning av intagning i fängelse ska i bestämmelsen avses att de dömda under den tid som begränsningarna tillämpas inte ska åläggas att anmäla sig till fängelset. Begränsningarna kan också innebära att de dömda under den tid som begränsningarna tillämpas inte ska efterlysas om de inte infinner sig i fängelset. Utgångspunkten ska vara att den anmälningstidpunkt som redan har förelagts den dömda inte ska återtas.

Med stöd av bestämmelsen ska begränsningar kunna införas vid störningssituationer under normala förhållanden och under undantagsförhållanden. Centrala situationer där bestämmelsen kan bli tillämplig är exempelvis vid bekämpning av en allmänfarlig smittsam sjukdom eller vid krigstillstånd. Enbart att en störningssituation råder ska emellertid inte vara tillräckligt för att bestämmelsen ska bli tillämplig, utan begränsningarna ska vara nödvändiga för att trygga att man i fängelserna kan sörja för verkställigheten av straff i enlighet med 1 kap. 3 § 2 mom. i fängelselagen. I praktiken kan bestämmelsen bli tillämplig om verkställigheten av fängelsestraff äventyras i en störningssituation om inte fångtalet minskas från det normala. Syftet med begränsningarna är således att skapa sådana förhållanden i fängelserna att verkställigheten av straff kan genomföras tryggt trots störningssituationen.

Begränsningarna ska enligt förslaget kunna gälla dem som dömts till förvandlingsstraff för böter eller till ovillkorligt fängelsestraff på mindre än två år. Begränsningarna ska endast gälla fångar som ålagts att anmäla sig till fängelset efter att ha befunnit sig i frihet. Intagningen av häktade i fängelse ska inte begränsas, utan beslut om häktning i ett enskilt fall ska alltid fattas av en domstol. Begränsningarna ska inte heller gälla sådana dömda som redan är i fängelse när verkställigheten inleds. I sådana fall ska verkställigheten inledas på normalt sätt.

Avsikten är att begränsningarna ska kunna gälla i högst sex månader, men de ska kunna förlängas med sex månader åt gången. Vid verkställigheten av ett enskilt straff ska man också under den tid som begränsningar gäller se till att inte straffet förfaller. Verkställigheten ska således inledas, om straffet skulle förfalla under den tid begränsningarna gäller.

12 §. Närmare bestämmelser och föreskrifter. I paragrafen föreslås ett bemyndigande att utfärda förordning om begränsning av intagning i fängelse med stöd av det föreslagna 1 § 4 mom. i kapitlet. Närmare bestämmelser om begränsningarnas varaktighet och om det sätt på vilket begränsningen, inom de gränser som anges i kapitlets 1 §, genomförs ska enligt förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning ska det föreskrivas om hur långa straff som ska omfattas av tillämpningsområdet för förordningen samt om de åtgärder för intagning i fängelse som begränsningarna ska gälla. Genom förordning kan det exempelvis föreskrivas att begränsningarna endast ska gälla föreläggande av anmälningstidpunkter med avseende på en viss tidsperiod eller att anmälningstidpunkter inte alls ska föreläggas under en viss begränsad tid. På motsvarande sätt ska det kunna föreskrivas om begränsning av återkallande av efterlysningar under en viss tid. Genom förordning ska det också kunna föreskrivas om att verkställighetsåtgärder ska genomföras stegvis när begränsningarna har upphört.

4 kap. Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

9 §. Placering i öppen anstalt. Det föreslås att bestämmelserna i 1 mom. om förutsättningarna för placering i öppen anstalt kompletteras. En ytterligare förutsättning för placeringen ska vara att fången förbinder sig till sådan teknisk övervakning som avses i 1 § 2 mom. i kapitlet. Denna förutsättning ska gälla situationer där avsikten är att fången ska placeras i öppen anstalt med teknisk övervakning. Genom bestämmelsen säkerställs det att fången förbinder sig till sådan övervakning innan placeringsbeslutet fattas.

I 2 mom. föreskrivs det om när den dömde trots allt ska placeras i ett slutet fängelse. Det föreslås att 2 mom. 4 punkten ändras så att den dömde ska placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet.

Momentets 4 punkt blir då 5 punkt och 5 punkten en ny 6 punkt.

Genom dessa ändringar fogas som en ny förutsättning som ska bedömas huruvida den dömde äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet. Som ”någon annan” enligt paragrafen ska betraktas vilken person som helst utom en annan fånge, exempelvis en person som hör till fängelsets personal eller utomstående personer. När beslut om placering fattas bör man således ägna större uppmärksamhet än tidigare åt arten av det brott som fången har begått och hur farlig fången är. Syftet med förslaget är att förtydliga nuvarande praxis så att utgångspunkten ska vara att exempelvis personer med kopplingar till organiserad brottslighet inte placeras i öppen anstalt. Genom den föreslagna ändringen förenhetligas också bestämmelserna i 4 kap. 9 § 1 mom. och 6 kap. 1 § i fängelselagen i förhållande till varandra.

5 kap. Placering i fängelset

5 §. Säkerhetsavdelning. Det föreslås att i 1 mom. stryks bestämmelsen om att Brottpåföljdsmyndighetens direktör för ansvarsområdet för operativ verksamhet separat fattar beslut om inrättande av en säkerhetsavdelning. I fortsättningen ska säkerhetsavdelningar inrättas i fängelsets ordningsstadga på samma sätt som de övriga avdelningarna i ett fängelse. Eftersom direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet även fastställer ordningsstadgan förblir beslutsnivån i fråga om inrättandet av säkerhetsavdelningar oförändrad. I övrigt ändras momentet inte.

I 2 mom. föreslås närmare bestämmelser än hittills om de begränsningar som placeringen på en säkerhetsavdelning medför. Till momentet fogas hänvisningar till bestämmelserna i lagens 8 kap., 11 kap., 12 kap. och 13 kap., där det föreskrivs om begränsningar som avser bemötandet av fångar som är placerade på en säkerhetsavdelning.

I paragrafens 3 mom. föreslås en kompletterande bestämmelse om att hälso- och sjukvårdspersonal ska underrättas om placeringen av en fånge på en säkerhetsavdelning. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar exempelvis det som i lagens 15 kap. 8 § föreskrivs om straff i enrum. I praktiken ska anmälan göras till Enheten för hälso- och sjukvård för fångar. Efter att ha fått anmälan ska enhetens personal utifrån sin egen sakkunskap besluta hur bedömningen av fångens hälsotillstånd i praktiken ska genomföras under tiden för placeringen på säkerhetsavdelningen. Exempelvis vid den poliklinik som finns vid Riihimäki fängelse är praxis redan nu den att hälsotillståndet hos en fånge som placerats på säkerhetsavdelningen kontrolleras samma dag eller följande dag.

6 §. Villkor för placering på en säkerhetsavdelning. I paragrafen föreslås liksom hittills bestämmelser om villkor för placering på en säkerhetsavdelning. Bestämmelsen ändras så att den bättre motsvarar placeringens karaktär av en säkerhetsåtgärd.

Utgångspunkten för placeringen på en säkerhetsavdelning ska vara att den är nödvändig för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Med denna tröskel avses att det ska finnas konkreta grunder för placeringen av varje enskild fånge. Eftersom placering på en säkerhetsavdelning kraftigt ingriper i fångens rättigheter måste det finnas tungt vägande skäl för detta, och det ska betraktas som sannolikt att fången exempelvis fortsätter med brottslig verksamhet. Full säkerhet om att villkoren uppfylls ska dock inte krävas, eftersom det rör sig om en säkerhetsåtgärd som syftar till att förhindra eventuell framtida verksamhet. Med nödvändighetskriteriet avser man således inte att skärpa praxis för placeringen på säkerhetsavdelning jämfört med nuläget.

Nödvändighetskriteriet anger även att placeringen på en säkerhetsavdelning ska avses vara en sista utväg för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Det ska då tas hänsyn till huruvida det är möjligt att ingripa i fångens verksamhet med lindrigare medel, exempelvis genom att förflytta fången till ett annat fängelse eller en annan avdelning. I praktiken vill man inte genom ändringen av bestämmelsens ordalydelse väsentligt ändra nuvarande praxis.

Villkoren för placering på säkerhetsavdelning förtydligas jämfört med nuläget. Med stöd av 1 mom. 1 punkten ska fången kunna placeras på en säkerhetsavdelning i syfte att förhindra att fången fortsätter med brottslig verksamhet i fängelset. Avsikten är att bestämmelsen ska tillämpas i synnerhet på sådana fångar som försöker fortsätta med yrkesmässig brottslig verksamhet i fängelset. Vid tillämpningen av bestämmelsen kan hänsyn även tas till om fången strävar efter att leda yrkesmässig brottslig verksamhet. I typfall handlar det om exempelvis narkotikabrottslighet.

Huruvida fången kommer att fortsätta med brottslig verksamhet kan bedömas exempelvis utifrån fångens brottsliga bakgrund, kontakter under fängelsetiden och disciplinstraff som påförts fången i fängelset, domar som fången fått för brott som begåtts under fängelsetiden eller utifrån tips om fångens verksamhet. Bestämmelsen ska inte längre förutsätta bedömning av om ett enskilt brottsrekvisit uppfylls, utan det handlar om en mer allmän bedömning av om fången förväntas fortsätta med brottslig verksamhet i fängelset. Det rör sig således om en övergripande bedömning av fångens verksamhet under fängelseförhållanden. Om det vid denna bedömning finns konkreta grunder för att misstänka att fången fortsätter med brottslig verksamhet i fängelset, och placering på en säkerhetsavdelning anses vara en motiverad åtgärd för att förhindra detta, ska placeringen enligt förslaget kunna göras.

Grunder för att placera en fånge på en säkerhetsavdelning ska föreligga exempelvis när det utifrån någon konkret information eller omständighet kan anses sannolikt att den brottsliga verksamheten fortsätter. Dessa omständigheter kan i sig vara av många olika slag. Det kan till exempel handla om en misstanke om kommunikation som hänför sig till brottslig verksamhet, eller man kan ha fått tips om att narkotikahandel bedrivs. Det kan också röra sig om information om en persons verksamhet i en kriminell organisation eller som yrkesbrottsling. Omständigheterna bör visa att personen har för avsikt att fortsätta med brottslig verksamhet.

I 1 mom. 2 punkten föreslås en bestämmelse om placering av en fånge på en säkerhetsavdelning som en säkerhetsåtgärd, om det är motiverat för att förhindra att fången försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök. Bestämmelsen motsvarar i stor utsträckning de nuvarande 3 och 4 punkterna i momentet. Även vid bedömningen av denna grund bör det finnas konkreta orsaker att misstänka fången för rymningsförsök. Sådana kan vara exempelvis att fången också tidigare har rymt eller att man hos fången påträffar planer eller redskap som behövs för rymning. När sådana grunder föreligger kan man för att förhindra rymning placera fången på en säkerhetsavdelning, om det bedöms vara en nödvändig åtgärd.

I 1 mom. 3 punkten föreslås liksom i det nuvarande 2 mom. en bestämmelse om att en fånge kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att fången på något annat sätt allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en fånges eller någon annans säkerhet i fängelset. Det rör sig om situationer där en fånge exempelvis upprepade gånger gör sig skyldig till våld eller hot mot andra fångar eller mot fängelsepersonal. För att förhindra sådan verksamhet ska en fånge kunna placeras på en säkerhetsavdelning.

7 §. Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning. I det gällande 2 mom. föreskrivs det att fången ska underrättas om grunderna för placeringen på säkerhetsavdelningen, om underrättelsen inte äventyrar någon annans säkerhet eller försvårar brottsutredning. Eftersom bestämmelser om en parts rätt att ta del av en handling finns i 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) upphävs momentet som onödigt. Ändringen görs även i paragrafens rubrik.

9 §. Beslutanderätt. Det föreslås att 1 mom. kompletteras. Bestämmelsen om beslutanderätten i fråga om placering på säkerhetsavdelning föreslås bli kompletterad med en behörighet för direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet att besluta om fortsatt placering av en fånge på säkerhetsavdelning, eftersom regleringen för närvarande i viss mån är oklar i fråga om vem som beslutar om detta. Beslutanderätten ska gälla situationer där placeringen på en säkerhetsavdelning fortsätter efter tidsfristen på tre månader. Beslutanderätten ska även gälla situationer där placeringen av en fånge på en säkerhetsavdelning inte längre är nödvändig med stöd av 5 kap. 7 § 1 mom. utan placeringen avbryts före den maximala tiden på tre månader. Avsikten är att också detta beslut ska fattas av direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet.

6 kap. **Förflyttning från ett fängelse till ett annat**

1 §. *Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att möjligheten att placera en fånge i en öppen anstalt för en viss tid slopas. En placering i öppen anstalt ska i fortsättningen gälla tills vidare, och bestämmelser om förutsättningarna för placering i öppen anstalt ska fortfarande utfärdas i 4 kap. 9 §. Om förutsättningarna inte längre uppfylls, kan fången förflyttas tillbaka till slutet fängelse med stöd av 6 kapitel 2 §.

Det föreslås att 1 mom. 3 punkten ändras och förenhetligas i förhållande till 4 kap. 9 §. En förutsättning för förflyttning till öppen anstalt ska vara att det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte fortsätter med brottslig verksamhet, inte äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet eller utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten.

På det sätt som anges i den allmänna motiveringen bör det vid beslutsprövningen ägnas större uppmärksamhet än tidigare åt arten av det brott som fången har begått och hur farlig fången är.

Syftet med förslaget är att stärka nuvarande praxis så att utgångspunkten ska vara att exempelvis personer med kopplingar till organiserad brottslighet eller yrkesbrottslingar inte placeras i öppen anstalt. Hänsyn ska tas till om fången exempelvis försöker påverka andra fångar i den öppna anstalten samt till den övergripande situationen med tanke på säkerheten för de fångar som redan finns i den öppna anstalten och upprätthållandet av verksamheten i anstalten. Det ska även tas hänsyn till exempelvis om personen enligt en tillförlitlig bedömning kan anses ha lämnat kriminaliteten bakom sig.

Ett ytterligare syfte med förslaget är att se till att beslutsprövningen görs särskilt omsorgsfullt när det finns skäl att beakta att fången eventuellt är farlig. Detta kan vara relevant exempelvis i fråga om personer som avtjänar ett kombinationsstraff.

Möjligheten till placering i öppen anstalt ska dock inte kategoriskt uteslutas i fråga om en enda grupp av fångar, utan placeringsbesluten ska fortfarande fattas utifrån en uttalat fallspecifik prövning och så att man möjliggör en process för stegvis utslussning.

Kopplingarna till organiserad brottslighet eller kriminella subkulturer ska bedömas med hänsyn till genomförandet av planen för strafftiden.

När det gäller personer som dömts till kombinationsstraff bör man vid bedömningen också beakta vikten av en planmässig, kontrollerad och stegvis process för utslussning samt av åtgärder som stöder frigivning, och avväga dem mot bedömningen av hur farlig fången är.

Genom den föreslagna ändringen förenhetligas också bestämmelserna i 4 kap. 9 § 1 mom. och 6 kap. 1 § i fängelselagen i förhållande till varandra.

I 1 mom. 5 punkten föreslås en bestämmelse som motsvarar 4 kap. 9 §, enligt vilken en förutsättning för förflyttning till en öppen anstalt ska vara att fången förbinder sig till teknisk övervakning, om fången placeras i en öppen anstalt med teknisk övervakning. Genom bestämmelsen säkerställs det att fången förbinder sig till sådan övervakning innan placeringsbeslutet fattas.

För att främja läsbarheten stryks i 1 § 1 mom. hänvisningen till 4 kap. 8 §. Till paragrafen fogas dock ett nytt 3 mom., som innehåller den bestämmelse som finns i nuvarande 1 mom. om att de

allmänna principerna för placering i fängelse enligt 4 kap. 8 § ska iakttas vid förflyttning från ett slutet fängelse till en öppen anstalt.

11 kap. **Fritid**

2 §. Deltagande i fritidsverksamhet. Paragrafens 1 mom. ändras inte.

I 2 mom. föreslås en bestämmelse om ordnandet av fritidsverksamhet på säkerhetsavdelningar. Fritidsverksamhet ska emellertid liksom andra aktiviteter ordnas på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. Fritidsverksamheten på säkerhetsavdelningen bedrivs således mellan fångarna på säkerhetsavdelningen och aktiviteterna ska lämpa sig för säkerhetsavdelningen. Fångarna på en säkerhetsavdelning ska också ges möjlighet att tillbringa tid med andra fångar på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för avdelningen. Vilka arrangemang som lämpar sig för en säkerhetsavdelning ska bedömas i synnerhet med hänsyn till säkerheten i fängelset. Fritidsverksamheter och samvaro ska genomföras så att de inte medför fara för fångar eller för fängelsepersonal.

I 3 mom. föreslås en bestämmelse om förbud mot eller begränsning av deltagande i fritidsaktiviteter. Deltagande ska kunna förbjudas eller begränsas när fången avtjänar straff i enrum eller hålls avskild från andra fångar medan en ordningsförseelse utreds eller om fången är föremål för säkerhetsåtgärder som anges i 18 kap. 1 § 1 mom. i fängelselagen.

3 §. Religionsutövning. Det föreslås att hänvisningen i 2 mom. till den upphävda 15 kap. 14 § ändras till en hänvisning till 15 kap. 11 §.

8 §. Beslutanderätt. I 1 mom. görs den ändring av hänvisningen som föranleds av de moment som flyttas i 2 §.

12 kap. **Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation**

7 §. Avlyssning och inspelning av telefonsamtal. I 1 mom. föreslås en ny bestämmelse om att ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av ett telefonsamtal får fattas för högst 14 dagar åt gången. Beslut ska således inte alltid behöva fattas separat för varje telefonsamtal. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen om läsning av meddelanden. I beslutet ska det tas ställning till vilka samtal som det kommer att vara möjligt att avlyssna inom den utsatta tidsfristen, dvs. i fråga om vilka telefonkontakter förutsättningarna för avlyssning av en fånges telefonsamtal uppfylls. Det kan exempelvis handla om avlyssning av fångens och en viss annan persons samtal under den tid som beslutet är i kraft. Endast sådana samtal som omfattas av beslutet ska få avlyssnas under den föreslagna tiden utan att det fattas ett separat beslut om avlyssning.

8 §. Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningen i momentets sista mening till den upphävda 10 § stryks. Lagens 12 kap. 10 § har upphävts genom lag 1302/2021.

11 §. Beslutanderätt. Till 2 mom. föreslås bli fogad en bestämmelse om att beslut om avlyssning och inspelning av telefonsamtal förutom av en säkerhetsansvarig också ska kunna fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning. I praktiken kommer en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning att utöva beslutanderätten när en säkerhetsansvarig inte är på plats. Ändringen möjliggör ett smidigt beslutsfattande också utanför tjänstetid.

13 kap. **Besök och andra kontakter utom fängelset**

2 §. Besöksrum och övervakning av besök. Det föreslås att 3 mom. ändras så att en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök utöver vid ett övervakat besök enligt 3 § även ska få avlyssnas och upptas vid besök av barn enligt 5 §. Den bestämmelsen där det anges att fången och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtal innan åtgärden inleds flyttas till den sista meningen i 3 mom. i syfte att förtydliga språkdräkten.

Möjligheten att avlyssna och uppta samtal ska kunna utnyttjas exempelvis vid misstanke om kommunikation som anknyter till brottslig verksamhet och misstanke om att en fånge som placerats på säkerhetsavdelning försöker fortsätta med sin brottsliga verksamhet exempelvis genom förmedling av barnets ledsagare. Möjligheten att uppta samtal kan också bidra till att föregripa sådan verksamhet.

I fängelselagens 13 kap. 5 § som gäller tillstånd till besök av barn finns det inga bestämmelser om andra besökares deltagande i besöket, men i förarbetena till bestämmelsen (RP 45/2014 rd) har det ansetts klart att förutom barnet och dess ledsagare också andra besökare kan vara närvarande vid besöket. I förarbetena till bestämmelserna om ledsagare konstateras det att ledsagaren också kan vara en person som inte själv deltar i besöket.

Att ledsagaren är närvarande kan vara förenligt med barnets bästa och öka barnets trygghetskänsla. Myndigheten ska i alla sina beslut som gäller barnet ha barnets bästa som primär prövningsgrund. Barnets bästa får således inte bedömas på samma nivå som andra omständigheter som ska beaktas i ärendet, utan det har en högre prioritet i förhållande till andra omständigheter. Eftersom samtalen effektivt kan övervakas i och med möjligheten till avlyssning och upptagning torde det inte finnas något hinder för att förutom barnet en ledsagare eller någon annan besökare, exempelvis barnets andra förälder, kan närvara vid ett besök på en säkerhetsavdelning.

Bestämmelser om förstörande av upptagningar från teknisk övervakning finns i 31 § 3 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten.

Den registeransvarige ska göra en konsekvensbedömning av dataskyddet när behandlingen av uppgifterna sannolikt medför en hög risk för människors rättigheter och friheter. En hög risk föreligger när man behandlar uppgifter om sårbara personer, såsom barn.

16 kap. **Granskning av fängelselokaler och fångar**

3 §. Säkerhetskontroll av fångar. I 1 mom. föreslås bestämmelser om förutsättningarna för säkerhetskontroll av fångar. Enligt förslaget ska en fånge få underkastas säkerhetskontroll för att förhindra brott, upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset eller trygga en fånges eller någon annans säkerhet. I praktiken kan säkerhetskontroller utföras mycket rutinmässigt i fångelser exempelvis i samband med ankomsten till fängelset. Vid tillämpningen bör hänsyn dock tas till att syftet med säkerhetskontrollen är att trygga de omständigheter som anges i paragrafen och att säkerhetskontrollen inte kan baseras på godtyckliga eller diskriminerande omständigheter.

Momentet föreslås bli ändrat så att utförandet av säkerhetskontroll inte längre ska begränsas till fängelset, fängelseområdet eller transporter. En säkerhetskontroll av en fånge ska få utföras också utanför fängelset, om det behövs exempelvis av säkerhetshänsyn. En säkerhetskontroll ska således få utföras exempelvis på en fånge som placerats i en anstalt utanför fängelset eller

som med något annat tillstånd befinner sig utanför fängelset. Bestämmelserna motsvarar övervakad frihet på prov.

18 kap. Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §. Användning av fängsel. Det föreslås att 1 mom. preciseras så att det ska vara möjligt att använda fängsel i samband med tjänsteuppdrag.

Till 2 mom. fogas ett omnämmande av att fängsel inte får orsaka fången fara eller onödig smärta. Omnämmandet motsvarar i sak 2 kap. 20 § 2 mom. i polislagen.

I 2 mom. föreslås tydligare bestämmelser än hittills om den anmälan som ska göras till yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården utan dröjsmål underrättas om användning av fängsel med stöd av 1 mom. 2 punkten, inte höras, såsom enligt den gällande bestämmelsen där det anges att en läkare ska höras om saken. Formuleringen motsvarar bestämmelserna om observation i lagens 18 kap. 3 § 2 mom. och om observation i isolering i lagens 18 kap. 4 § 3 mom.

Till paragrafen fogas ett nytt 3 mom. som kompletterar de bestämmelser i lagen som gäller användning av fängsel. Bestämmelsen motsvarar förbudet enligt de internationella fängselsreglerna och Europadomstolens avgörandepraxis mot att använda fängsel på en fånge som föder barn.

Förbudet mot att använda fängsel på en fånge som föder barn börjar när förlossningen har börjat och gäller också under transporten av fången till förlossningssjukhuset samt på förlossningssjukhuset. Om den som föder barn transporteras från fängelset med ambulans får fången inte beläggas med fängsel under transporten, men fången får hållas fast med händerna. I dessa situationer finns yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården samt väktare vid Brottsförklaringsmyndigheten på plats.

Uttrycket ”när förlossningen har börjat” ska i praktiken innebära den tidpunkt då förlossningen inleds genom värkar eller genom att fostervattnet avgår. Med värkar avses de förvärkar med vilka förlossningen börjar samt därpå följande värkar. I praktiken uttrycker fången själv att förlossningen har börjat eller också märker andra att detta sker, och en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården underrättas om förlossningen antingen i fängelset eller på förlossningssjukhuset. Från och med denna tidpunkt ska det vara förbjudet att belägga fången med fängsel, och en fånge som tidigare belagts med fängsel ska från denna tidpunkt befrias från dem.

Förbudet mot att använda fängsel ska enligt förslaget gälla även under förlossningen och omedelbart efter den, dvs. på förlossningssjukhuset. På förlossningssjukhuset beslutar en läkare om medicinska åtgärder.

Tidpunkten för när förbudet ska upphöra ska bedömas i varje enskilt fall. Utgångspunkten kan dock anses vara att en fånge inte får beläggas med fängsel åtminstone så länge fången befinner sig i förlossningssalen. Fången kan beläggas med fängsel efter förlossningen endast om förutsättningarna för användning av fängsel uppfylls. Någon flyktrisk torde exempelvis inte föreligga om den fånge som fött barn sover eller är nersövd.

5 §. Avskildhet.

I 1 mom. 3 punkten görs en teknisk ändring genom vilken hänvisningen till 50 kap. i strafflagen (1889/93–001) korrigeras.

I paragrafens 1 mom. föreslås en ny 4 punkt. I punkten föreslås det att en fånge ska få hållas avskild för att garantera fångens egen säkerhet. Bestämmelsen avviker från de övriga grunderna för avskildhet, eftersom grunden för placeringen inte är att den fånge som hålls avskild utgör ett säkerhetshot mot andra utan att fången är föremål för ett säkerhetshot.

Bestämmelsen ska kunna tillämpas om Brottspåföljdsmyndigheten har kännedom om ett säkerhetshot som riktar sig mot fången, och fångens säkerhet inte kan garanteras med lindrigare medel än genom att hålla honom eller henne avskild från andra fångar. Tröskeln för tillämpningen av bestämmelsen kommer att vara hög, eftersom en sådan placering ska göras endast om det är nödvändigt för att garantera fångens säkerhet. I första hand bör man således sträva efter att trygga fångens säkerhet genom placering på en annan avdelning eller förflyttning till ett annat fängelse. Tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen ska således vara det medel som tillgrips i sista hand i syfte att sörja för fångens säkerhet. Placering med stöd av den föreslagna bestämmelsen ska inte förutsätta fångens samtycke eller begäran, till skillnad från placeringen i avskilt boende på egen begäran enligt lagens 5 kap. 3 §.

Vid tillämpningen av bestämmelsen bör uppmärksamhet dessutom ägnas åt hur de negativa effekterna av avskildhet kan minskas. Enligt regel 53A a i de europeiska fängelsereglerna (Europarådets ministerkommittés rekommendation (Rec[2006]2-rev)) som Finland har antagit ska fångar som hålls avskilda erbjudas meningsfullt umgänge med andra människor minst två timmar om dagen. Regel 53A gäller hållande av fångar i avskildhet från andra fångar som en särskild säkerhetsåtgärd eller ett särskilt säkerhetsarrangemang.

Momentets nuvarande 4 punkt blir 5 punkt och hänvisningen till momentets 1–3 punkt ändras till en hänvisning till 1–4 punkten. I 5 punkten görs en språklig ändring så att uttrycket ”ordningen och säkerheten i fängelset” används i stället för ”ordningen i fängelset”.

6 §. Användning av maktmedel. Det föreslås att 1 mom. ändras så att rätten att använda maktmedel inte längre begränsas till ett fängelse, dess område eller dess omedelbara närhet, fängstransporter eller sysselsättning som övervakas av Brottspåföljdsmyndigheten. En tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten ska således ha rätt att använda maktmedel vid utförandet av tjänsteuppdrag även om tjänsteuppdraget inte utförs på ovannämnda platser. Maktmedel ska därmed få användas exempelvis i samband med placering i en anstalt utanför fängelset eller övervakning av tillstånd för sysselsättning utanför fängelset.

I momentet föreslås även ny 4 punkt med stöd av vilken maktmedel ska få användas för att gripa en fånge som placerats i en anstalt utanför fängelset och förpassa fången till fängelset. Med detta ska avses situationer där en fånge med stöd av det föreslagna nya 8 kap. 11 § 3 mom. ska förpassas till fängelse på grund av återkallelse av en placering eller behandlingen av ett disciplinärende. Bestämmelserna motsvarar övervakad frihet på prov.

8.2 Häktninglagen

3 kap. Placering i fängelset, basvård och förflyttning

2 b §. Säkerhetsavdelning. Till kapitlet fogas en ny 2 b § där det föreskrivs om bemötandet av häktade som placerats på en säkerhetsavdelning. I 1 mom. föreslås hänvisningar till de begränsningar enligt 4, 7 och 8 kap. som följer av placeringen på säkerhetsavdelningen.

I 2 mom. föreslås en bestämmelse om att hälso- och sjukvårdspersonal ska underrättas om placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning. Dessutom ska hälsotillståndet hos en häktad som placerats på en säkerhetsavdelning följas.

Den föreslagna paragrafen överensstämmer i sak med föreslagna 5 kap. 5 § 2 och 3 mom. i fängelselagen. Till 16 kap. 1 § i häktningsslagen fogas en hänvisning till 5 kap. 5 § 1 mom. i fängelselagen, där det föreskrivs om att det i fängelset kan finnas en säkerhetsavdelning.

2 c §. Villkor för placering på en säkerhetsavdelning. Till kapitlet fogas en ny 2 c § där det föreskrivs om villkoren för placering av en häktad på en säkerhetsavdelning. Villkoren är desamma som i 5 kap. 6 § i fängelselagen.

Placeringen på säkerhetsavdelningen föreslås ske på andra grunder än begränsning av den häktades kontakter. Bestämmelser om begränsning av kontakter finns i tvångsmedelslagen och beslut om saken fattas av en domstol.

I 15 kap. 1 § i häktningsslagen föreslås en bestämmelse om att ändring ska få sökas i placeringen på en säkerhetsavdelning. Den bestämmelsen avses motsvara fängelselagens bestämmelse om ändringssökande.

2 d §. Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning. Till kapitlet fogas en ny 2 d § där det föreskrivs om varaktigheten av placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning. Beslut om placering ska kunna fattas för tre månader åt gången. Bestämmelsen motsvarar 5 kap. 7 § i fängelselagen.

I 15 kap. 1 § i häktningsslagen föreslås en bestämmelse om att ändring ska få sökas i ett beslut om fortsatt placering på en säkerhetsavdelning. Den bestämmelsen avses motsvara fängelselagens bestämmelse om ändringssökande.

9 §. Beslutanderätt. I paragrafen föreslås ett nytt 4 mom. där det föreskrivs om beslutanderätten i fråga om placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning. Beslut om placering av en häktad på en säkerhetsavdelning ska enligt förslaget fattas av direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet.

4 kap. **Sysselsättning**

1 §. Deltagande i sysselsättning. Till 1 mom. fogas en bestämmelse om att en häktad som placerats på en säkerhetsavdelning får delta endast i aktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

7 kap. **Fritid**

1 §. Fritidsverksamhet. Det föreslås att paragrafen ändras så att till den fogas ett nytt 2 mom. som gäller deltagande i fritidsaktiviteter i fråga om häktade som placerats på en säkerhetsavdelning. Enligt förslaget ska en häktad som placerats på en säkerhetsavdelning få delta endast i sådana fritidsaktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen och tillbringa fritiden tillsammans med andra häktade på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Paragrafens 2 mom. som gäller förbud mot eller begränsning av deltagande föreslås bli nytt 3 mom. Samtidigt korrigeras den felaktiga hänvisningen i 2 mom. 2 punkten till den upphävda 10 kap. 14 § i häktningsslagen genom en hänvisning till 10 kap. 11 §.

Ändringarna motsvarar de ändringar som föreslås i 11 kap. 2 § i fängelselagen.

2 §. Religionsutövning. Det föreslås att 1 mom. 1 punkten ändras så att en häktads rätt att delta i religionsutövning som ordnas i fängelset begränsas vid placering på en säkerhetsavdelning. Dessutom föreslås det att hänvisningen i 1 mom. 2 punkten till den upphävda 10 kap. 14 § ändras till en hänvisning till 10 kap. 11 §.

8 kap. **Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation**

7 §. Avlyssning och inspelning av telefonsamtal. I 1 mom. föreslås en bestämmelse om att ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av telefonsamtal ska få fattas för högst 14 dagar åt gången. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i fängelselagen.

8 §. Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar. I kapitlet föreslås ny 8 § som gäller övervakning på en säkerhetsavdelning. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i 12 kap. 8 § i fängelselagen, med det tillägget att en grund för att få läsa en häktads brevväxling också kan vara att säkerställa syftet med häktningen.

En häktads brevväxling med ett ombud eller med myndigheter som utövar tillsyn över fängelsets verksamhet ska inte få läsas. Inte heller den häktades samtal med sådana ska få avlyssnas. Bestämmelserna motsvarar således motsvarande bestämmelser i fängelselagen.

Bestämmelser om besök av ombud finns i 9 kap. 4 § i häktningsslagen och bestämmelsen tillämpas också på säkerhetsavdelningar. Den häktade ska således även på en säkerhetsavdelning ha rätt att utan ogrundat dröjsmål ta emot besök av sitt ombud utan att någon annan är närvarande vid besöket.

9 kap. **Besök och andra kontakter utom fängelset**

1 §. Besök. Till paragrafens 3 mom. fogas en bestämmelse om att en på säkerhetsavdelning placerad häktads samtal ska få avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning utöver vid ett övervakat besök även vid besök av barn. Dessutom flyttas bestämmelsen om att den häktade och besökaren ska underrättas om av avlyssningen och upptagning till slutet av 3 mom. för att förtydliga språkdräkten. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i 13 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen.

11 kap. **Granskning av fängelselokaler och häktade**

3 §. Säkerhetskontroll av häktade. Det föreslås att bestämmelserna i paragrafens 1 mom. ändras på motsvarande sätt som bestämmelserna i 16 kap. 3 § i fängelselagen. Dessutom ska det när säkerhetskontroll utförs på en häktad kunna tas hänsyn till syftet med häktningen.

13 kap. **Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel**

2 §. Användning av fängsel. Det föreslås att 1 mom. preciseras så att det ska vara möjligt att använda fängsel i samband med tjänsteuppdrag.

Till 2 mom. fogas ett omnämnande av att fängsel inte får orsaka fången fara eller onödig smärta. Omnämmandet motsvarar i sak 2 kap. 20 § 2 mom. i polislagen.

I 2 mom. föreslås tydligare bestämmelser än hittills om den anmälan som ska göras till yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska

en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården utan dröjsmål underrättas om användning av fängsel med stöd av 1 mom. 2 punkten, inte höras såsom enligt den gällande bestämmelsen där det anges att en läkare ska höras om saken. Formuleringen motsvarar bestämmelserna om observation i häktningens 13 kap. 3 § 3 mom. och om observation i isolering i lagens 13 kap. 4 § 3 mom.

Till paragrafen fogas ett nytt 3 mom. som kompletterar den bestämmelse i lagen som gäller användning av fängsel. I bestämmelsen föreslås ett förbud mot att använda fängsel på en häktad som föder barn som motsvarar förbudet enligt de internationella fängselsreglerna och Europadomstolens avgörandepraxis mot att använda fängsel på en fånge som föder barn. Tidpunkten för när en förlossning anses börja utreds mer ingående i motiveringen till 18 kap. 2 § 3 mom. i fängselagen.

5 §. Avskildhet. Det föreslås att bestämmelserna i paragrafens 1 mom. ändras på motsvarande sätt som bestämmelserna i 18 kap. 5 § i fängselagen.

6 §. Användning av maktmedel. Det föreslås att det inledande stycket i 1 mom. ändras på motsvarande sätt som det inledande stycket i 18 kap. 6 § i fängselagen.

15 kap. **Ändringssökande**

1 §. Beslut i vilka ändring får sökas. Till 1 mom. 1 punkten fogas ett omnämmande av beslut om placering och fortsatt placering på en säkerhetsavdelning. Det rör sig om en rätt att söka ändring i en placering på en säkerhetsavdelning.

16 kap. **Särskilda bestämmelser**

1 §. Tillämpning av fängselagen. Paragrafen kompletteras med en hänvisning till bestämmelsen om säkerhetsavdelningar i 5 kap. 1 § 1 mom. i fängselagen. I ett häkte ska det således av säkerhetsskäl kunna finnas en säkerhetsavdelning som är avskild från det övriga fängelset.

8.3 Lagen om försvarstillstånd

9 §. Det föreslås att paragrafens 4 mom. ändras så att den felaktiga hänvisningen till den upphävda häktningenslagen (615/1974) korrigeras genom en hänvisning till den gällande häktningenslagen (768/2005).

9 Bestämmelser på lägre nivå än lag

De föreslagna ändringarna förutsätter att statsrådets förordning om fängelse (548/2015) delvis ändras.

Oberoende av de ändringar som föreslås i lagen är det motiverat att det till 3 kap. 15 § 2 mom. i statsrådets förordning om fängelse fogas en ny 9 punkt, enligt vilken uppgifter om tidpunkten och förutsättningarna för en eventuell placering i öppen anstalt ska beaktas när planen för strafftiden utarbetas.

Om möjligheten till en förflyttning till öppen anstalt beaktas redan i samband med utarbetandet av planen för strafftiden främjar detta en regelmässig utredning av möjligheten till placering i öppen anstalt. En fånge kan ansöka om förflyttning från slutet fängelse till en öppen anstalt i vilket skede som helst av avtjänandet av fängelsestraffet. Med hänsyn till detta bör planen för

strafftiden kunna ändras med låg tröskel när det blir möjligt att bedöma förutsättningarna för placering av fången i öppen anstalt och fången kan uppmuntras att ansöka om förflyttning. Ändringen förpliktar dock inte myndigheten att utreda möjligheten till en placering i öppen anstalt i fråga om sådana fångar där det är uppenbart att förutsättningarna för placering i en öppen anstalt inte uppfylls eller i fråga om vilka en sådan utredning inte är motiverad exempelvis för att det fängelsestraff som fången ska avtjäna är kort.

Ett utkast till statsrådets förordning om ändring av statsrådets förordning om fängelse finns som bilaga till propositionen.

I propositionen föreslås ändringar som avser bestämmelser om begränsning av intagning i fängelse. Syftet med dem är att säkerställa att det vid allvarliga störningssituationer i samhället går att reglera fångtalet i syfte att trygga fängelsernas verksamhet. Enligt förslaget ska det genom förordning av justitieministeriet utfärdas närmare bestämmelser om när en begränsning av intagningen i fängelse börjar och när den upphör samt om det sätt på vilket intagningen i fängelse begränsas.

10 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna ska träda i kraft våren 2026. Genomförandet av behövliga ändringar i Brottspåföljdsmyndighetens kundinformationssystem Roti kräver minst 30 kalenderveckor. Det är motiverat att reservera samma tid också för beredningen av inrättandet av säkerhetsavdelningar för häktade. Således kan lagen träda i kraft tidigast åtta månader efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

11 Verkställighet och uppföljning

Före ikraftträdandet av lagarna bereds behövliga ändringar i statsrådets förordning om fängelse.

Justitieministeriet och Brottspåföljdsmyndigheten kommer före ikraftträdandet av lagarna att ordna utbildning för de anställda om lagändringarna.

Konsekvenserna av lagändringarna följs vid justitieministeriet.

12 Förhållande till andra propositioner

Propositionen har inte samband med andra propositioner. Den hänför sig inte heller till budgetpropositionen för 2026.

13 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

13.1 Säkerhetsavdelningar

Villkor för placering på säkerhetsavdelning och placering av häktade på säkerhetsavdelning

Grundlagens 10 § 1 mom. tryggar skyddet för privatlivet. Dessutom ska enligt 7 § 3 mom. i grundlagen rättigheterna för den som har berövats sin frihet tryggas genom lag.

Artikel 3 i Europakonventionen innehåller ett förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling. Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till skydd för sitt privatliv och sin korrespondens. Enligt artikel 8.2 får myndigheterna inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den

nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välstånd, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Placeringen på en säkerhetsavdelning innebär på grund av förhållandena vid en sådan avdelning ett kraftigt ingrepp i fångens skydd för privatlivet.

Grundlagsutskottet har förutsatt att begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna ska uppfylla vissa krav (GrUB 25/1994 rd). Begränsningarna bör föreskrivas i lag, de ska vara exakta, det ska finnas godtagbara grunder för dem, de ska vara proportionerliga och kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet får inte begränsas. Dessutom ska begränsningarna ha tillräckliga rättsäkerhetsgarantier och de ska vara förenliga med de förpliktelser om mänskliga rättigheter som är bindande för Finland.

Placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning bör således bedömas med hänsyn till dessa allmänna förutsättningar för en begränsning av rättigheterna.

Syftet med häktning är att säkerställa förundersökningen av ett brott, domstolsbehandlingen och straffverkställigheten samt att förhindra fortsatt brottslig verksamhet. Den häktades rättigheter får inte begränsas mer än vad syftet med häktningen, förvaringssäkerheten vid häktning och upprätthållandet av ordningen i fängelset nödvändigtvis kräver (1 kap. 3 och 4 § i häktninglagen).

För det första kommer det på lagnivå att föreskrivas exakt och noggrant avgränsat om villkoren för placering på en säkerhetsavdelning.

Enligt förslaget ska en häktad få placeras på en säkerhetsavdelning om det är nödvändigt för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. I praktiken har tröskeln för placeringen också hittills varit hög, och avsikten är inte att väsentligt ändra denna praxis. Med nödvändighetskriteriet avser man således inte att skärpa praxis jämfört med nuläget. Nödvändighetskriteriet anger även att placeringen på en säkerhetsavdelning ska avses vara en sista utväg för att förhindra sådan verksamhet som anges i paragrafen. Det ska då tas hänsyn till huruvida det är möjligt att ingripa i fångens verksamhet med lindrigare medel.

De föreslagna bestämmelserna kan anses vara godtagbara och proportionerliga, eftersom nödvändighet är den högsta tröskel som används i fängelselagen. Nödvändigheten kommer alltid att bedömas på grunder som hänför sig till det enskilda fallet. Det ska finnas konkreta skäl för placeringen i fråga om en enskild fånge. Skälen ska vara tungt vägande, och det ska exempelvis kunna anses sannolikt att personen kommer att fortsätta med brottslig verksamhet. Full säkerhet om att villkoren uppfylls ska dock inte krävas, eftersom det rör sig om en säkerhetsåtgärd som syftar till att förhindra eventuell framtida verksamhet.

Den viktigaste grunden för placering av en fånge på en säkerhetsavdelning är enligt förslaget att placeringen ska vara motiverad för att förhindra fortsatt brottslig verksamhet. Bestämmelsen ska kunna tillämpas i situationer där det finns konkreta skäl att misstänka att fången kommer att fortsätta med brottslig verksamhet i fängelset. Bestämmelsen ska kunna tillämpas till exempel om fången försöker fortsätta med narkotikabrottslighet i fängelset. Regleringen ska inte längre förutsätta misstanke om att de brottsrekvisit som nämns i den gällande bestämmelsen uppfylls, utan placeringen ska basera sig på en helhetsbedömning av fångens verksamhet. I bedömningen ska exempelvis beaktas om fången hör till en organisation inom den organiserade brottsligheten och tas hänsyn till fångens brottsliga verksamhet inom ramen för denna organisation. Grunden för placeringen ska dock fortfarande vara att man har konkret information om att fången

kommer att fortsätta med sin brottsliga verksamhet i fängelset. Ändringen kommer att förbättra möjligheterna att ingripa i synnerhet i utsikterna för den organiserade brottsligheten att fortsätta att bedriva brottslig verksamhet i fängelse. Bedömningen av tröskeln för placeringen och förutsättningarna för att tillämpa den beskrivs närmare även i det avsnitt i de centrala förslagen som gäller säkerhetsavdelningar samt i specialmotiveringen.

Begreppet ”fortsätter med brottslig verksamhet” är ett etablerat begrepp i lagstiftningen. Det används exempelvis i 4 kap. 9 § 2 mom. i den gällande fängelselagen, enligt vilket den dömda från frihet ska placeras direkt i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon fortsätter den brottsliga verksamheten. Också i flera bestämmelser i tvångsmedelslagen (806/2011) används uttrycket ”fortsätter sin brottsliga verksamhet”. Således har uttrycket redan tidigare ansetts uppfylla kriterierna för noggrann avgränsning och exakthet vid begränsning av en grundläggande fri- och rättighet.

Begreppet har också länge på ett ändamålsenligt sätt tillämpats vid Brottspåföljdsmyndigheten i fråga om placering i en öppen anstalt. Om däremot de bestämmelser där begreppet används preciseras på något sätt i detta sammanhang, kan detta leda till oklarhet i tillämpningspraxis. Följden kan också vara att den föreslagna ändringen inte förverkligar sitt mål på bästa möjliga sätt.

Av användningen av ett nödvändighetskriterium som tröskel följer att tillämpningen kommer att förutsätta att det finns konkreta grunder att misstänka att fången kommer att fortsätta med sin brottsliga verksamhet, och att placeringen på en säkerhetsavdelning är den sista utvägen att förhindra att denna brottsliga verksamhet fortsätter. Då kan man på motiverade grunder som en placeringsgrund föreskriva om det mer generella men klart etablerade begreppet fortsatt brottslig verksamhet. Den föreslagna ändringen bör därför bedömas på ett övergripande plan.

Syftet med placeringen av en fånge på en säkerhetsavdelning är att förebygga fångens brottsliga verksamhet eller verksamhet som allvarligt äventyrar säkerheten. Säkerhetsavdelningen är en avdelning som i funktionellt hänseende är avskild från det övriga fängelset och där fångarnas verksamhet och kontakter utanför fängelset övervakas noggrannare än normalt. Placeringen på säkerhetsavdelning ingriper dock inte i kärnan i den grundläggande rätten till skydd för privatlivet. Också en häktads verksamhet kan äventyra fängelsets verksamhet så att placering på en säkerhetsavdelning är motiverad.

I propositionen förtydligas säkerhetsavdelningens karaktär av en säkerhetsåtgärd som vidtas av skäl som hänför sig till fängelsesäkerheten. Häktade har redan nu kunnat bli föremål för andra säkerhetsåtgärder vars tillämpning på motsvarande sätt anknyter till upprätthållandet av ordningen och säkerheten i fängelset. En häktad kan också påföras disciplinstraff för ordningsförseelser. Således kan även syftena för placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning anses vara godtagbara och proportionerliga. Det finns ett vägande samhälleligt behov av placering på en säkerhetsavdelning för verkställigheten av häktningen.

Av ovannämnda orsaker kommer placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning inte heller att innebära ett undantag från oskuldspresumtionen. Villkoren för placeringen på en säkerhetsavdelning anknyter till upprätthållandet av ordningen och säkerheten i fängelset. Till exempel i Norge är det möjligt att placera en häktad på en avdelning med hög säkerhetsnivå (avdelning med särskilt högt säkerhetsnivå).

I fråga om en häktad kan det med stöd av 4 kap. i tvångsmedelslagen bestämmas om en begränsning av kontakter. Beslut om begränsning av kontakter fattas av domstolen. Placeringen

av en häktad på en säkerhetsavdelning kommer att göras på andra grunder än i fråga om begränsning av den häktades kontakter.

Liksom i fråga om fångar i ett fängelse ska inte heller placeringen av en häktad på en säkerhetsavdelning få fortgå längre än vad som är nödvändigt. Ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning ska tas upp till ny prövning med högst tre månaders mellanrum. Eftersom avsikten är att det med stöd av 15 kap. 1 § i häktningsslagen ska vara möjligt att söka ändring i ett beslut om placering på en säkerhetsavdelning kan rättsskyddet anses vara på en tillräcklig nivå.

Vidare ska det mer exakt än hittills föreskrivas om de begränsningar som placeringen på en säkerhetsavdelning medför. Enligt propositionen ska i 5 kap. 5 § 2 mom. i fängelselagen anges de bestämmelser där det föreskrivs om begränsningar av bemötandet av fångarna på en säkerhetsavdelning. Motsvarande bestämmelse föreslås i 2 b § i häktningsslagen.

Enligt Europadomstolens avgörandepraxis är särskilda säkerhetsåtgärder eller säkerhetsarrangemang (special high security and safety measures, special prison regimes) av den typ som säkerhetsavdelningar innebär inte problematiska med hänsyn till Europakonventionen, om det när sådana avdelningar införs samtidigt säkerställs att sättet på vilket de genomförs och förhållandena på avdelningarna är sådana att de respekterar människovärdet, inte orsakar ytterligare lidande samt i tillräcklig utsträckning tryggar fångens hälsa och välbefinnande. Tillämpningen av sådana åtgärder och arrangemang ska dessutom grunda sig på lag, placeringen på avdelning ska syfta till ett legitimt mål och arrangemangen ska vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Man har särskilt betonat behovet av att förebygga missbruk och att säkerställa fångens medinflytande i förfarandet, inklusive en effektiv rätt att söka ändring. (Piechowicz mot Polen, 2012, punkt 161 i domskälen, Epure mot Rumänien, 2021, punkterna 72–87 i domskälen och Maslák v. Slovakien (nr. 2), 2022, punkterna 137–177 i domskälen).

Av ovannämnda skäl kan förslaget anses vara godtagbart och proportionerligt. Det kan även anses finnas ett vägande samhällsligt behov av den föreslagna bestämmelsen för en säker verkställighet av fängelsestraff. Vid beredningen har man bedömt att förslagen inte strider mot de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.

Övervakningen på en säkerhetsavdelning i ett häkte

I 12 kap. 8 § i fängelselagen som gäller brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar föreslås inga ändringar i sak. Enligt förslaget stryks dock hänvisningen till den upphävda 10 § i kapitlet i den sista meningen i bestämmelsen. Lagens 12 kap. 10 § har upphävts genom lag 1302/2021.

Bestämmelserna i 12 kap. 8 § i fängelselagen har godkänts med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 12/1998 rd).

Den föreslagna 8 kap. 8 § i häktningsslagen som gäller brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation är identisk med det föreslagna 12 kap. 8 § i fängelselagen med det tillägget att brevväxling ska få läsas också om det behövs för att säkerställa syftet med häktningen.

Med tanke på häktade är det särskilt viktigt att möjliggöra en häktads kontakt med sitt ombud så att den häktade kan sörja för sitt försvar vid förundersökning och rättegång.

I den föreslagna bestämmelsen finns en hänvisning till 8 kap. 3 och 4 § i häktningslagen som innebär att brevväxling med ombud eller med myndigheter som utövar tillsyn över fängelsets verksamhet inte får läsas.

När det gäller avlyssning av telefonsamtal innehåller den föreslagna bestämmelsen en hänvisning till 8 kap. 7 § 3 mom. i häktningslagen som innebär att telefonsamtal mellan den häktade och ett ombud eller en myndighet som utövar tillsyn över fängelsets verksamhet inte får avlyssnas eller spelas in. Om det vid avlyssningen av ett telefonsamtal framgår att det rör sig om en sådan kontakt ska avlyssningen avbrytas och inspelningen utplånas.

På en säkerhetsavdelning ska den häktades rätt att ta emot besök av ett ombud inte få begränsas, utan på besök av ett ombud ska tillämpas 9 kap. 4 § i den gällande häktningslagen. Den paragrafens 2 mom. gör det möjligt för en häktad att ta emot besök av ett ombud utan att samtalet under kameraövervakningen avlyssnas och upptas, om det är nödvändigt på de grunder som anges i bestämmelsen.

Genom dessa bestämmelser tryggas en häktads möjligheter att hålla kontakt med sitt ombud på en säkerhetsavdelning.

Avsikten är att Brottspåföljdsmyndighetens tillsynsbefogenheter på det sätt som anges ovan ska utvärderas på ett övergripande sätt vid en senare tidpunkt i uppföljningsprojektet för utveckling av fängelselagen och häktningslagen. Därför föreslås i denna proposition inga ändringar i sak av de bestämmelser i fängelselagen som gäller övervakningen på en säkerhetsavdelning. I detta skede är det motiverat att i häktningslagen endast utfärda motsvarande bestämmelser om övervakning på en säkerhetsavdelning som i fängelselagen, dock så att syftet med häktningen ska beaktas.

Möjlighet att avlyssna och uppta en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn

Skyddet för familjelivet anses omfattas av det skydd för privatlivet som avses i 10 § i grundlagen. Enligt artikel 8 i Europarådets människorättskonventioner har var och en rätt till respekt för sitt familjeliv. Dessutom ska enligt artikel 3.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn inom förvaltningsmyndigheterna. Barnets bästa ska utgöra den primära prövningsgrunden, och bedömningen får inte göras på samma nivå som i fråga om andra omständigheter som ska beaktas i ärendet.

Grundlagens 10 § 2 mom. skyddar också hemligheten i fråga om samtal. Bestämmelsen skyddar inte vanlig konversation som kan uppfattas av utomstående inom hörhåll och genom sensorisk observation, men avlyssning av ett förtroligt samtal med tekniska hjälpmedel innebär ett intrång i skyddet för hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden. (RP 309/1993 rd, s. 57, GrUU 11/2005 rd, s. 4, GrUU 36/2002, s. 6, GrUU 5/1999 rd, s. 4 och GrUU 2/1996 rd).

Med stöd av 10 § 4 mom. i grundlagen kan det emellertid i lag föreskrivas om nödvändiga begränsningar av hemligheten i fråga om meddelanden under tiden för frihetsberövande. Även i anstaltsförhållanden kan hemligheten i fråga om meddelanden begränsas endast i den utsträckning det är motiverat i varje enskilt fall (bl.a. GrUU 12/1998, GrUU 20/2005 rd, GrUU 30/2009 rd och GrUU 34/2014 rd).

För närvarande är det med stöd av 13 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen möjligt att avlyssna och uppta samtal vid övervakade besök hos en fånge som är placerad på en säkerhetsavdelning. Ett

barn kan komma till ett övervakat besök, där samtalet redan i nuläget får upptas. Bestämmelsen har godkänts med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 34/2014 rd).

Bestämmelserna i 3 mom. har ändrats genom lag 290/2021, då utredning av brott ströks ur bestämmelsen som en grund för avlyssning och upptagning. Syftet med lagändringen var att göra uppgiftsfördelningen mellan Brottsförklaringsmyndigheten och förundersökningsmyndigheterna tydligare. Vid behandlingen av regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om effektivare förhindrande av kriminalitet under fängelsetiden och effektivare upprätthållande av anstaltssäkerheten (RP 6/2020 rd) som gällde den ändringen konstaterade grundlagsutskottet att propositionen innehåller ett flertal förslag till bestämmelser om inskränkningar i skyddet för fångars och häktades förtroliga meddelanden (GrUU 36/2020 rd). Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande att ändringarna i huvudsak gäller bestämmelser som har godkänts i vanlig lagstiftningsordning med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 34/2014 rd; se även GrUU 20/2005 rd, GrUU 59/2006 rd), och att ändringarna i huvudsak är rent formella med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna, och de innebär inte några nya eller mer omfattande inskränkningar i skyddet för förtroliga meddelanden jämfört med nuläget.

Enligt förslaget ändras 13 kap. 2 § 3 mom. i fängelselagen så att en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök ska få avlyssnas och upptas såväl vid ett övervakat besök enligt 3 § som vid besök av barn enligt 5 §. Besök av barn är en särskild form av umgänge med barn under 15 år i ett slutet fängelse.

Bakgrunden till ändringsförslaget är riksdagens justitieombudsmans avgörande EOAK/3363/2023, där man ansåg det vara konsekvent att möjliggöra upptagningar av samtal även vid besök av barn, åtminstone om utöver barnet också myndiga personer deltar i besöket.

Det kommer på lagnivå att utfärdas exakta och noggrant avgränsade bestämmelser om teknisk avlyssning och upptagning av en fånges samtal vid besök av barn. Avlyssningen och upptagningen kommer inte att ske utan vetskap av dem som deltar i besöket, utan lagen kommer fortfarande att innehålla en uttrycklig bestämmelse som förpliktar till att underrätta om avlyssningen och upptagningen. Det kommer fortfarande att röra sig om en möjlighet, och bestämmelsen kommer inte att förplikta till avlyssning och upptagning av samtal vid besök av barn. Redan med stöd av de gällande bestämmelserna ska fången och besökaren underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds.

Förslaget innebär inte något betydande ingrepp i skyddet för förtroliga meddelanden i fråga om fången eller barnet, eftersom anställda redan med stöd av den gällande lagstiftningen kan vara närvarande vid besök av barn och höra samtalet.

Barnets bästa ska bedömas som den primära prövningsgrunden i alla myndighetsbeslut som gäller barnet, och bedömningen får inte göras på samma nivå som i fråga om andra omständigheter som ska beaktas i ärendet. Utgångspunkten är att barnets intresse betjänas genom att barnet kan hålla kontakt med sin förälder också när föräldern avtjänar fängelsestraff. Enbart ankomsten till ett fängelse kan för ett litet barn, men också för ett barn i skolåldern som är yngre än 15 år, vara en upplevelse som ökar otrygghetskänslan. Att en ledsagare, ofta den andra föräldern, är närvarande kan avsevärt bidra till ett lyckat besök i en sådan situation.

I och med möjligheten till övervakning bör det inte längre finnas något hinder för att en ledsagare eller någon annan besökare ska kunna delta i barnets besök också på en säkerhetsavdelning. Även denna omständighet är av relevans med tanke på skyddet för barnets privatliv och familjeliv.

Enligt Europadomstolens avgörandepraxis medför frihetsberövande oundvikligen vissa begränsningar i privatlivet och familjelivet. En viss kontroll av intagnas kontakter strider inte i sig mot konventionen. Av detta följer dock att myndigheterna är skyldiga att stödja fångens möjligheter att hålla kontakt med sin familj (Khorosjenko mot Ryssland, 2015, punkterna 106, 109 och 116–149 i domskälen).

Skyddet för personuppgifter ingår i det skydd för privatlivet som tryggas i 10 § 1 mom. i grundlagen. Bestämmelser om skydd för personuppgifter ska utfärdas genom lag. Barnets rättigheter i fråga om dataskydd tillgodoses genom lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. Barnet har samma rättigheter som andra registrerade. Vid behandlingen av upptagningarna iaktas också bestämmelserna i den lagen. Enligt 31 § 3 mom. i den lagen förstörs upptagningarna i regel senast en månad efter det att upptagningen har avslutats.

Av ovannämnda skäl kan förslaget anses vara godtagbart och proportionerligt. Det kan även anses finnas ett vägande samhälleligt behov av den föreslagna bestämmelsen för en säker verkställighet av fängelsestraff. Vid beredningen har man bedömt att förslaget inte strider mot de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.

13.2 Tidsbegränsat beslut om avlyssning av telefonsamtal

Med stöd av 10 § i grundlagen skyddas telefonhemligheten på samma sätt som brevhemligheten. Bestämmelserna om avlyssning och inspelning av telefonsamtal hänför sig till skyddet för privatlivet och för den hemlighet i fråga om förtroliga meddelanden som tryggas i 10 § i grundlagen. I grundlagsutskottets utlåtanden (t.ex. GrUU 34/2014 rd) har det betonats att begränsningar i meddelandehemligheten ska vara nödvändiga och att hemligheten i fråga om meddelanden också på anstalt bara kan begränsas i den omfattning som det är motiverat i varje enskilt fall.

I fängelselagen motsvarar förutsättningarna att avlyssna och uppta samtal förutsättningarna för att läsa brev.

Med grundlagsutskottets medverkan har till fängelselagen fogats en bestämmelse om ett tidsbundet beslut som berättigar till läsning av brev. I grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 34/2014 rd) har det ansetts att förslaget om tidsbundna beslut som berättigar till läsning inte utgör ett konstitutionellt problem, eftersom beslutsmotiven dock hänför sig till enskilda fångar, avsändaren eller mottagaren. Skyddet för förtroliga meddelanden inskränks således bara om det är motiverat i ett enskilt fall.

På motsvarande sätt kommer i ett tidsbundet beslut om avlyssning och inspelning av ett samtal skyddet för förtroliga meddelanden att inskränkas endast när det är motiverat i ett enskilt fall. Genom propositionen utvidgas inte väsentlig grad omfattningen av inspelningen, utan det är sättet att fatta beslut om inspelning som ändras. Beslut om inspelning ska inte längre behöva fattas separat för varje enskilt samtal, utan beslutet kan fattas för en viss tid, som föreslås vara två veckor. I beslutet ska det specificeras vilka samtal som ska omfattas av tillämpningsområdet för beslutet och som ska kunna avlyssnas inom den föreskrivna tiden utan ett separat beslut. Beslutsfattandet behandlas också i specialmotiveringen till bestämmelsen. Den föreslagna regleringen kan således, på samma grunder som bestämmelsen om tidsbundna beslut som berättigar till läsning av brev, anses inte utgöra ett problem med hänsyn till 10 § i grundlagen.

Enligt 12 kap. 7 § 2 mom. i fängelselagen fången och den som fången står i telefonkontakt med underrättas om avlyssningen och inspelningen av samtalet innan åtgärden inleds. En

motsvarande bestämmelse finns i 8 kap. 7 § 2 mom. i häktninglagen. Båda parterna underrättas således om inspelningen.

I fråga om beslut om inspelning av telefonsamtal gäller förbud mot att söka ändring. Enligt 20 kap. 2 § 8 punkten i fängelselagen och 15 kap. 2 § 4 punkten i häktninglagen får omprövning av beslutet inte begäras och besvär över beslutet inte anföras. Rättsläget ändras således inte.

Inte heller behandlingen av inspelningar ändras jämfört med nuläget. Bestämmelser om behandlingen av upptagningar finns i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottsåtgörande myndigheten. I lagens 31 § föreskrivs det om gallring av uppgifter i register och om förstöring av upptagningar. Huvudregeln är att upptagningar förstörs senast en månad efter det att upptagningen har upphört. I lagens 5 kap. finns det också detaljerade bestämmelser om när uppgifter ur Brottsåtgörande myndighetens register får lämnas ut till olika myndigheter, såsom polisen.

Enligt Europadomstolens avgörandepraxis är en viss kontroll av intagnas kontakter godtagbar och strider inte i sig mot konventionen. Även om också telefonkontakter kan behöva följas upp bör de bestämmelser som tillämpas ge fången ett adekvat skydd mot myndigheternas godtycke. I detta sammanhang har man särskilt betonat kravet på bestämmelser i lag, inklusive entydighet och förutsägbarhet i den berörda lagstiftningen (Doerga mot Nederländerna, 2004, punkterna 44–54 i domskälen, som gäller avlyssning och inspelning av telefonsamtal och bevarande av inspelningar).

13.3 Begränsning av intagning i fängelse

Enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Kravet på att verkställigheten av straff ska ske utan dröjsmål ingår också i 2 kap. 1 § 1 mom. i fängelselagen.

Genom det föreslagna 2 kap. 1 § 4 mom. i fängelselagen kommer man vid allvarliga störningssituationer i samhället i viss mån att ingripa i kravet på att verkställigheten av straff ska ske utan dröjsmål. Avsikten är att verkställigheten ska kunna skjutas upp med sex månader åt gången, dock så att ett enskilt fängelsestraff inte får förfalla på grund av att verkställigheten skjuts upp. Regleringen motsvarar i huvudsak den gällande bestämmelsen, men avsikten är att begränsningar ska införas endast vid allvarliga störningssituationer i samhället. Samtidigt föreslås det att kretsen av dömda som begränsningarna ska gälla ändras i fråga om längden på fängelsestraffet, från personer som ska avtjäna fängelsestraff på sex månader till personer som ska avtjäna fängelsestraff på under två år, och den maximala varaktigheten för begränsningarna binds till justitieministeriets förordningar som ska utfärdas för högst sex månader åt gången.

Genom de föreslagna bestämmelserna senareläggs inte anmälningstidpunkten i de fall där anmälningstidpunkten redan har förelagts. Genom bestämmelserna ingriper man således inte i förvaltningsbeslut som redan har fattats. Också i sådana fall ska det vara möjligt att på ansökan av eller med samtycke av den dömda uppskjuta inledandet av verkställigheten när förutsättningarna för uppskov enligt 2 kap. 3 och 4 § i den gällande fängelselagen uppfylls.

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att trygga verkställigheten av fängelsestraff vid allvarliga störningar i samhället, om störningssituationen förutsätter att man minskar fångtalet. Syftet med begränsningarna är således att i störningssituationer trygga fångarnas och de anställdas rättigheter i fängelserna, särskilt rätten till människovärdigt bemötande som tryggas

i 7 § 2 mom. i grundlagen och, beroende på störningssituationens art, exempelvis det allmännas skyldighet enligt 19 § 3 mom. i grundlagen att tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Som en huvudregel kan man också utgå från att en senareläggning av inledandet av verkställigheten vid störningssituationer i samhället i regel förbättrar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna för den som dömts till fängelsestraff jämfört med att han eller hon blir tvungen att avtjäna fängelsestraffet i fängelse.

Den föreslagna bestämmelsen bör bedömas med hänsyn till de allmänna förutsättningarna för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Genom den föreslagna bestämmelsen kommer det i lag att utfärdas exakta bestämmelser om de grunder på vilka verkställigheten av straff kan skjutas upp. I lagen föreslås också bestämmelser om vilka dömda, med hänsyn till längden på deras fängelsestraff, begränsningarna kan gälla. I lagen ska det också föreskrivas om den maximala varaktigheten för begränsningarna. Det kommer således på det sätt som förutsätts i 80 § i grundlagen att föreskrivas i lag om grunderna för individens rättigheter. Genom förordning av justitieministeriet ska det endast föreskrivas om införandet av begränsningarna och närmare föreskrivas om deras varaktighet samt om det praktiska genomförandet, exempelvis vilka grupper av fångar begränsningarna ska gälla och om de praktiska arrangemangen kring införandet av begränsningar. Regleringen uppfyller således de krav på exakthet och på utfärdande av förordning som ställs i grundlagen.

För att bestämmelsen ska bli tillämplig ska det förutsättas att en begränsning av intagningar är nödvändig för att vid allvarliga störningssituationer i samhället säkerställa att verkställigheten av fängelse är säker på det sätt som anges i 1 kap. 3 § i fängelselagen. Med hjälp av bestämmelsen kan man vid störningssituationer i samhället sörja för organiseringen av fångarnas grundläggande verksamheter och hälso- och sjukvården för fångar i fängelset genom att tillfälligt minska antalet fångar på det föreslagna sättet. Bestämmelsen förutsätter att begränsningar i den aktuella situationen är nödvändiga i syfte att uppnå dessa mål. För att begränsningar ska kunna införas bör man således i första hand bedöma vilka andra medel som kunde tillgripas, och begränsningar ska kunna införas endast om det är nödvändigt med beaktande av alternativa tillvägagångssätt.

Dömda som ska avtjäna långa fängelsestraff ska fortfarande lämnas utanför begränsningarna och begränsningarna ska kunna gälla endast sex månader åt gången.

Av dessa orsaker kan den föreslagna fördröjningen av inledandet av verkställigheten vid allvarliga störningar i samhället anses vara godtagbar och proportionerlig.

De människorättsförpliktelser som är bindande för Finland ställer inga absoluta krav på hur snabbt verkställigheten av straff ska inledas. Däremot är Finland med stöd av artikel 2 och 3 i Europakonventionen skyldigt att sörja för att förhållandena i fängelserna inte äventyrar någons liv eller hälsa och för att ingen behandlas på ett omänskligt eller förnedrande sätt. Med hänsyn till tryggheten av dessa skyldigheter kan den föreslagna bestämmelsen anses motiverad.

På de grunder som anges ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande om propositionen. Grundlagsutskottets utlåtande har bedömts vara behövligt, eftersom propositionen innehåller helheter som är känsliga med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna.

Propositionen berör för det första skyddet för hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden, till den del en på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal vid besök av barn ska få avlyssnas

och upptas på teknisk väg och till den del det ska kunna fattas ett tidsbegränsat beslut om avlyssning av samtalet. För det andra föreslås tillämpningsområdet för bestämmelserna om begränsning av tagande i fängelse bli ändrat. Tillämpningen av begränsningar föreslås bli begränsad endast till allvarliga störningssituationer i samhället, men samtidigt föreslås det att begränsningarna ska gälla personer som dömts till längre straff.

Kläm

Utifrån det som konstaterats ovan lämnas följande propositioner till riksdagen för godkännande:

1.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i fängelselagen (767/2005) 5 kap. 7 § 2 mom., och
ändras 1 kap. 9 § 2 mom., 2 kap. 1 § 4 mom. och 12 § 1 mom., 4 kap. 9 § 1 och 2 mom., 5 kap. 5 och 6 §, rubriken för 7 § samt 9 § 3 mom., 6 kap. 1 §, 11 kap. 2 § och 3 § 2 mom. 2 punkten samt 8 § 1 mom., 12 kap. 7 § 1 mom., 8 § 1 mom. samt 11 § 2 mom., 13 kap. 2 § 3 mom., 16 kap. 3 § 1 mom. samt 18 kap. 2 § och 5 § 1 mom. samt 6 § 1 mom.,
av dem 1 kap. 9 § 2 mom., 5 kap. 9 § 3 mom. och 12 kap. 11 § 2 mom. sådana de lyder i lag 222/2022, 2 kap. 1 § 4 mom. och 12 § 1 mom. sådana de lyder i lag 33/2015, 4 kap. 9 § 1 mom. och 6 kap. 1 § sådana de lyder i lag 1302/2021, 5 kap. 5 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 222/2022, 11 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 393/2015, 11 kap. 3 § 2 punkten och 8 § 1 mom. sådana de lyder i lag 393/2015, 12 kap. 7 § 1 mom. och 8 § 1 mom. samt 13 kap. 2 § 3 mom. sådana de lyder i lag 290/2021 samt 18 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 507/2019, och 6 § 1 mom. sådant det lyder i lag 735/2011, som följer:

1 kap.

Allmänna bestämmelser om verkställighet av fängelse

9 §

Behörighet utom tjänstetid

En verkställighetsansvarigs beslutanderätt när det gäller beslut om strafftiden eller efterlysning får, om saken inte tål uppskov, utövas av den jourhavande tjänstemannen vid Brottpåföljdsmyndigheten.

2 kap.

Inledande av verkställighet

1 §

Inledande av verkställighet av fängelsestraff

Intagning i fängelse kan begränsas i allvarliga störningssituationer under normala förhållanden samt under undantagsförhållanden, om begränsningen är nödvändig för att säkerställa att verkställigheten av fängelse är säker för samhället, personalen och fångarna på det sätt som förutsätts i 1 kap. 3 § 2 mom. Begränsningarna kan gälla dem som dömts till förvandlingsstraff för böter och till ovillkorligt fängelsestraff på mindre än två år. Begränsningarna kan gälla i högst sex månader. Begränsningarna kan förlängas högst sex

månader åt gången, om det fortfarande är nödvändigt av orsaker som anges i detta moment. Verkställigheten av straffet ska dock inledas, om det utdömda straffet skulle förfalla på grund av begränsningarna.

12 §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Närmare bestämmelser om inledande av fängelsestraff och om uppskov med verkställigheten, om verkställighet av en dom utan laga kraft, om hörande och efterlysning av den dömda samt om betalning av böter i fängelse utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av justitieministeriet utfärdas närmare bestämmelser om när en begränsning av intagningen i fängelse inleds och avslutas samt om det sätt på vilket intagningen i fängelse begränsas.

4 kap.

Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

9 §

Placering i öppen anstalt

En dömd kan från frihet placeras direkt i en öppen anstalt om han eller hon tillsammans eller separat ska avtjäna ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst två år. Den dömda kan åläggas att anmäla sig i ett slutet fängelse innan han eller hon förpassas till öppen anstalt. Ett villkor för placering i öppen anstalt är att fången förbinder sig till drogfrihet och att genomgå sådan kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § samt till sådan övervakning med tekniska anordningar som avses i 1 § 2 mom. i detta kapitel.

Den dömda ska dock placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon

- 1) inte lämpar sig för den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten,
 - 2) inte kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten,
 - 3) fortsätter med sin brottsliga verksamhet,
 - 4) äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet,
 - 5) utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, eller
 - 6) inte kommer att iaktta drogfrihet eller samtycka till kontroll av drogfrihet.
-

5 kap.

Placering i fängelset

5 §

Säkerhetsavdelning

I ett fängelse kan det av säkerhetsskäl finnas en avdelning som är isolerad från det övriga fängelset (*säkerhetsavdelning*).

Bestämmelser om begränsning av rättigheterna för fångar som placerats på en säkerhetsavdelning finns i 8 kap. 3 § 2 mom., 11 kap. 2 § 2 mom., 3 § 2 mom. och 4 § 2 mom., 12 kap. 8 § samt 13 kap. 2 § 3 mom.

En läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska utan dröjsmål underrättas om placering på en säkerhetsavdelning. Fångar som placerats på en säkerhetsavdelning och deras hälsotillstånd ska noggrant följas.

6 §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En fånge kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att fången

- 1) fortsätter med sin brottsliga verksamhet i fängelset,
- 2) försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök, eller
- 3) på något annat sätt än de som avses i 1 eller 2 punkten allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en annan fånges eller någon annans säkerhet i fängelset.

7 §

Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning

9 §

Beslutanderätt

Direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet fattar på förslag av enhetschefen för fängelset eller enhetschefen för enheten för klientbedömning, eller efter att ha hört dessa, beslut om placering och fortsatt placering av fångar på säkerhetsavdelningar.

6 kap.

Förflyttning från ett fängelse till ett annat

1 §

Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt

En fånge kan oberoende av straffets längd förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt för att avtjäna den återstående delen av straffet, om

- 1) förflyttningen till öppen anstalt främjar genomförandet av planen för strafftiden,
- 2) den sysselsättning som ordnas i den öppna anstalten eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten godkänner är lämplig för fången,
- 3) det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte fortsätter med brottslig verksamhet, inte äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet och inte utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten,
- 4) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och sådana dopningsmedel som avses i 44 kap. 16 § i strafflagen samt förbinder sig att genomgå den kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § i denna lag, och
- 5) fången förbinder sig till sådan övervakning med tekniska anordningar som avses i 4 kap. 1 § 2 mom.

Vid förflyttning av en fånge från ett slutet fängelse till en öppen anstalt iakttas 4 kap. 8 §.

11 kap.

Fritid

2 §

Deltagande i fritidsverksamhet

En fånge får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar. En fånge som placerats på en säkerhetsavdelning får delta i fritidsaktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. En fånge som placerats på en säkerhetsavdelning får tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om fången

1) avtjänar straff i enrum enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 11 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

Fångar som är berusade eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

3 §

Religionsutövning

En fånge har rätt att delta i religiösa sammankomster, om fången inte

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 11 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om att förvägra deltagande i fritidsverksamhet, en gudstjänst, en andaktsstund eller någon annan religiös sammankomst enligt 3 § eller tillträde till fängelsebiblioteket och om sådant förbud eller sådan begränsning av deltagande som avses i 2 § 3 mom. Sammankomstens arrangör ska höras innan beslutet om förvägran fattas.

12 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En fånges telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. Ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av telefonsamtal får fattas för högst 14 dagar åt gången.

8 §

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar

Andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från fångar på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 och 4 § får läsas, om det av någon anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. I fråga om fångarnas brevväxling tillämpas i övrigt 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 2 a, 3–5 och 11 §.

11 §

Beslutanderätt

En säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om läsning av brev, andra postförsändelser eller meddelanden med stöd av 2 § 1 mom., 8 § 1 mom. eller 9 b §, om utredning av avsändaren enligt 2 § 2 mom., om kopiering enligt 2 § 3 mom., om att underrätta fången om läsning enligt 2 a § 1 mom. samt om kvarhållande av försändelser eller meddelanden enligt 5 §. Ett meddelande får dock även lämnas för läsning till en sådan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har rätt att behandla uppgifter i säkerhetsregistret. Beslut om avlyssning och inspelning av telefonsamtal fattas av en säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning. Beslut om avbrytande eller förvägran av användning av telefon fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller av en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter.

13 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

2 §

Besöksrum och övervakning av besök

Vid sådana övervakade besök som avses i 3 § får samtalet mellan fången och besökaren avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med besökaren behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. En på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning såväl vid ett

övervakat besök enligt 3 § som vid besök av barn enligt 5 §. Fångnen och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds.

16 kap.

Granskning av fängelselokaler och fångar

3 §

Säkerhetskontroll av fångar

En fånge får underkastas säkerhetskontroll för att förhindra brott, upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset eller trygga en fånges eller någon annans säkerhet (*säkerhetskontroll av fångar*).

18 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En fånges omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, plastfängsel, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är nödvändigt i samband med tjänsteuppdraget för att

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. Fängsel får inte orsaka fången fara eller onödig smärta. Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården utan dröjsmål underrättas om användningen av fängsel. När fången ska höras inför domstol, ska fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer något annat. Fängslen ska också avlägsnas om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd ska kunna vidtas.

En fånge som är gravid får inte beläggas med fängsel när förlossningen har börjat, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen.

5 §

Avskildhet

En fånge får hållas avskild från de andra fångarna, om det är nödvändigt

- 1) för att förhindra att fången allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,
- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1, 2, 2 a, 3, 4 eller 4 a § i strafflagen,
- 4) för att garantera fångens egen säkerhet, eller

5) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–4 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottsåtgärdsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag rätt att använda maktmedel för att

1) förhindra att en fånge rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 16 kap.,

2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 17 kap.,

3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa, samt

4) gripa en fånge som placerats i en anstalt utanför fängelset och förpassa fången till fängelset.

Denna lag träder i kraft den 20. _____

2.

Lag

om ändring av häktninglagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i häktninglagen (768/2005) 4 kap. 1 § 1 mom., 7 kap. 1 § och 2 § 1 mom., 8 kap. 7 § 1 mom., 9 kap. 1 § 3 mom., 11 kap. 3 § 1 mom., 13 kap. 2 §, 5 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten samt 16 kap. 1 § 1 mom. 3 punkten,
av dem 8 kap. 7 § 1 mom. och 9 kap. 1 § 3 mom. sådana de lyder i lag 291/2021, 13 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 508/2019 och 6 § 1 mom. sådant det lyder delvis ändrat i lag 736/2011, 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 307/2023 samt 16 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 1641/2015, och
fogas till 3 kap. nya 2 b–2 d § och till 9 § i det kapitlet, sådan den lyder i lagarna 223/2022 och 307/2023, ett nytt 4 mom. samt till lagens 8 kap. en ny 8 §, i stället för den 8 § som upphävts genom lag 1303/2021, som följer:

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

2 b §

Säkerhetsavdelning

Bestämmelser om begränsning av rättigheterna för häktade som placerats på en säkerhetsavdelning finns i 4 kap. 1 § 1 mom., 7 kap. 1 § 2 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 mom. samt 9 kap. 1 § 3 mom.

En läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska utan dröjsmål underrättas om placering på en säkerhetsavdelning. Häktade som placerats på en säkerhetsavdelning och deras hälsotillstånd ska noggrant följas.

2 c §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En häktad kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att den häktade

- 1) fortsätter med brottslig verksamhet i fängelset,
- 2) försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök, eller
- 3) på något annat sätt än de som avses i 1 eller 2 punkten allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en annan häktads eller någon annans säkerhet i fängelset.

2 d §

Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning

Placeringen på en säkerhetsavdelning får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om placering av en häktad på en säkerhetsavdelning och grunderna för beslutet ska omprövas minst var tredje månad.

9 §

Beslutanderätt

Direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet fattar på förslag av enhetschefen för fängelset eller enhetschefen för enheten för klientbedömning eller efter att ha hört dessa beslut om placering och fortsatt placering av häktade på säkerhetsavdelningar.

4 kap.

Sysselsättning

1 §

Deltagande i sysselsättning

En häktad är inte skyldig att delta i sådan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset. Om en häktad önskar delta i sysselsättning, ska tillfälle till detta ordnas i den utsträckning det är möjligt. En häktad som placerats på säkerhetsavdelning kan dock delta endast i aktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

7 kap.

Fritid

1 §

Fritidsverksamhet

En häktad får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar och häktade.

En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning får delta i fritidsaktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning får tillbringa fritiden tillsammans med andra häktade på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om den häktade

- 1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller
- 2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 11 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

En häktad som är berusad eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset, kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

2 §

Religionsutövning

En häktad har rätt att delta i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster som ordnas i fängelset, om inte den häktade

1) har placerats på en säkerhetsavdelning eller avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 11 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

8 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En häktads telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. Ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av telefonsamtal får fattas för högst 14 dagar åt gången.

8 §

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar

Andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från en häktad på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 eller 4 § får läsas, om det av någon anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att säkerställa syftet med häktningen, förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. I fråga om häktades brevväxling tillämpas i övrigt 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 2 a, 3–5 och 9 §.

Ett villkor för att en häktad på en säkerhetsavdelning ska få använda telefon är att den häktade samtycker till att hans eller hennes samtal kan spelas in utöver att de avlyssnas. I fråga om avlyssning av samtal tillämpas i övrigt bestämmelserna i 7 § 2 och 3 mom.

En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning kan inte beviljas tillstånd till användning av e-post enligt 7 a §.

9 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

1 §

Besök

Samtalet mellan den häktade och besökaren får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med besökaren behövs för

att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. En på säkerhetsavdelning placerad häktads samtal får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning såväl vid ett övervakat besök enligt 2 mom. som vid besök av barn enligt 3 §. Den häktade och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds.

11 kap.

Granskning av fängelselokaler och häktade

3 §

Säkerhetskontroll av häktade

En häktad får underkastas säkerhetskontroll för att förhindra brott, upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset, trygga en häktads eller någon annans säkerhet eller säkerställa syftet med häktningen (*säkerhetskontroll av häktade*).

13 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En häktads omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, plastfängsel, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är nödvändigt i samband med tjänsteuppdraget för att

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra den häktades eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. Fängsel får inte orsaka den häktade fara eller onödig smärta. Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården utan dröjsmål underrättas om användningen av fängsel. När den häktade ska höras inför domstol ska fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer något annat. Fängslen ska också avlägsnas om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd ska kunna vidtas.

En häktad som är gravid får inte beläggas med fängsel när förlossningen har börjat, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen.

5 §

Avskildhet

En häktad får hållas avskild från andra fångar och häktade, om det är nödvändigt

- 1) för att förhindra att den häktade allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,

- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1, 2, 2 a, 3, 4 eller 4 a § i strafflagen,
4) för att garantera den häktades egen säkerhet, eller
5) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–4 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset.
-

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag rätt att använda maktmedel för att

- 1) förhindra att en häktad rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 11 kap.,
2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 12 kap., samt
3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.
-

15 kap.

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottsförklaringsmyndighetens beslut som gäller

- 1) placering enligt 3 kap. 1 § 5 mom., avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., placering på en säkerhetsavdelning enligt 3 kap. 2 c §, fortsatt placering på en säkerhetsavdelning enligt 3 kap. 2 d §, användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,
-

16 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Tillämpning av fängelselagen

Vid verkställighet av häktning tillämpas vad som föreskrivs om verkställighet av fängelse i följande bestämmelser i fängelselagen:

3) 5 kap. 1 § 1 mom. om avdelningar, 5 kap. 5 § 1 mom. om en säkerhetsavdelning, 5 kap. 8 § om dagordningen på en avdelning, 5 kap. 9 § 1 mom. om beslutanderätten vid fastställande av dagordningen på avdelningarna samt om beslutanderätten för en i 5 kap. 9 § 2 mom. avsedd överläkare eller en av denne förordnad läkare,

Denna lag träder i kraft den 20. _____

3.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om försvarstillstånd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om försvarstillstånd (1083/1991) 9 § 4 mom. som följer:

9 §

I fråga om rättigheterna för den som tas i skyddsförvar gäller vad som föreskrivs om häktade i häktningslagen (768/2005). Personens kontakter med utomstående kan dock begränsas och förbjudas till den del de kan äventyra syftet med skyddsförvaret.

Denna lag träder i kraft den 20. _____

Helsingfors den 22 maj 2025

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i fängelselagen (767/2005) 5 kap. 7 § 2 mom., och
ändras 1 kap. 9 § 2 mom., 2 kap. 1 § 4 mom. och 12 § 1 mom., 4 kap. 9 § 1 och 2 mom., 5 kap. 5 och 6 §, rubriken för 7 § samt 9 § 3 mom., 6 kap. 1 §, 11 kap. 2 § och 3 § 2 mom. 2 punkten samt 8 § 1 mom., 12 kap. 7 § 1 mom., 8 § 1 mom. samt 11 § 2 mom., 13 kap. 2 § 3 mom., 16 kap. 3 § 1 mom. samt 18 kap. 2 § och 5 § 1 mom. samt 6 § 1 mom.,
av dem 1 kap. 9 § 2 mom., 5 kap. 9 § 3 mom. och 12 kap. 11 § 2 mom. sådana de lyder i lag 222/2022, 2 kap. 1 § 4 mom. och 12 § 1 mom. sådana de lyder i lag 33/2015, 4 kap. 9 § 1 mom. och 6 kap. 1 § sådana de lyder i lag 1302/2021, 5 kap. 5 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 222/2022, 11 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 393/2015, 11 kap. 3 § 2 punkten och 8 § 1 mom. sådana de lyder i lag 393/2015, 12 kap. 7 § 1 mom. och 8 § 1 mom. samt 13 kap. 2 § 3 mom. sådana de lyder i lag 290/2021 samt 18 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 507/2019, och 6 § 1 mom. sådant det lyder i lag 735/2011, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 kap.

**Allmänna bestämmelser om verkställighet
av fängelse**

**Allmänna bestämmelser om verkställighet
av fängelse**

9 §

9 §

Behörighet utom tjänstetid

Behörighet utom tjänstetid

En verkställighetsansvarigs beslutanderätt när det gäller beslut om strafftiden får, om saken inte tål uppskov, utövas av den jourhavande tjänstemannen vid Brottpåföljdsmyndigheten.

En verkställighetsansvarigs beslutanderätt när det gäller beslut om strafftiden *eller efterlysning* får, om saken inte tål uppskov, utövas av den jourhavande tjänstemannen vid Brottpåföljdsmyndigheten.

2 kap.

2 kap.

Inledande av verkställighet

Inledande av verkställighet

Gällande lydelse

1 §

Inledande av verkställighet av fängelsestraff

Domstolen ska utan obefogat dröjsmål underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om sitt avgörande genom vilket den har dömt ut ett ovillkorligt fängelsestraff. Ett straff ska verkställas utan ogrundat dröjsmål när en dom som avser fängelsestraff har vunnit laga kraft eller kan verkställas såsom en lagakraftvunnen dom.

Brottspåföljdsmyndigheten ska förelägga den dömde en anmälningstidpunkt och ett fängelse där den dömde ska anmäla sig.

Bestämmelser om inledning av verkställighet av förvandlingsstraff för böter finns i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

För att jämna ut fångtalet och säkerställa ändamålsenlig straffverkställighet kan det genom förordning av justitieministeriet bestämmas att fängelserna inte under en viss period tar emot dömda som ska avtjäna ett högst sex månaders fängelsestraff eller ett förvandlingsstraff för böter. Verkställigheten får dock inte av denna orsak inledas senare än åtta månader efter det att domen blivit verkställbar.

12 §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Närmare bestämmelser om inledande av fängelsestraff och om uppskov med verkställigheten, om verkställighet av en dom utan laga kraft, om hörande och efterlysning av den dömde samt om betalning av böter i fängelse utfärdas genom förordning av statsrådet.

Föreslagen lydelse

1 §

Inledande av verkställighet av fängelsestraff

Intagning i fängelse kan begränsas i allvarliga störningssituationer under normala förhållanden samt under undantagsförhållanden, om begränsningen är nödvändig för att säkerställa att verkställigheten av fängelse är säker för samhället, personalen och fångarna på det sätt som förutsatts i 1 kap. 3 § 2 mom. Begränsningarna kan gälla dem som dömts till förvandlingsstraff för böter och till ovillkorligt fängelsestraff på mindre än två år. Begränsningarna kan gälla i högst sex månader. Begränsningarna kan förlängas högst sex månader åt gången, om det fortfarande är nödvändigt av orsaker som anges i detta moment. Verkställigheten av straffet ska dock inledas, om det utdömda straffet skulle förfalla på grund av begränsningarna.

12 §

Närmare bestämmelser och föreskrifter

Närmare bestämmelser om inledande av fängelsestraff och om uppskov med verkställigheten, om verkställighet av en dom utan laga kraft, om hörande och efterlysning av den dömde samt om betalning av böter i fängelse utfärdas genom förordning av statsrådet. *Genom förordning av justitieministeriet utfärdas närmare bestämmelser om när en begränsning av intagningen i fängelse inleds och avslutas samt om det sätt på vilket intagningen i fängelse begränsas.*

Gällande lydelse

4 kap.

Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

9 §

Placering i öppen anstalt

En dömd kan från frihet placeras direkt i en öppen anstalt om han eller hon tillsammans eller separat ska avtjäna ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst två år. Den dömd kan åläggas att anmäla sig i ett slutet fängelse innan han eller hon förpassas till öppen anstalt. Ett villkor för placering i öppen anstalt är att fången förbinder sig till drogfrihet och att genomgå sådan kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 §.

Den dömd skall dock placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon

- 1) inte lämpar sig för den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten,
- 2) inte kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten,
- 3) fortsätter den brottsliga verksamheten,
- 4) utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, eller
- 5) inte kommer att iaktta drogfrihet eller samtycka till kontroll av drogfrihet.

Föreslagen lydelse

4 kap.

Ankomst till ett fängelse och placering i fängelset

9 §

Placering i öppen anstalt

En dömd kan från frihet placeras direkt i en öppen anstalt om han eller hon tillsammans eller separat ska avtjäna ett förvandlingsstraff för böter eller ett fängelsestraff på högst två år. Den dömd kan åläggas att anmäla sig i ett slutet fängelse innan han eller hon förpassas till öppen anstalt. Ett villkor för placering i öppen anstalt är att fången förbinder sig till drogfrihet och att genomgå sådan kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § *samt till sådan övervakning med tekniska anordningar som avses i 1 § 2 mom. i detta kapitel.*

Den dömd ska dock placeras i ett slutet fängelse, om det finns grundad anledning att misstänka att han eller hon

- 1) inte lämpar sig för den sysselsättning som ordnas eller godkänns av den öppna anstalten,
- 2) inte kommer att iaktta ordningen i den öppna anstalten,
- 3) fortsätter med sin brottsliga verksamhet,
- 4) *äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet,*
- 5) utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, eller
- 6) inte kommer att iaktta drogfrihet eller samtycka till kontroll av drogfrihet.

5 kap.

Placering i fängelset

5 §

Säkerhetsavdelning

I ett fängelse kan det genom beslut av Brottspåföljdsmyndighetens direktör för ansvarsområdet för operativ verksamhet av säkerhetsskäl inrättas en avdelning som är

5 kap.

Placering i fängelset

5 §

Säkerhetsavdelning

I ett fängelse kan det *av säkerhetsskäl finnas en avdelning som är isolerad från det övriga fängelset (säkerhetsavdelning).*

Bestämmelser om begränsning av rättigheterna för fångar som placerats på en

Gällande lydelse

isolerad från den övriga anstalten (säkerhetsavdelning).

Rättigheterna för fångar som placerats på en säkerhetsavdelning får inte begränsas mer än vad som är nödvändigt till följd av placeringen på säkerhetsavdelningen.

Fångar som placerats på en säkerhetsavdelning och deras hälsotillstånd skall noggrant följas.

6 §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En fånge kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det finns grundad anledning att misstänka att fången

1) som gärningsman eller delaktig gör sig skyldig till ett brott som avses i 50 kap. 1, 2 eller 4 § i strafflagen,

2) gör sig skyldig till något annat brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst 4 år,

3) rymmer eller försöker rymma, eller

4) är föremål för fritagningsförsök.

En fånge kan också placeras på en säkerhetsavdelning om han eller hon allvarligt äventyrat säkerheten i fängelset eller om placeringen är motiverad för att fångens egen säkerhet skall garanteras.

7 §

Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning och lämnande av uppgifter om grunderna för placering

Fången skall underrättas om grunderna för placeringen på säkerhetsavdelningen, om underrättelsen inte äventyrar någon annans säkerhet eller försvårar brottsutredning.

9 §

Beslutanderätt

Föreslagen lydelse

säkerhetsavdelning finns i 8 kap. 3 § 2 mom., 11 kap. 2 § 2 mom., 3 § 2 mom. och 4 § 2 mom., 12 kap. 8 § samt 13 kap. 2 § 3 mom.

En läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska utan dröjsmål underrättas om placering på en säkerhetsavdelning. Fångar som placerats på en säkerhetsavdelning och deras hälsotillstånd ska noggrant följas.

6 §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En fånge kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att fången

1) fortsätter med sin brottsliga verksamhet i fängelset,

2) försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök, eller

3) på något annat sätt än de som avses i 1 eller 2 punkten allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en fånges eller någon annans säkerhet i fängelset.

7 §

Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning

(2 mom. upphävs)

9 §

Beslutanderätt

Gällande lydelse

Direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet fattar på förslag av enhetschefen för fängelset eller enhetschefen för enheten för klientbedömning eller efter att ha hört dessa beslut om placering av fångar på säkerhetsavdelningar.

6 kap.

Förflyttning från ett fängelse till ett annat

1 §

Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt

En fånge kan oberoende av straffets längd med iakttagande av 4 kap. 8 § förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt för en viss tid eller för att avtjäna den återstående delen av straffet, om

1) förflyttningen till öppen anstalt främjar genomförandet av planen för strafftiden,

2) den sysselsättning som ordnas i den öppna anstalten eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten godkänner är lämplig för fången,

3) det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, inte gör sig skyldig till något brott eller utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten, och

4) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och sådana dopningsmedel som avses i 44 kap. 16 § i strafflagen samt förbinder sig att genomgå den kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § i denna lag.

11 kap.

Fritid

Föreslagen lydelse

Direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet fattar på förslag av enhetschefen för fängelset eller enhetschefen för enheten för klientbedömning, eller efter att ha hört dessa, beslut om placering *och fortsatt placering* av fångar på säkerhetsavdelningar.

6 kap.

Förflyttning från ett fängelse till ett annat

1 §

Förflyttning från slutet fängelse till öppen anstalt

En fånge kan oberoende av straffets längd förflyttas från ett slutet fängelse till en öppen anstalt för att avtjäna den återstående delen av straffet, om

1) förflyttningen till öppen anstalt främjar genomförandet av planen för strafftiden,

2) den sysselsättning som ordnas i den öppna anstalten eller någon annan sysselsättning som den öppna anstalten godkänner är lämplig för fången,

3) det kan anses sannolikt att fången iakttar ordningen i den öppna anstalten, *inte fortsätter med brottslig verksamhet, inte äventyrar en annan fånges eller någon annans säkerhet och inte utan tillstånd avlägsnar sig från den öppna anstalten,*

4) fången förbinder sig att avstå från berusningsmedel och sådana dopningsmedel som avses i 44 kap. 16 § i strafflagen samt förbinder sig att genomgå den kontroll av drogfrihet som avses i 16 kap. 7 § i denna lag, och

5) *fången förbinder sig till sådan övervakning med tekniska anordningar som avses i 4 kap. 1 § 2 mom.*

Vid förflyttning av en fånge från ett slutet fängelse till en öppen anstalt iakttas 4 kap. 8 §.

11 kap.

Fritid

Gällande lydelse

2 §

Deltagande i fritidsverksamhet

En fånge får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om fången

1) har placerats på en kontraktsavdelning eller en säkerhetsavdelning,

2) avtjänar straff i enrum enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

3) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 14 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

Fångar som är berusade eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

3 §

Religionsutövning

En fånge har rätt att delta i religiösa sammankomster, om fången inte

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 14 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om att förvägra deltagande i fritidsverksamhet, en gudstjänst, en

Föreslagen lydelse

2 §

Deltagande i fritidsverksamhet

En fånge får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar.

En fånge som placerats på en säkerhetsavdelning får delta i fritidsaktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. En fånge som placerats på en säkerhetsavdelning får tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om fången

1) avtjänar straff i enrum enligt 15 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 11 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

Fångar som är berusade eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

3 §

Religionsutövning

En fånge har rätt att delta i religiösa sammankomster, om fången inte

2) är föremål för åtgärder enligt 15 kap. 11 § eller 18 kap. 1 § 1 mom.

8 §

Beslutanderätt

En tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller, om saken inte tål uppskov, en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om att förvägra deltagande i fritidsverksamhet, en gudstjänst, en

Gällande lydelse

andaktsstund eller någon annan religiös sammankomst enligt 3 § eller tillträde till fängelsebiblioteket och om sådant förbud eller sådan begränsning av deltagande som avses i 2 § 2 mom. Sammankomstens arrangör ska höras innan beslutet om förvägran fattas.

12 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En fånges telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet.

8 §

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar

Andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från fångar på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 och 4 § får läsas, om det av någon anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. I fråga om fångarnas brevväxling tillämpas i övrigt 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 2 a, 3–5, 10 och 11 §.

Föreslagen lydelse

andaktsstund eller någon annan religiös sammankomst enligt 3 § eller tillträde till fängelsebiblioteket och om sådant förbud eller sådan begränsning av deltagande som avses i 2 § 3 mom. Sammankomstens arrangör ska höras innan beslutet om förvägran fattas.

12 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En fånges telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. *Ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av telefonsamtal får fattas för högst 14 dagar åt gången.*

8 §

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar

Andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från fångar på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 och 4 § får läsas, om det av någon anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. I fråga om fångarnas brevväxling tillämpas i övrigt 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 2 a, 3–5 och 11 §.

Gällande lydelse

11 §

Beslutanderätt

En säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om läsning av brev, andra postförsändelser eller meddelanden med stöd av 2 § 1 mom., 8 § 1 mom. eller 9 b §, om utredning av avsändaren enligt 2 § 2 mom., om kopiering enligt 2 § 3 mom., om att underrätta fången om läsning enligt 2 a § 1 mom. samt om kvarhållande av försändelser eller meddelanden enligt 5 §. Ett meddelande får dock även lämnas för läsning till en sådan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har rätt att behandla uppgifter i säkerhetsregistret. Beslut om avlyssning och inspelning av telefonsamtal fattas av en säkerhetsansvarig. Beslut om avbrytande eller förvägran av användning av telefon fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller av en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter.

Föreslagen lydelse

11 §

Beslutanderätt

En säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om läsning av brev, andra postförsändelser eller meddelanden med stöd av 2 § 1 mom., 8 § 1 mom. eller 9 b §, om utredning av avsändaren enligt 2 § 2 mom., om kopiering enligt 2 § 3 mom., om att underrätta fången om läsning enligt 2 a § 1 mom. samt om kvarhållande av försändelser eller meddelanden enligt 5 §. Ett meddelande får dock även lämnas för läsning till en sådan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har rätt att behandla uppgifter i säkerhetsregistret. Beslut om avlyssning och inspelning av telefonsamtal fattas av en säkerhetsansvarig *eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning*. Beslut om avbrytande eller förvägran av användning av telefon fattas av en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller av en tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter.

13 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

2 §

Besöksrum och övervakning av besök

Vid sådana övervakade besök som avses i 3 § får samtalet mellan fången och besökaren avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med besökaren behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. Fången och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtal

13 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

2 §

Besöksrum och övervakning av besök

Vid sådana övervakade besök som avses i 3 § får samtalet mellan fången och besökaren avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med fångens brottsliga bakgrund, med fångens uppförande under fängelsetiden eller med besökaren behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga fångens eller någon annans säkerhet. *En på säkerhetsavdelning placerad fånges samtal får avlyssnas och upptas med hjälp av en*

Gällande lydelse

innan åtgärden inleds. *Samtalet vid ett övervakat besök hos en fånge som är placerad på en säkerhetsavdelning får avlyssnas och upptas.*

16 kap.

Granskning av fängelselokaler och fångar

3 §

Säkerhetskontroll av fångar

En fånge får i ett fängelse, på fängelseområdet och under transport granskas för att tillgodose säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll av fångar*).

18 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En fånges omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, knippförband av plast, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är nödvändigt för att

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten, skall i mån av möjlighet en läkare höras. När fången skall höras inför domstol, skall fängslen avlägsnas, om inte

Föreslagen lydelse

teknisk anordning såväl vid ett övervakat besök enligt 3 § som vid besök av barn enligt 5 §. Fången och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtal innan åtgärden inleds.

16 kap.

Granskning av fängelselokaler och fångar

3 §

Säkerhetskontroll av fångar

En fånge får *underkastas säkerhetskontroll för att förhindra brott, upprätthålla ordningen och säkerheten i fångelse eller trygga en fånges eller någon annans säkerhet (säkerhetskontroll av fångar).*

18 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En fånges omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, plastfängsel, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är *nödvändigt i samband med tjänsteuppdraget för att*

- 1) förhindra rymning under transport,
- 2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra fångens eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,
- 3) avvärja överhängande risk för våld, eller
- 4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. Fängsel får inte orsaka fången fara eller onödigt smärta. *Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten ska en yrkesutbildad person inom hälso- och*

Gällande lydelse

rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer annorlunda. Fängslen skall också avlägsnas om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd skall kunna vidtas.

Föreslagen lydelse

sjukvården utan dröjsmål underrättas om användningen av fängsel. När fången ska höras inför domstol, ska fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer något annat. Fängslen ska också avlägsnas om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd ska kunna vidtas.

En fånge som är gravid får inte beläggas med fängsel när förlossningen har börjat, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen.

5 §

Avskildhet

En fånge får hållas avskild från de andra fångarna, om det är nödvändigt

- 1) för att förhindra att fången allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,
- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1–4 § i strafflagen, eller
- 4) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–3 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen i fångelse.

5 §

Avskildhet

En fånge får hållas avskild från de andra fångarna, om det är nödvändigt

- 1) för att förhindra att fången allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,
- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1, 2, 2 a, 3, 4 eller 4 a § i strafflagen,
- 4) för att garantera fångens egen säkerhet, eller
- 5) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–4 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fångelse.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag i ett fångelse, på dess område och i dess omedelbara närhet, under fångtransport samt i sysselsättning som övervakas av Brottsförklaringsmyndigheten rätt att använda maktmedel för att

- 1) förhindra att en fånge rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 16 kap.,

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag rätt att använda maktmedel för att

- 1) förhindra att en fånge rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 16 kap.,

Gällande lydelse

2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 17 kap., samt

3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.

Föreslagen lydelse

2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 17 kap.,

3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa, samt

4) *gripa en fånge som placerats i en anstalt utanför fängelset och förpassa fången till fängelset.*

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av häktninglagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i häktninglagen (768/2005) 4 kap. 1 § 1 mom., 7 kap. 1 § och 2 § 1 mom., 8 kap. 7 § 1 mom., 9 kap. 1 § 3 mom., 11 kap. 3 § 1 mom., 13 kap. 2 §, 5 § 1 mom. och 6 § 1 mom., 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten samt 16 kap. 1 § 1 mom. 3 punkten,
av dem 8 kap. 7 § 1 mom. och 9 kap. 1 § 3 mom. sådana de lyder i lag 291/2021, 13 kap. 2 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 508/2019 och 6 § 1 mom. sådant det lyder delvis ändrat i lag 736/2011, 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 307/2023 samt 16 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 1641/2015, och
fogas till 3 kap. nya 2 b–2 d § och till 9 § i det kapitlet, sådan den lyder i lagarna 223/2022 och 307/2023, ett nytt 4 mom. samt till lagens 8 kap. en ny 8 §, i stället för den 8 § som upphävts genom lag 1303/2021, som följer:

Gällande lydelse

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

(ny)

Föreslagen lydelse

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

2 b §

Säkerhetsavdelning

Bestämmelser om begränsning av rättigheterna för häktade som placerats på en säkerhetsavdelning finns i 4 kap. 1 § 1 mom., 7 kap. 1 § 2 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 mom. samt 9 kap. 1 § 3 mom.

En läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska utan dröjsmål underrättas om placering på en säkerhetsavdelning. Häktade som placerats på en säkerhetsavdelning och deras hälsotillstånd ska noggrant följas.

(ny)

2 c §

Villkor för placering på en säkerhetsavdelning

En häktad kan placeras på en säkerhetsavdelning, om det är nödvändigt för att förhindra att den häktade

Gällande lydelse

(ny)

9 §

Beslutanderätt

(ny 4 mom.)

4 kap.

Sysselsättning

1 §

Deltagande i sysselsättning

En häktad är inte skyldig att delta i sådan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset. Om den häktade önskar delta i sysselsättningen, skall tillfälle till detta i mån av möjlighet ordnas.

Föreslagen lydelse

- 1) fortsätter med brottslig verksamhet i fängelset,
- 2) försöker rymma eller är föremål för fritagningsförsök, eller
- 3) på något annat sätt än de som avses i 1 eller 2 punkten allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset eller en häktads eller någon annans säkerhet i fängelset.

2 d §

Varaktigheten av placering på säkerhetsavdelning

Placeringen på en säkerhetsavdelning får inte fortgå längre än nödvändigt. Ett beslut om placering av en häktad på en säkerhetsavdelning och grunderna för beslutet ska omprövas minst var tredje månad.

9 §

Beslutanderätt

Direktören för ansvarsområdet för operativ verksamhet fattar på förslag av enhetschefen för fängelset eller enhetschefen för enheten för klientbedömning eller efter att ha hört dessa beslut om placering och fortsatt placering av häktade på säkerhetsavdelningar.

4 kap.

Sysselsättning

1 §

Deltagande i sysselsättning

En häktad är inte skyldig att delta i sådan sysselsättning som ordnas eller godkänns av fängelset. Om en häktad önskar delta i sysselsättning, ska tillfälle till detta ordnas i den utsträckning det är möjligt. En häktad som placerats på säkerhetsavdelning kan dock delta endast i aktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

7 kap.

Fritid

Fritid

1 §

1 §

Fritidsverksamhet

Fritidsverksamhet

En häktad får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar och häktade.

En häktad får delta i fritidsverksamhet och tillbringa fritiden tillsammans med andra fångar och häktade.

En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning får delta i fritidsaktiviteter som lämpar sig för säkerhetsavdelningen. En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning får tillbringa fritiden tillsammans med andra häktade på säkerhetsavdelningen på ett sätt som lämpar sig för säkerhetsavdelningen.

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om den häktade

Deltagandet kan förbjudas eller begränsas, om den häktade

1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 14 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 11 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

Om den häktade är berusad eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset, kan *han eller hon* förvägras rätten att delta i ett fritidsevenemang.

En häktad som är berusad eller stör fritidsverksamheten eller äventyrar ordningen eller säkerheten i fängelset, kan förvägras rätt att delta i ett fritidsevenemang.

2 §

2 §

Religionsutövning

Religionsutövning

En häktad har rätt att delta i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster som ordnas i fängelset, om inte den häktade

En häktad har rätt att delta i gudstjänster, andaktsstunder och andra religiösa sammankomster som ordnas i fängelset, om inte den häktade

1) avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

1) *har placerats på en säkerhetsavdelning eller* avtjänar straff i enrum enligt 10 kap. 4 § 1 mom. 3 punkten, eller

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 14 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

2) är föremål för åtgärder enligt 10 kap. 11 § eller 13 kap. 1 § 1 mom.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En häktads telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet.

(ny)

8 kap.

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation

7 §

Avlyssning och inspelning av telefonsamtal

En häktads telefonsamtal får avlyssnas och spelas in, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med samtalets mottagare behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. *Ett beslut som berättigar till avlyssning och inspelning av telefonsamtal får fattas för högst 14 dagar åt gången.*

8 §

Brevväxling, telefonsamtal och elektronisk kommunikation på säkerhetsavdelningar

Andra brev, postförsändelser och meddelanden till och från en häktad på en säkerhetsavdelning än sådana som avses i 3 eller 4 § får läsas, om det av någon anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med försändelsen eller dess avsändare eller mottagare behövs för att säkerställa syftet med häktningen, förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. I fråga om häktades brevväxling tillämpas i övrigt 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 2 a, 3–5 och 9 §.

Ett villkor för att en häktad på en säkerhetsavdelning ska få använda telefon är att den häktade samtycker till att hans eller

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

hennes samtal kan spelas in utöver att de avlyssnas. I fråga om avlyssning av samtal tillämpas i övrigt bestämmelserna i 7 § 2 och 3 mom.

En häktad som placerats på en säkerhetsavdelning kan inte beviljas tillstånd till användning av e-post enligt 7 a §.

9 kap.

9 kap.

Besök och andra kontakter utom fängelset

Besök och andra kontakter utom fängelset

1 §

1 §

Besök

Besök

Samtalet mellan den häktade och besökaren får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med besökaren behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. Den häktade och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds.

Samtalet mellan den häktade och besökaren får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning, om det av någon grundad anledning som har samband med den häktades brottsliga bakgrund, med den häktades uppförande under häktningstiden eller med besökaren behövs för att förhindra brott, avvärja en fara som hotar ordningen i fängelset, säkerställa syftet med häktningen eller trygga den häktades eller någon annans säkerhet. *En på säkerhetsavdelning placerad häktads samtal får avlyssnas och upptas med hjälp av en teknisk anordning såväl vid ett övervakat besök enligt 2 mom. som vid besök av barn enligt 3 §.* Den häktade och besökaren ska underrättas om avlyssningen och upptagningen av samtalet innan åtgärden inleds.

11 kap.

11 kap.

Granskning av fängelselokaler och häktade

Granskning av fängelselokaler och häktade

3 §

3 §

Säkerhetskontroll av häktade

Säkerhetskontroll av häktade

En häktad får i ett fängelse, på fängelseområdet och under transport granskas för att tillgodose säkerheten, trygga ordningen eller skydda egendom (*säkerhetskontroll av häktade*).

En häktad får *underkastas säkerhetskontroll för att förhindra brott, upprätthålla ordningen och säkerheten i fängelset, trygga en häktads eller någon annans säkerhet eller säkerställa*

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

syftet med häktningen (säkerhetskontroll av häktade).

13 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En häktads omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, knippförband av plast, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är nödvändigt för att

1) förhindra rymning under transport,
2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra den häktades eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,

3) avvärja överhängande risk för våld, eller
4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten, skall i mån av möjlighet en läkare höras. När den häktade skall höras inför domstol, skall fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer annorlunda. Fängslen skall också avlägsnas, om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd skall kunna vidtas.

(ny 3 mom.)

5 §

Avskildhet

En häktad får hållas avskild från andra fångar och häktade, om det är nödvändigt

13 kap.

Säkerhetsåtgärder och användning av maktmedel

2 §

Användning av fängsel

En häktads omedelbara rörelsefrihet får begränsas med handbojor, *plastfängsel*, skydd som förhindrar spottning eller andra motsvarande medel, om det är nödvändigt i samband *med tjänsteuppdraget* för att

1) förhindra rymning under transport,
2) tygla sådant våldsamt uppträdande som inte kan förhindras på något annat sätt och som kan äventyra den häktades eller någon annans säkerhet eller orsaka betydande skada på egendom,

3) avvärja överhängande risk för våld, eller
4) säkerställa kroppsbesiktning.

Fängsel får inte användas längre än nödvändigt. *Fängsel får inte orsaka den häktade fara eller onödig smärta. Om fängsel används med stöd av 1 mom. 2 punkten ska en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården utan dröjsmål underrättas om användningen av fängsel.* När den häktade ska höras inför domstol ska fängslen avlägsnas, om inte rättens ordförande av särskilda skäl bestämmer något annat. Fängslen ska också avlägsnas om det är nödvändigt för att en medicinsk åtgärd ska kunna vidtas.

En häktad som är gravid får inte beläggas med fängsel när förlossningen har börjat, under förlossningen eller omedelbart efter förlossningen.

5 §

Avskildhet

En häktad får hållas avskild från andra fångar och häktade, om det är nödvändigt

Gällande lydelse

- 1) för att förhindra att den häktade allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,
- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1–4 § i strafflagen, eller
- 4) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–3 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen i fängelset.

Föreslagen lydelse

- 1) för att förhindra att den häktade allvarligt äventyrar någon annans liv eller hälsa,
- 2) för att förhindra ett uppenbart rymnings- eller fritagningsförsök,
- 3) för att förhindra fortgående användning av berusningsmedel eller narkotikabrott enligt 50 kap. 1, 2, 2 a, 3, 4 eller 4 a § i strafflagen,
- 4) för att garantera den häktades egen säkerhet, eller
- 5) för att förhindra andra gärningar som motsvarar dem som nämns i 1–4 punkten och som allvarligt äventyrar ordningen och säkerheten i fängelset.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag i ett fängelse, på dess område och i dess omedelbara närhet, under transport av en häktad samt i sysselsättning som övervakas av Brottspåföljdsmyndigheten rätt att använda maktmedel för att

- 1) förhindra att en häktad rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 11 kap.,
- 2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 12 kap., samt
- 3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.

6 §

Användning av maktmedel

En tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten har vid utförande av tjänsteuppdrag rätt att använda maktmedel för att

- 1) förhindra att en häktad rymmer eller avlägsnar sig utan tillstånd, för att bryta ner motstånd och för att vidta de övervaknings-, gransknings- och säkerhetsåtgärder som avses i detta kapitel eller i 11 kap.,
- 2) förhindra tillträde till fängelset, för att frånta personer föremål och ämnen, för att avlägsna personer från fängelseområdet samt för att gripa och hålla personer i förvar enligt 12 kap., samt
- 3) förhindra olovligt tillträde, avlägsna ett hinder eller stoppa ett fortskaffningsmedel, när det finns fara för ett brott mot liv eller hälsa eller någon annan gärning eller händelse som kan äventyra någons hälsa.

15 kap.

Ändringssökande

15 kap.

Ändringssökande

Gällande lydelse

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller
anföra besvär över
Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

1) placering av den häktade enligt 3 kap. 1 § 5 mom., avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,

Föreslagen lydelse

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller
anföra besvär över
Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

1) placering enligt 3 kap. 1 § 5 mom., avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., placering på en säkerhetsavdelning enligt 3 kap. 2 c §, fortsatt placering på en säkerhetsavdelning enligt 3 kap. 2 d §, användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,

16 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Tillämpning av fängelselagen

Vid verkställighet av häktning tillämpas vad som föreskrivs om verkställighet av fängelse i följande bestämmelser i fängelselagen:

3) 5 kap. 1 § 1 mom. om avdelningar, 8 § om dagordningen på en avdelning, 9 § 1 mom. om beslutanderätten vid fastställande av dagordningen på avdelningarna och om beslutanderätten för en i 9 § 2 mom. avsedd överläkare eller en av denne förordnad läkare,

16 kap.

Särskilda bestämmelser

1 §

Tillämpning av fängelselagen

Vid verkställighet av häktning tillämpas vad som föreskrivs om verkställighet av fängelse i följande bestämmelser i fängelselagen:

3) 5 kap. 1 § 1 mom. om avdelningar, 5 kap. 5 § 1 mom. om en säkerhetsavdelning, 5 kap. 8 § om dagordningen på en avdelning, 5 kap. 9 § 1 mom. om beslutanderätten vid fastställande av dagordningen på avdelningarna samt om beslutanderätten för en i 5 kap. 9 § 2 mom. avsedd överläkare eller en av denne förordnad läkare,

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 9 § i lagen om försvarstillstånd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om försvarstillstånd (1083/1991) 9 § 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

9 §

Föreslagen lydelse

9 §

Om rättigheterna för den som tas i skyddsförvar gäller i tillämpliga delar vad som stadgas om rannsakningsfångar i lagen om rannsakningsfångelse (615/74). Hans kontakter med utomstående kan dock begränsas och förbjudas till den del de kan äventyra syftet med skyddsförvaret.

I fråga om rättigheterna för den som tas i skyddsförvar gäller *vad som föreskrivs om häktade i häktninglagen (768/2005)*. *Personens* kontakter med utomstående kan dock begränsas och förbjudas till den del de kan äventyra syftet med skyddsförvaret.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Statsrådets förordning

om ändring av 15 § i statsrådets förordning om fängelse

I enlighet med statsrådets beslut
ändras i statsrådets förordning om fängelse (548/2015) 15 § 2 mom., som följer:

15 §

Innehållet i planen för strafftiden

Planen för strafftiden innehåller

- 1) uppgift om placeringsfängelset,
- 2) den tidpunkt då verkställigheten börjar,
- 3) uppgifter om upprätthållandet av säkerheten under strafftiden,
- 4) de viktigaste målen för fängelsetiden,
- 5) uppgifter om arten av, innehållet i och kravnivån i fråga om den sysselsättning som ingår i sysselsättningsplikten,
- 6) uppgifter om stödåtgärder som främjar boende, arbete, utbildning, studier och den sociala situationen och andra förhållanden under strafftiden,
- 7) uppgifter om tidpunkten och förutsättningarna för en eventuell permission,
- 8) behövliga uppgifter om kontakter utanför fängelset,
- 9) uppgifter om tidpunkten och förutsättningarna för en eventuell placering i öppen anstalt,
- 10) uppgifter om tidpunkten och förutsättningarna för en eventuell övervakad frihet på prov,
- 11) uppgifter om tidpunkten för villkorlig frigivning och uppgifter om stödåtgärder under frigivningsskedet och om fortsatta stödåtgärder efter frigivningen.

Denna förordning träder i kraft den 20.